

Aspekty rivality v rodině se dvěma sourozenci stejného pohlaví z pohledu sociální pedagogiky

Michaela Navrátilová

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela NAVRÁTILOVÁ**
Osobní číslo: **H10224**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Aspekty rivality v rodině se dvěma sourozenci stejného pohlaví z pohledu sociální pedagogiky**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti rodiny, sourozeneckých vztahů, vývojové psychologie a sociální pedagogiky.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvalitativního výzkumu.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ et al. ČLOVĚK – PROSTŘEDÍ – VÝCHOVA: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

LEMAN, Kevin. Sourozenecké konstelace. Vyd. 3. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-194-8.

MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-86429-87-8.

SOBOTKOVÁ, Irena. Psychologie rodiny. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jan Šmahaj

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

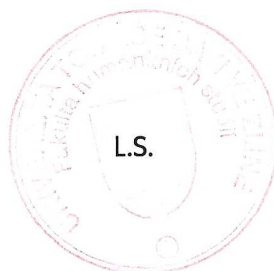
30. listopadu 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

3. května 2013

Ve Zlíně dne 19. února 2013

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 25.4.2013

Anna Jelencová

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se primárně zabývá aspekty a projevy rivality u sourozenců stejného pohlaví a působením na oblasti jejich života. V teoretické části je rozebírána problematika socializace osobnosti dítěte z pohledu rodiny, společnosti a školy. Obsáhlou částí je také kapitola o sourozenectví, která je věnována vztahům mezi prvorozenými a druhorozenými sourozenci stejného pohlaví. Poslední kapitola je věnována sourozenecké rivalitě, jejím příčinám a projevům. Praktická část obsahuje popis výzkumného projektu a výsledky výzkumu. Jsou zde prezentovány přepisy rozhovorů, doplněné o interpretaci získaných jevů.

Klíčová slova: rodina, rodiče, rivalita, socializace, sourozenci, sourozenecké vztahy, škola, výchova, vztahy

ABSTRACT

The bachelor thesis is primarily focused on aspects and expressions of rivalry between siblings of the same sex and also observes in which parts those aspects and expressions affect their lives. Theoretical part of this bachelor thesis is devoted to socialization of child's personality in family, school and society. An extensive part deals with the concept of siblings, relationships between firstborn and second-born sibling of the same sex. The last chapter is devoted to sibling rivalry, its reasons and expressions. The practical part of the thesis contains a description of research project and research results. We present transcriptions of interviews supplemented by our interpretation.

Keywords: family, parents, rivalry, socialization, siblings, sibling relationship, school, education, relationships

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Janu Šmahajovi, Ph.D., za jeho odborné a cenné rady, maximální vstřícnost a ochotu při vedení mé bakalářské práce.

Dále bych chtěla poděkovat všem respondentům, kteří mi poskytli v rozhovorech osobní poznatky ze svého života a tím umožnili realizaci mého výzkumu.

A v neposlední řadě patří mé velké díky mému manželovi Jardovi, našim dětem Olze, Pavle, Jakubovi a Filipovi, babičkám a dědečkům za jejich láskyplný a povzbuzující přístup, podporu a pomoc při naplňování mého životního snu. Velmi si toho vážím.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 RODINA	12
1.1 RODINA A SPOLEČNOST	13
1.1.1 Vliv společnosti a prostředí na výchovu dětí v rodině	15
1.2 RODINA A ŠKOLA.....	15
1.2.1 Vliv mateřské a základní školy na výchovu a vývoj dětí	16
1.3 NUKLEÁRNÍ RODINA	16
1.3.1 Vliv rodičů na vývoj dětí.....	17
1.3.2 Výchovné styly a přístupy	18
2 SOUROZENECKÁ KONSTELACE	20
2.1 PRVOROZENÝ (STARŠÍ SOUROZENEC)	25
2.2 DRUHOROZENÝ (MLADŠÍ SOUROZENEC)	28
2.3 VLIV RODOVÉ ROLE NA POZICI STARŠÍHO A MLADŠÍHO SOUROZENCE	30
3 SOUROZENECKÁ RIVALITA	32
3.1 PŘÍČINY A PROJEVY SOUROZENECKÉ RIVALITY	33
II PRAKTICKÁ ČÁST	35
4 PŘÍPRAVNÁ FÁZE VÝZKUMU	36
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	36
4.2 CÍL VÝZKUMU	36
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	37
4.4 METODA VÝZKUMU.....	37
4.5 METODA SBĚRU DAT	38
4.6 POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU.....	38
5 REALIZACE VÝZKUMU	39
5.1 METODA ANALÝZY DAT	39
5.2 PŘEDSTAVENÍ RESPONDENTŮ	39
6 INTERPRETACE VÝZKUMU	43
6.1 SOUROZENCI MICHAL A TOMÁŠ	43
6.1.1 Kategorie č. 1.: rodičovské postoje a přístupy.....	43
6.1.2 Kategorie č. 2.: školní úspěšnost	45
6.1.3 Kategorie č. 3.: profesní úspěšnost a uplatnění	47
6.1.4 Kategorie č. 4.: zájmy.....	49
6.1.5 Kategorie č. 5.: přátelské a partnerské vztahy	49
6.2 SOUROZENCI PETR A JIŘÍ.....	51
6.2.1 Kategorie č. 1.: rodičovské postoje a přístupy.....	51

6.2.2	Kategorie č. 2.: školní úspěšnost	53
6.2.3	Kategorie č. 3.: profesní úspěšnost a uplatnění	55
6.2.4	Kategorie č. 4.: zájmy	56
6.2.5	Kategorie č. 5.: přátelské a partnerské vztahy	57
6.3	SOUROZENCI SAŠA A ALEŠ	58
6.3.1	Kategorie č. 1.: rodičovské postoje a přístupy	58
6.3.2	Kategorie č. 2.: školní úspěšnost	61
6.3.3	Kategorie č. 3.: profesní úspěšnost a uplatnění	64
6.3.4	Kategorie č. 4.: zájmy	65
6.3.5	Kategorie č. 5.: přátelské a partnerské vztahy	66
6.4	SOUROZENCI EMA A NINA	67
6.4.1	Kategorie č. 1.: rodičovské postoje a přístupy	67
6.4.2	Kategorie č. 2.: školní úspěšnost	69
6.4.3	Kategorie č. 3.: profesní úspěšnost a uplatnění	71
6.4.4	Kategorie č. 4.: zájmy	72
6.4.5	Kategorie č. 5.: přátelské a partnerské vztahy	73
6.5	SOUROZENCI KATEŘINA A ZUZANA	75
6.5.1	Kategorie č. 1.: rodičovské postoje a přístupy	75
6.5.2	Kategorie č. 2.: školní úspěšnost	78
6.5.3	Kategorie č. 3.: profesní úspěšnost a uplatnění	81
6.5.4	Kategorie č. 4.: zájmy	84
6.5.5	Kategorie č. 5.: přátelské a partnerské vztahy	85
6.6	SOUROZENCI IVETA A VERONIKA	87
6.6.1	Kategorie č. 1.: rodičovské postoje a přístupy	87
6.6.2	Kategorie č. 2.: školní úspěšnost	92
6.6.3	Kategorie č. 3.: profesní úspěšnost a uplatnění	95
6.6.4	Kategorie č. 4.: zájmy	96
6.6.5	Kategorie č. 5.: přátelské a partnerské vztahy	97
7	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	100
	ZÁVĚR	104
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	105
	SEZNAM TABULEK	107
	SEZNAM PŘÍLOH	108

ÚVOD

Proč zkoumat aspekty rivality mezi sourozenci? Snad každý se již ve svém životě s projevem rivality setkal. Začíná již už v útlém dětství bojem o hračky, o pozornost rodičů, v pubertálním věku se stupňuje potřebou hájit svůj prostor a prosazovat vlastní názory, v adolescentním věku vrcholí soupeřením o přízeň opačného pohlaví, o úspěch ve studiu, ve sportu, či jiných zájmových aktivitách a v mladší dospělosti, po vystřízlivění z reality života se pomalu zase zmírňuje.

Ale je to opravdu tak? Proč tedy mezi některými sourozenci mnohdy panuje nenávisť, neshášenlivost, nestýkají se, nekomunikují spolu a setkávají se až po letech, většinou u hrobu svých rodičů. Čím může být zapříčiněna nevraživost a neochota sdílet a sdělovat si navzájem momenty ze svého života? Na tyto otázky se snažíme najít odpovědi v naší bakalářské práci.

Každý člověk na světě má nějaké předky, nějaký rodokmen. Žádný člověk není prázdnou studní na poušti. Máme v sobě geny našich generačních předchůdců, které nás at' chceme nebo nechceme, ovlivňují.

Právě rodinou a jejími účinky na výchovu dětí se zabýváme v první části bakalářské práce. Rozebíráme zde vlivy soudobé společnosti na rodinu, která bezesporu nechává silný otisk na vývoji a výchově dětí v rodině. Dále se věnujeme významu mateřské a základní školy v kontextu se socializací a výchovou dětí a v závěru této kapitoly upíráme pozornost na nukleární rodinu, na primární působení rodičů na vývoj dětí a na jejich výchovné styly a přístupy.

Ve druhé kapitole věnované sourozenectví rozebíráme rozdíly mezi pořadím narození u sourozenců stejného pohlaví, kde se mimo jiné zabýváme genderovým působením na pořadí narození.

Ve třetí a závěrečné části teoretického bloku vymezujeme terminologii a teoretická východiska z oblasti sourozenecké rivality a následně rozebíráme její příčiny a projevy.

V praktické části, kvalitativně zkoumáme projevy rivality u sourozenců stejného pohlaví, u záměrně vybraných respondentů rozdílného věku, prostřednictvím rozhovorů s polostrukturovanými otázkami, u kterých provádíme transkripci, z níž následně vyhodnocujeme, pomocí otevřeného kódování, výsledky našeho výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Rodina je v lidském povědomí většinou chápána jako malá společenská skupina, jejíž součástí jsou rodiče, děti a je spojena manželstvím, pokrevním poutem nebo adopcí a nazýváme ji rodinou nukleární. Avšak pokrevní pouto se nevztahuje pouze na děti a rodiče, ale zahrnuje i ostatní příbuzenstvo, takzvanou rodinu rozšířenou, jako jsou babičky, dědečkové, tety, strýčkové, bratřenci nebo sestřenice. Je také plejádou mezigeneračních vztahů, které se podílejí na formování a funkci rodiny a jsou její nedílnou součástí. Pokud odhlédneme od adopce, rodinu si člověk nevybírání, tam se prostě narodí.

„Rodinu lze z hlediska fungování pojmout jako strukturovaný celek (systém), jehož smyslem, účelem i náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí.“ (Plaňava, 2000, s. 73) Právě snaha o stabilitu a stálost rodiny, nacházení porozumění, lásky a schopnosti naslouchat, dává dětem a bezpochyby i rodičům pocit bezpečí, umožňuje jim tak zapuštění kořenů a v případě problémů a krizí pevný základ k jejich řešení.

Rodinu lze vnímat jako primární souvislost jevů a lidského poznání od narození až po konec života. Avšak můžeme na ni pohlížet také jako na systém, „...soubor částí a vztahů mezi nimi.“ (Sobotková, 2001, s. 22) Z čehož vyplývá, že rodinu nelze posuzovat z pohledu jednotlivce, ale je důležité ji chápat jako celek, který se vyvíjí nejen v závislosti na prostředí, ale i časové posloupnosti, ve kterém vzniká. Další důležitým pojmem, který podle Sobotkové (2001, s. 23) utváří rodinu, je rodinný proces, jehož principem je vzájemné působení rozdílných vnitřních i vnějších součástí systému rodiny.

Mezi prvními, kteří objasnili zákonitosti rodinných systémů, byli Kantor a Lehr (1975). Rozčlenili je na čtyři zásady:

- rodinný systém jako organizačně složitou strukturu, kdy rodina je skupinou vzájemně provázaných vztahů, které se neustále mění, což ji dělá velmi rozmanitou a nesehnadnou ke zkoumání;
- rodinný systém jako otevřený prostor k utváření životnosti rodiny, schopnosti reprodukce a změny;
- rodinný systém jako přizpůsobivý ke změnám, které jsou způsobeny vlivem vnitřních a vnějších podnětů;

- rodinný systém jako systém „průběžné informační výměny“. „U mechanických systémů je základním principem tok energie, u složitějších systémů právě transmise informací.“ (Kantor, Lehr, 1975 cit. podle Sobotková, 2001, s. 23)

Zajímavý je i pohled na rodinu jako spojení a prolínání prvků utvářejících současnou společnost. „Rodina je dnes vnímána současně v řádu světa ji obklopujícího jako instituce racionální, pragmatická, funkčně vertikálně hierarchizovaná a kulturně omezující a současně jako zvláštní soukromý svět autenticity, spontaneity, přirozené rovnosti a emocionality.“ (Možný, 1990 cit. podle Sobotková, 2001, s. 22)

Rodina se podílí tedy nejenom na reprodukčně-biologické funkci, která má podstatný vliv jak pro člověka samého, tak pro společnost, aby měla možnost se úspěšně rozvíjet na pevné populační bázi, ale také na sociálně-ekonomickém úkolu, zapojením se do výrobních i nevýrobních procesů, popřípadě vytvořením vlastních ekonomicky-produkčně-obchodních firem, na ochranné úloze, která spočívá v zabezpečení životních nezbytností, socializačně-výchovné, kdy rodina jako malá sociální skupina, se podílí na učení a zvládnutí prvotních sociálních návyků u dětí, na emocionální funkci, která je nenahraditelná ve smyslu vytvoření vnímavého a citlivého prostředí, projevů bezpodmínečné lásky a jistoty a v neposlední řadě také rekreačně-relaxačně-zábavní činnosti, která vypovídá o způsobu trávení volného času a zájmových aktivit u dětí a ostatních členů rodiny. (Kraus, 2008, s. 81-83)

Novák (2007, s. 21) mluví o rodině jako o „základním sociálním inkubátoru“, kde se dítě připravuje na budoucí život a kde také přijímá bazální citovou výbavu.

Rodina však není jediným socializačním prvkem, který ovlivňuje a formuje její členy a pomáhá jim utvářet životní cíle a nacházet prostředky k jejich uskutečnění.

V následujících podkapitolách se budeme zabývat dalšími determinanty působícími na strukturu rodiny.

1.1 Rodina a společnost

„Rodina se mění, ale vždy je stabilizujícím prvkem společnosti.“ (Možný, 2011, s. 14)
Funkce společnosti jako stratifikované skupiny jednotlivců, kteří na sebe interakčně působí je nezpochybnitelná. Rodina i přes veškeré její proměny je pořád základem státu. Změnou společnosti se však mění i její tradiční postavení, vztah k institucím a vyvíjí se i pojetí ro-

dičovských rolí. Mohou za to zejména stírající se genderové rozdíly, které ženám umožňují zastávat významnější postavení na trhu práce. Také lékařská věda prostřednictvím antikoncepčních pilulek a možností umělého oplodnění, umožňuje ženám svobodně rozhodovat o svém mateřství, a tím také měnit status ženy v domácnosti. Ovšem žena v domácnosti nebyla tak častým jevem, jak by se mohlo zdát. Vždyť v předrevoluční éře v takzvané komunistické době musel pracovat každý, tedy i ženy. Dnešní doba sice skýtá určitou svobodu ženám v rozhodování, jak žít svůj život, například v podobě svobodné nebo rozvedené matky, ale přináší i přetíženost v péči o rodinu, zejména o děti a jejich výchovu. Avšak nemění se status jen u žen, ale i u mužů. V dnešní společnosti se můžeme setkat i s otci v domácnosti nebo s otci, kteří sami vychovávají své děti, anebo se aktivně na výchově podílejí. Autorita otců již není tak stěžejní a více se prolíná do obou rodičů a dětí v dnešní době vnímají rodiče jako rovnocenný pár, který utváří vzory, které se pak snaží napodobovat.

Významnou roli ve společnosti zaujímá také ekonomické a sociální zázemí rodiny, které ji posouvá na určitý společenský status bez jakéhokoliv kritického přístupu. Z toho pak vyplývá určitý společenský stereotyp, kdy bohaté rodiny jsou automaticky považovány za lepší a významnější jádro společnosti, čímž se jim často přisuzuje i vyšší vzdělání a kdy se nám o jakési třídní rovnosti, založené na opravdových schopnostech člověka, může jenom zdát.

Na druhou stranu nejsou ekonomicky slabší rodiny sice schopny zajistit svým dětem takové kulturní vyžití, jako například návštěvy divadel nebo cestování za poznáním jiných zemí, nadstandardní výukové pomůcky aj., ale za to mají jistě více času se dětem opravdu věnovat, trávit s nimi více volného času. Nejsou tak jako rodiče ekonomicky silnějších rodin zaneprázdněny prací a budováním kariéry, jejich děti nejsou tolik odkázány na samostatné trávení volného času, popřípadě nadměrně zatíženy různými zájmovými činnostmi.

Dle Krause (2008, s. 84) tak dochází k dezintegraci, kdy v rodinách chybí dostatek času a prostoru ke sdělování svých zájmů, potřeb, ale i ke sdílení radostí a starostí. Je všeobecně známé, že příklady táhnou. Proto je velmi důležité předávat v rodině nejenom morální a hodnotové postoje, ale i způsoby trávení volného času, tak, aby měly děti cenné příklady, pro využití volného času a uměly si jej uspořádat.

1.1.1 Vliv společnosti a prostředí na výchovu dětí v rodině

„Výchova představuje dynamický proces vědomé a řízené socializace a zahrnuje všechny činnosti, které člověka formují pro život v konkrétní společnosti.“ (Kraus, 2008, s. 64) Chápeme-li výchovu jako formování člověka určitými vědomými činnostmi, znamená to, že lze zabránit ve výchově absenci negativních vlivů. Ovšem trůfáme si říct, že v dnešní společnosti by toto byl nadlidský výkon. Pokud vycházíme z toho, že rodina, je silně ovlivněna společností, bezesporu je pak výchova dětí odrazem nejen rodiny, ale i společnosti.

V odborných publikacích je jako základním prvkem výchovy bráno také prostředí, které vytváří podmínky pro život a je jeho nedílnou součástí (Kraus, 2008, s. 66).

Dle Krause (2008, s. 68-69) rozlišujeme prostředí:

- podle velikosti prostoru, jako makroprostředí pro celou společnost, regionální prostředí pro určitou širší sociální skupinu společnosti, lokální prostředí jako prostor spojený s bydlením (obec, čtvrť ve městě) a mikroprostředí jako přímý prostor k obývání (dům, byt);
- podle povahy realizované činnosti (práce, bydlení, volný čas);
- podle účasti člověka na dané podobě prostředí (přirozené prostředí a uměle vytvořené člověkem);
- podle profilu, kterým je prostředí vytvořeno (přírodní, společenské, kulturní);
- podle povahy daného místa (venkovské, městské, prostředí velkých měst – sídlišť);
- podle povahy četnosti, různosti a kvality působících podnětů (podnětově chudé, přesycené, optimální, podnětově jednostranné a mnohostranné, podnětově zdravé, závadné a deviační prostředí).

Všechny tyto oblasti více či méně ovlivňují povahu dané společnosti, vzájemně se prolínají a tím se významně podílejí na formování rodiny a následně také na stylu výchovy dětí.

1.2 Rodina a škola

Název filmu „Škola základ života“, který patří jistě k našim černobílým filmovým skvostům, nás mile směřuje k hlavní myšlence této podkapitoly. Je všeobecně známé, že

vědomosti získané základním vzděláním (čtení, psaní, počítání) a schopnost sekundární socializace u dětí (jejich první setkání s vrstevníky, navazování přátelství, ale i počátky rivality) se odehrávají právě ve školských zařízeních. Škola je také jedinou institucí, která systematicky vzdělává, a která se tak významně podílí na formování osobnosti dítěte a jeho zařazení ve společnosti.

1.2.1 Vliv mateřské a základní školy na výchovu a vývoj dětí

Význam školských zařízení pro rozvoj dětí je nepopíratelný, nejen v oblasti intelektuální, ale i mravní, tělesné a umělecké. K prvnímu setkání většinou dochází v předškolním věku v mateřské škole, kde děti překročí hranice své rodiny a ke své identitě připojí nový rozměr, vztahy k druhým dětem. Naučí se spolupracovat s druhými, rozvinou zde mnohé prosociální vlastnosti (družnost, solidaritu, obětavost, toleranci, soucit), které člověku umožňují začlenění do různých lidských skupin, přijetí těmito skupinami a uplatnění se v nich (Matějček, 2000, s. 48). Všechny sociální dovednosti, které se děti v mateřské škole naučí, mohou využít v dalším vývojovém stupni a tím je školní docházka.

Povinná školní docházka, je jednou z nejdelších etap cíleného lidského vzdělávání. Děti ji začínají v šesti letech a končí v období dospívání kolem patnáctého roku života. Škola je místo nejen pro nabývání vědomostí, ale i společenských kontaktů, nových přátelství, prvních lásek a především se do rodinného života zapojují další autority - pedagogové. Právě učitelé jsou považováni za jedny ze socializačních činitelů, protože je jim dána velká odpovědnost, ale i moc ovlivňovat postoje a chování žáků ve svých třídách.

Škola je také místo, kde se nejčastěji projevují vlastnosti problémových dětí. Jak uvádí Adler (1999, s. 93) „...škola se podobá experimentu či zkoušce ohněm, neboť se tu jasně ukáže, zda je dítě přizpůsobené společnosti a jejím problémům.“

Dalším dokladem, který má významný podíl na chování a vývoji dítěte v době školní docházky je jeho pozice v rodině. Z chování a postojů dětí v raném dětství, se dají vyvodit plány ve výběru budoucího povolání a životního směru.

1.3 Nukleární rodina

Jak jsme již uvedli v první kapitole o rodině, je nukleární rodina malá sociální skupina, tvořená rodiči a minimálně jedním dítětem, které může být vlastní, ale i adoptované. O

nukleární rodině proto hovoříme až po narození nejméně jednoho potomka. Narození dítěte dává manželství hlubší smysl a přináší manželskému páru větší míru zodpovědnosti.

Jedná-li se o rodinu funkční, nabízí tato bezpečný domov, tedy zázemí, vřelost, důvěru mezi jejími členy, otevřenou komunikaci, bezpodmínečnou lásku a přijetí.

1.3.1 Vliv rodičů na vývoj dětí

J. McDowell (1998) řekl „To nejlepší, co mohu udělat pro své děti, je milovat jejich matku“. Zajímavá myšlenka se snaží poukázat na důležitost kvalitních vazeb mezi rodiči a jejich odrazem ve vývoji dětí, kdy se stávají modelem, který si děti přenášejí do svých prokreačních rodin.

„Život dítěte a jeho schopnost navazovat vztahy s ostatními začíná vztahem k matce a staví na organických, biologických a v neposlední řadě psychologických základech.“ (Rufo, 2009, s. 17) Právě synchronizace potřeb a emočního sladění s matkou v raném vývoji dětí, dává dětem možnost zdárně se vyvíjet. Navázání pevného vztahu nejenom s matkou, ale i otcem, nabízí dítěti bezpečný prostor k vnímání a objevování světa kolem něj.

Ve své knize Psychologie uvádí Rita Atkinsonová, zajímavé pojednání psychologů Judith Rich Harrisové a Jeromeho Kagana o vlivu rodičů na vývoj dětí.

Harrisová tvrdí, že: „Téměř všechny podobnosti mezi bratry a sestrami vychovanými ve shodném prostředí vznikají na základě jejich společných genů. Pokud bychom vzali v úvahu sourozence, kdy jedno dítě bylo adoptováno, nebudou si o nic více podobní než obdobní sourozenci vychovaní v odlišném prostředí.“ V průměru není adoptované dítě, jež vychovali optimističtí rodiče, nijak příjemnější než dítě vychované negativisty a podobně dítě vychované sečtělými rodiči není o nic chytřejší než dítě rodičů, jejichž oblíbenou aktivitou je sledování laciných televizních seriálů. Děti nejsou v rukou svých rodičů tvárnou hlínou.“ (Harrisová, 1995 cit. podle Atkinsonová, 2003, s. 104) Harrisová neodmítá jednoznačně vliv rodičů na vývoj dětí, ale zároveň vyvrací jakoukoliv trvalost jejich účinku na rozvoj jejich postojů, osobnosti nebo inteligence a přiklání se více k názoru působení genů.

Kagan zastává názor, že: „Z dětí, jimž rodiče často čtou a povídají si s nimi, vyrůstají jedinci s nejbohatší slovní zásobou, nejvyššími inteligenčními kvocienty a nejlepšími výsledky ve škole.“ (Gottfried, Fleming a Gottfried, 1998, Ninio, 1980 cit. podle Atkinsonová, 2003, s. 105) „Rodiče, kteří dětem poskytují prostor pro vyjádření svého názoru, ale

zároveň od nich vyžadují poslušnost, jsou na nejlepší cestě vychovat ze svých dětí ohleduplné jedince.“ (Baumrind, 1967 cit. podle Atkinsonová, 2003, s. 105) „Tváří v tvář vědeckým důkazům a každodenní rodičovské zkušenosti je prohlášení, že rodiče mají na své děti jen malý vliv, stejně jako jednoho mlhavého rána říci, že všechny stromy zmizely, protože nejsou vidět.“ (Kagan, 2000 cit. podle Atkinsonová, 2003, s. 105) Kagan na druhou stranu nepopírá míru vlivu genů rodičů na vývoj dětí, avšak spíše se přiklání k názoru účinku memů, čili určité nápodoby získané v prostředí rodiny, ve velké míře pak od rodičů.

Právě rodičovskými přístupy a výchovnými styly se budeme zabývat v následující podkapitole.

1.3.2 Výchovné styly a přístupy

Výchovu můžeme chápat jako dynamický proces vědomé a řízené socializace, která zahrnuje veškeré aktivity člověka a formuje ho pro život v určité společnosti (Kraus, Poláčková, 2001, s. 56).

V odborné literatuře se setkáváme většinou se třemi výchovnými styly. Například Baumrindová je vyjádřila takto:

- autoritářský styl výchovy neboli autoritativní - vyznačuje se vysokým stylem direktivnosti a rigidnosti;
- povolující styl výchovy neboli liberální – vyznačuje se důrazem na poskytnutí maximální volnosti dítěti;
- styl opřený o autoritu neboli demokratický styl výchovy – vyznačuje se jasným stanovením zásad a principů vymezením toho, co je správné a co ne. (Baumrindová, 1989, 1991 cit. podle Helus, 2007, s. 169)

Pokud v rodině zavedeme **autoritářský styl výchovy**, kdy budeme vychovávat nebo lépe řečeno vládnout jako generálové takzvanou pevnou rukou a přísnými pravidly, nejspíš se nám podaří vychovat z dítěte buď agresivního jedince s nízkým sebevědomím, který bude mít snahu někomu to vrátit a odtud je jen krůček k šikaně, anebo jedince, který naopak bude velmi ustrašený, poslušný, snadno se podvolí jiné autoritě a je jen otázkou času, kdy bude poslouchat někoho jiného. Pak je tady **liberální výchova**, všechno dětem povolíme, nedáme jim žádné hranice ani omezení a jednáme s nimi jako s dospělými. Divíme se pak, že nemají kamarády, protože se neumí přizpůsobit a spolupracovat, nedokážou respek-

tovat žádná pravidla a pro své okolí se stávají neakceptovatelnými. Dalším způsobem výchovy může být **styl opřený o autoritu**, ten je výrazně odlišný od předchozích podob, už jenom tím, že je založen na respektování osobnosti dítěte, vnímavém povzbuzování a rozvíjení jeho schopností, otevřené komunikaci, dodržování určitých zásad a principů a možnost vyjadřovat své názory a tím se podílet na chodu celé rodiny. Tím, že se rodiče nebojí dělat chyby a otevřeně se k nim přiznají, učí děti toleranci a jakési lidské podobě světa.

Z těchto výchovných stylů vyplývá, že lidé se špatnými nenarodí, ale mohou se jimi stát. Je tedy důležité, aby všichni socializační činitelé, působící na vývoj jedinců, kladli důraz na dodržování morálních a právních hodnot společnosti.

2 SOUROZENECKÁ KONSTELACE

Sourozenecká konstelace je pojem založený na pořadí narození dětí v rodině, které ovlivňuje a utváří osobnost člověka. V pedagogickém slovníku je tento termín definován jako „adlerovský výklad o pořadí, v jakém se dítě narodí, jakou v ní hraje roli a co z toho vyplývá pro utváření jeho povahy...“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 271) Je nejenom výpovědí o působení vzniklých rolí mezi sourozenci, ale také o celkové dynamice dané rodiny, vytvořené mimo jiné také počtem dětí, jejich pohlavím a věkovými rozdíly. Vytvořený profil dané konstelace může zasahovat do výběru našeho partnera, zaměstnání nebo výchovy dětí. Sourozenecký vztah patří většinou k nejdelším vztahům, které člověk může prožít.

Pohledy odborné veřejnosti na sourozenecké konstelace se různí převážně tím, že vychází z rozdílných paradigmat. Jedna hypotéza odkazuje na Darwinovu evoluční teorii, která je důležitou predikcí kupříkladu u Sullowaye a jeho pojetí rodinných interakcí a druhá je založena na Adlerově psychodynamickém přístupu.

Právě Adler se stal významným představitelem sourozeneckých konstelací, jejichž problematikou se zabýval již od počátku 20. století. V návaznosti na Freuda, který ovšem vycházel především ze vztahů rodiče – děti a sourozeneckých vazeb si tolik nevšímal, je Adler považoval za velmi důležité. Charakterizoval sourozenectví z pohledu individuální psychologie jako nedílnou součást vzájemného působení rodinných vazeb, a to v souvislosti s prvními zkušenostmi s rovnocenností, podporou, spoluprací nebo pocitu méněcennosti či konflikty. Adler sice zdůrazňoval důležitost pořadí narození dítěte pro rozvoj osobnosti, avšak ne ve významu neměnné konstanty, spíše jako možnost nebo příležitost, k určitému specifickému typu chování a zkušenosti. (Dreikurová-Fergusonová, 2005, s. 23)

Pořadí narození značně odkazuje na prostředí, ve kterém jsme se utvářeli. Ve své teorii o sourozenectví, vychází Adler ze čtyř tzv. prototypů pořadí narození: jedináčka, prvorozeného, druhorozeného a nejmladšího (Adler, 1999, s. 13). Jedináčkem označil každé prvně narozené dítě, které si užívá pocitu výrazné moci a středobodu rodičů do doby, než se narodí druhé, které jej o něj připraví. V tu chvíli se z jedináčka stává prvorozený, který je uváděn jako konzervativnější typ s obdivem k autoritám. Druhorozené dítě je uváděno jako někdo, kdo je velmi společenský, který se tolik neopírá o autority, avšak neustále se snaží někoho dohonit a vyrovnat se mu. Nejmladší dítě zůstane vždy nejmladší a jeho pozici sice

nikdo neohrožuje, ale také má před sebou nedostižné modely, které se většinou ani nesnaží předčít, vybírá si odlišné cíle. (Adler, 1999, s. 97-98)

Přestože Leman ve své publikaci vychází z adlerovských konceptů, zúžil prototypy pořadí na tři základní typy: prvorozené (do kterých zahrnul i jedináčky), druhorozené (eventuálně prostřední děti) a benjamínky (včetně nejmladších dětí), viz tabulka č. 1. (Leman, 2006, s. 13).

Typy pořadí narození podle Lemana		
Typ pořadí narození	Základní znaky	Předpokládané projevy chování
Prvorození (také jedináčci)	perfekcionista, spolehlivý, svědomitý, systematický, kritický, vážný, studijní typ, člověk zaměřený na cíl, snažící se prosadit, obětavý vstřícný, konzervativní, formalista, loajální, spoléhá sám na sebe, věří v autoritu, řád a rituály	dva typy prvorozených: vstřícní (snaží se druhým vyhovět, udělat radost, rád pečují o někoho, neradi si stěžují, přejímají zodpovědnost) a agresivní (prosazují tvrdě svou vůli, jsou asertivní, velmi tvrdohlaví, potřeba pořád něco dokazovat, vyhrávat), prvorození nebo jedináčci (velcí perfekcionisté) se chovají ke svému okolí jako malí dospělí, mohou být netolerantní a netrpěliví k lidem, kteří neodpovídají jejich normám
Druhorození (popřípadě prostřední děti)	Individualisti, vyjednačci, rozporuplní (soupeřiví vs. tolerantní; rebel vs. usmiřovatel; agresivní bojovník vs. vyhýbá se konfliktům; netrpěliví; snadno propadají depresím vs. nedělají si starosti; samotáři, tiší, ostýchaví vs. společenští, přátelští, otevření), nejrychleji opouští rodinu a hledají uznání jinde, volnomyšlenkáři, dobří vyjednačci, mohou být houževnatí a nezávislí, vynikají v kolektivních sportech, umí se přizpůsobovat a mají silné vazby k vrstevníkům	prostřední dítě je samé "kdyby"; když vycítí u staršího sourozence, že s ním může soupeřit, udělá to, naopak pokud ne, vyrazí jiným směrem, vše odvíjí od sourozenců před nimi a utváří k nim protiklady, lépe se vyrovnávají s problémy, umějí dávat i brát, v dospělosti se stávají spolehlivými, také mnohem více vyhledávají různé party (převážně v pubertě)

Benjamínci (nejmladší děti)	extroverti, srdeční, veselí „šišci“, nekomplikovaní, bezstarostní, společenšší, ale také mohou být vzpurní, kritičtí, temperamentní, rozmazlení, netrpěliví, prudcí, mívají pocit, že je nebere nikdo vážně, touha po chvále a povzbuzení, rádi pracují s lidmi	mají touhu ukázat, že taky něco dovedou a něco znamenají, mají potřebu si získávat jakoukoliv pozornost, potřebu se předvádět a intrikovat
--	---	--

Tabulka č. 1.

(Leman, 2006)

Leman charakterizuje vztah mezi rodiči a dětmi jako „proměnlivý, dynamický a určující.“ Vychází z předpokladu, že každé nově narozené dítě, rodinu významně promění. (Leman, 2006, s. 20)

Podle Lemana (2006, s. 29) má na sourozence velký vliv nejenom věkový rozdíl, počet a pohlaví sourozenců, ale také rodiče se svými osobnostními charakteristikami. Za „zřetelnou a klíčovou proměnnou“ považuje zejména věkový odstup mezi sourozenci. Za ideál věkového odstupe mezi dětmi považuje tři léta. Pokud však nastane rozestup větší než pět a více let, můžeme hovořit o vytvoření takzvané druhé rodiny. Taková situace většinou nastává u starších rodičů, kdy první děti pomalu dospívají a rodiče si pořídí malého benjamínka. V hierarchii jde sice o nejmladší dítě, ale ve skutečnosti z něj může růst jedináček, protože vazba se staršími sourozenci už bude spíše rodičovská než sourozenecká.

Podle Prekopové (2009, s. 19) je u sourozenců příznivé to, „že celé dětství prožívají trénink různých způsobů vzájemného sociálního chování.“ V souvislosti s pořadím narození se děti naučí „přizpůsobovat jedno druhému, hájit se před sebou, trpět se, dělit se, prohrávat, ale i vzájemně se ctít, bojovat proti sobě nebo spolu bojovat proti společným nepřítelům, schovávat se jeden za druhého nebo se zastupovat a bránit, držet spolu.“ (Prekopová, 2009, s. 19) Přiklání se k názoru, že pozice narození má na rozvoj vztahů mezi sourozenci nepopiratelný vliv. Takové vlastní poznávání, které si dítě v rodině odzkouší a potvrdí je nevyčerpatelnou studnicí zkušeností, pro celý budoucí život.

Sulloway se ve svém pozorování sourozenectví věnoval hlavně porovnávání prvorozených s mladšími sourozenci, při kterém například zjistil, že pořadí narození několikanásobně výrazněji působí na „osobnostní kvality než na akademické výkony a inteligenční kvocient.“ (Sulloway, 1996 cit. podle Prekopová, 2009, s. 20) Z toho dále vychází jeho přesvědčení, že prvorození sice mohou být mnohdy nadanější než jejich mladší sourozen-

ci, ale že jejich míra úspěšnosti není dána jejich vyšší inteligencí ale tím, že mají větší snahu, než jejich mladší sourozenci, kteří nejsou ochotni vyvinout takové úsilí. Sulloway také tvrdí, že „vliv pořadí narození na pohlavně specifickou charakteristiku je asi o dvě třetiny silnější než samotný vliv příslušnosti k jednomu z obou pohlaví.“ (Sulloway, 1996 cit. podle Prekopová, 2009, s. 20) Z výzkumů, které prováděl více než dvacet let a měl k dispozici více než deset tisíc lidských příběhů, zejména pak údaje významných vědců a historických osobností, vyvozuje mimo jiné závěr, že prvorození mohou být bez ohledu na pohlaví více maskulinní z pohledu dominance, agrese a ambicióznosti, a naopak například mladší bratři sester mohou působit více femininně, více se přizpůsobovat a podřizovat. Z těchto závěrů přisoudil prvorozeným tradicionalističtější myšlení s neochotou ke změnám, přičemž mladším sourozencům více liberálnosti a snahu o domluvu. (Prekopová, 2009, s. 52) Pozice v pořadí narození a pohlaví sourozenců však nejsou jediným měřítkem k utváření sourozeneckých a mezilidských vztahů, ale svou úlohu zde hrají také určité charakterové rysy, nadání, věkový rozdíl, postoje rodičů a mnoho dalších aspektů.

Isaacson, který zpočátku vycházel z teorie Adlera, vyzoroval, že ne vždy odpovídá typologie pořadí chronologické posloupnosti, například druhorozené dítě odpovídá spíše typu osobnosti třetího v pořadí nebo šesté narozené dítě typu jedináčka. Sourozenecké pozice rozdělil na pět typů osobnosti: jedináčka, prvorozeného, druhorozeného, třetího a čtvrtého narozeného. Tvrdí také, že pokud rozumíme teorii pořadí narození, dokážeme lépe pochopit druhé, jsme tolerantnější a jsme více otevřeni novým způsobům výuky a vzdělávání a lépe nacházíme psychologické jádro „citových poruch a tělesných chorob.“ (Isaacson, Radish, 2006, s. 12-13) Zastává názor, že naše osobnost je utvářena a rozvíjena především v interakci s rodinným prostředím, ne tolik s rodiči, ale převážně ve vztahu k sourozencům, a tedy že vliv genetiky a pohlaví dítěte (v raném věku) zůstává spíše v pozadí. Oproti jiným názorům a teoriím o sourozeneckém postavení se opírá o vývojovou genderovou ustálenost pohlaví kolem čtvrtého až pátého roku života dítěte. Uvádí, že „vzhledem k tomu, že se typ osobnosti založený na pořadí narození vyhraňuje v tak raném věku, nehraje zde roli pohlaví.“ (Isaacson, Radish, 2006, s. 51) Tím také popírá názor výše uvedených autorů o možnosti přehození genderových rolí v souvislosti s pořadím narození.

Interesantní a neočekávanou sondou do problematiky sourozeneckých konstelací byl Schachterův (1959) zajímavý výzkum, kterým chtěl zodpovědět otázku, zda je reakce lidí na mimořádné okolnosti vrozená nebo získaná výchovou a socializačními mechanismy.

Výzkum se uskutečnil ve velké členité místnosti, kdy experimentátor vysokoškolským studentům, kteří se na výzkum přihlásili, sdělil, že pomocí injekce s určitou chemickou látkou a která žel není bezbolestná, bude zkoumat její vliv na jejich chování. Přestože jim žádnou injekci nedal, podařilo se mu po nějaké době, kdy je nechal o samotě, vyvolat mezi nimi pocit ohrožení, jehož výsledkem bylo dvojí protikladné chování. U jedné skupiny vznikla potřeba afiliace (potřeba se družit), kdy se navzájem utěšovali a dodávali si odvalu k protestu, druhá část dobrovolníků měla spíše potřebu sociální izolace, přičemž se na požadavky spojení, projevovali velmi nervózně a popudlivě. Z čehož sice vyplynula pouhá probabilita v rozdílném vývoji atributů afiliace proti izolaci, ale zajímavé bylo zjištění, že první skupina, s potřebou se družit, byla zastoupena nejvíce studenty, kteří se narodili jako nejstarší a ve druhé skupině bylo zase více druhorozených. Z tohoto zjištění vyvodil závěr, že u prvorozených, jejichž narození je v rodině většinou bráno jako významná událost, kdy všechny jejich úspěchy jsou přijímány velmi pozitivně, rodiče jsou s nimi neustále v kontaktu, aby byli nablízku, při jakékoliv jejich potřebě, čímž nabývají dojmu, že každému činí nemalé potěšení se jim věnovat a pomáhat. To u nich bezesporu určuje vnímání druhých lidí, ale také chápání své osoby. Tyto prožitky charakterizoval takto: „Druzí lidé jsou neustále v pohotovosti pomáhat mi, je jim přirozené zasáhnout v můj prospěch, kdykoli se mi něco nepříjemného děje, záleží jim na mně a nemohli by mě nechat s mými starostmi o samotě. Dělán jim radost, když od nich něco potřebuji.“ Duhorození se však mnohdy nacházejí v obrácené situaci. Rodiče si už nejsou jisti kladem nadměrné péče, kterou svým prvorozeným potomkům poskytovali a snaží se vést dítě k větší samostatnosti, v čemž spočívá i samostatné usínání a pokud se dítě například zlobí a pláče nechají ho tak a spoléhají na to, že se s tím nějak samo vyrovná. Neběží k němu hned jak u prvního dítěte, aby s ním jeho problém řešili. Tím u něj nechtěně nastává odlišná zkušenost, kterou popsals takto: „Druzí lidé se nehodlají mou osobou příliš zabývat, když jsem v nějaké nelibé situaci, není jisté, že přijdou a budou mi k dispozici, možná, že je jen popudím, budu-li se jich dožadovat. Nejlépe udělám, když se s problémem vyrovnám sám.“ (Schachter, 1959 cit. podle Helus, 2007, s. 174-175) Cílem tohoto experimentu nebylo najít rozdíly mezi chováním a pořadím narození, ale jak se ukázalo, jsou oblasti v životě člověka, na které vliv pořadí narození může mít svůj podíl.

Avšak jak Helus (2007, s. 176) uvádí, nebylo by namístě, interpretovat tento pokus jako dané neměnné chování prvorozených a duhorozených v uvedené situaci, ale odkazuje nás

pouze k určité pravděpodobnosti rozdílného rozvoje osobnostních rysů afiliace oproti izolaci, přičemž, ale zároveň upozorňuje na význačný fakt, že:

- sourozenecká konstelace neboli pozice narození dítěte, neméně významně ovlivňuje vznik určitých osobnostních postojů a schopností, které jsou podstatné a potřebné ke zvládnutí životních podmínek;
- ovlivnění člověka pořadím narození nastává už v raném dětství a i nadále utváří jeho vrozené předpoklady a vlohy;
- povědomí o vlivu sourozeneckého pořadí narození, který pravděpodobně pomáhá porozumět dítěti při různých životních okolnostech a událostech a neměl by tedy zůstat u socializačních činitelů bez povšimnutí.

V návaznosti na naši bakalářskou práci se nadále budeme věnovat konkrétním sourozeneckým pozicím a jejich působením na prvorozené (dále také starší sourozenec) a druhorozené (dále také mladší sourozenec) stejného pohlaví.

2.1 Prvorozený (starší sourozenec)

Už z názvu prvorození je patrné, že přicházejí do rodiny jako první. Jak tvrdí Leman (2006, s. 45) „...jsou obklopeni leskem a slávou, ale také napětím.“ Všichni začínají jako jedináčci, užívají si svého středobodu světa a mimořádné důležitosti. Na nich se rodiče učí vychovávat, do nich se vkládají velkolepé naděje a cíle.

Jejich nejbližší dosažitelným vzorovým modelem se stávají především rodiče. Typickým rysem prvorozených bývá velká houževnatost, cílevědomost, spolehlivost a vážnost. Snaží se být dokonalí, aby splnili požadavky rodičů, proto se také často stávají pokračovateli rodinných norem. Leman (2006, s. 51) vyzoroval mezi prvorozenými dva různé typy. Vstřícné prvorozené, kteří se snaží být dokonalí a všem vyhovět, touží po ocenění, a proto usilují být řádnými studenty a schopnými pracovníky. A agresivní prvorozené, kteří jsou velmi asertivní, se snahou prosazovat svou vůli za každou cenu a úspěch staví na nejvyšší příčku svých hodnot.

Prekopová (2009, s. 56) popisuje prvorozené jako symboly dalšího života rodiny, kteří své prvenství vnímají buď jako výsadu nebo jako úděl. Výhodou tehdy, pokud je dítě v rodině očekávané, čímž je bráno jako splnění snu a tak je i k němu přistupováno. Je mu

věnován všechnen čas a láska tak, aby se mohlo zdárně vyvíjet a rozvíjet. Údělem se stává v tu chvíli, kdy je dítě nechtěné a tzv. zkříží rodičovské plány a stane se nepříjemnou povinností. Poté mohou děti trpět pocity viny a často také depresi. (Prekopová, 2009, s. 62)

Vycházíme-li z předpokladu chtěného dítěte, můžeme u prvorozených pozorovat snahu dělat všechno správně, dokonale a podle daných pravidel. Mají své ideály, co by z nich mohlo být a jak je uskutečnit. Coby rodiče mnohdy vkládáme na bedra prvorozených splnění našich nedosažených cílů a přehlížíme jejich sny pod záminkou hrdosti na pokračovatele rodu. Děti nás milují a věří nám, a proto se snaží plnit naše požadavky s pocitem zodpovědnosti, vybírají si náročná a prestižní povolání, aby obstály v jedinečných nárocích na prvorozené. Avšak jak tvrdí Novák (2007, s. 40) pohybujeme se zde „na pravděpodobnostní úrovni“ a je namístě počítat i s různými jinými vlivy, než je pořadí narození. Důraz klade především na postoje rodičů a vlivy blízkého i širšího prostředí, ve kterém dítě vyrůstá.

Zlom v sebevědomí a jedinečnosti prvorozeného dítěte přichází po narození sourozence. Adler tento souhrn prožitků nazval „sesazení z trůnu.“ (Adler, 1999, s. 13) Tímto slovním vyjádřením myslel výjimečné postavení nejstaršího dítěte v rodině. Jedináček se rázem stává nejstarším dítětem a jeho pozice je otřesena, ne-li navždy ztracena. Podle Nováka (2007, s. 42) může prvorozený brát sesazení z trůnu, zejména pokud jsou ohroženy jeho „identifikační mechanismy“ (tzv. ztotožnění s rodiči nebo alespoň s jedním z nich) jako trest v odepření výlučného zájmu. Zároveň však také uvádí, že následky nemusí probíhat nijak tragicky, pokud jsou rodiče citliví a empatičtí a dokážou dítěti tento nastalý stav láskyplně vynahradiť.

Zkušenost prvorozeného s příchodem sourozence výstižně popsala Prekopová (2009, s. 74) jako nevybíravou první velkou zkušenost, se kterou se dítě musí vyrovnat, kdy se všechno změní a chvíle, kdy se prvorozený cítil jako jeden z elementů světa dospělých, kdy tu byli jen kvůli němu a pro něj, končí a rodiče se začínají točit kolem jiné hvězdy, přesouvají svůj zájem na někoho jiného.

Prekopová (2009, s. 79) také upozorňuje na dvě základní potřeby zdárného vývoje jako je „vazba versus odpoutání a bezpečí versus touha prosadit se“, které jsou potřebné pro zdravý vývin jedince a právě prvorození jsou v tomto období zranitelní. Prolínání orální a anální fáze ve vývojovém stádiu člověka je důležitá pro zachování home-

ostázy (rovnováhy), viz tabulka č. 2. Pokud je rovnováha porušena, dochází u dětí k regresi, kdy se dítě například vzdává své samostatnosti, začne se znovu pomočovat, patlavě vyslovovat, jen aby si opět zajistilo zájem o svou osobu. Jak tvrdí Prekopová (2009, s. 81), je pravděpodobné, že pokud rodiče v tomto období nahradí pocit bezpečí a láskyplnou péči náhražkami jako je jídlo, sladkosti, televize aj., které dítě uspokojí a poskytnou určitou jistotu, mohou se stát v určité míře příčinou vzniku pozdějších závislostí na jídle, alkoholu nebo jiných návykových látkách.

Prvorození jsou velmi opatrní, rozvážní a snaží se nedělat chyby. Přílišný tlak a ambice rodičů způsobují u dětí stres. „Stres u prvorozeného má své kořeny v disciplíně a v mnoha případech i v trestu. Také většinou platí, že s každým dalším dítětem, které přijde do rodiny, se disciplína a režim v rodině oslabují.“ (Leman, 2006, s. 55) Každý prvorozený možná zažil ten pocit nespravedlnosti, kdy na mladšího nebyl vyvíjen takový tlak na dokonalost a poslušnost, zejména v dodržování určitých pravidel a denního řádu. To co se vyžadovalo po starším, např. pomáhat v domácnosti, chodit v určitou hodinu spát atd., se u mladšího neprosazuje s takovou důsledností. Nejedno prvorozené si určitě posteskl, že příchodem mladšího sourozence mu ubylo práv, ale narostly povinnosti.

Prekopová (2009, s. 119) sepsala určitý přehled vlastností prvorozených, které byli nuceni si osvojit po ztrátě pozice prvorozeného.

- „Naučili se dělit a uskrovnovat.
- Jsou cvičeni ve snášení frustrací, jsou zatížitelní a dokážou si kompenzovat ztráty.
- V důsledku ztráty předešlého bezpečí si rozvinuli jistotu svými stoupajícími možnostmi výkonu, často až k dokonalosti.
- Co se týče sociálních schopností, jsou trénováni v přebírání zodpovědnosti a v roli pomocníků. V tomto smyslu se naučili orientovat na dospělé, napodobovat je, zachovávat vážně jejich pořádky a předávat je dál.“ (Prekopová, 2009, s. 119)

Schéma dvou fází osobnosti podle Prekopové		
Fáze	Základní potřeba	Věk
Anální fáze	↑ odpoutání vůle identita „já“ vzdor	↑ 2-3 roky
Orální fáze	↑ zajištění v „secure base“ chuť k odporu bezpečí vazba průběh	↑ do 1 a půl roku
Narození	↑ symbiotické vazby na matku	↑ narození

↓
REGRESE

Tabulka č. 2.

(Prekopová, 2009, s. 80)

2.2 Druhorozený (mladší sourozenec)

Druhorozené, neboli z našeho pohledu mladší dítě, přichází již do rozjetého rodinného vlaku. Vše je nějak nastaveno, rodiče jsou nabyti zkušenostmi, nejsou již tak úzkostliví a tuší, co je reálné a dosažitelné. Výhodou druhorozených je, že na ně není vyvíjen takový tlak z pohledu úspěšnosti a dosahování předurčených cílů.

„Malé děti jsou přírodním výběrem uzpůsobeny k tomu, aby byly vnímány staršími osobami jako roztomilé, neohrožující a příjemné. Vyvolávají sklon ke hře a umí ji rozvíjet.“ (Novák, 2007, s. 44) Tento sociobiologický pohled je zajímavý také z toho důvodu, že i v rodině je vnímána role mladšího sourozence neustále jako pozice malého dítěte, přestože už dítětem dávno není.

Na rozdíl od starších dětí v primární rodině, které svůj příkladový vzor nalézají převážně u rodičů, pro mladší děti se nejbližším dosažitelným modelem stávají starší sourozenci. Hovoří se o tzv. „zóně proximálního vývoje“, kdy je z hlediska vývoje ztotožnění se starším sourozencem reálnější než se staršími dospělými. (McHale et al., 2001 cit. podle Janošové, 2008, s. 184) Působení vzorů chování a jednání starších sourozenců je nejvýraznější u mladších v období raného života, nástupem školního věku se postupně diferencují (Janošová, 2008, s. 184). Avšak vše záleží také na věkovém odstupu mezi sourozenci. Pokud není velký (více jak pět let), nemusí být vliv nijak výrazný.

Druhorozený však může být také nepříznivě ovlivněn dominancí a určitou nadřazeností staršího sourozence, který především z vývojového hlediska má předurčeno, být jakýmsi napodobňujícím vzorem, což pro mladšího může mít i jisté výhody z pohledu nápodoby určitých projevů, které jsou u staršího odzkoušené, čili nějak funkční. V odborné terminologii se tomuto socializačnímu termínu říká „závislé připodobňování“. Podle Heluse (2007, s. 176) „... tento navozený postoj snižuje potřebu tvořivého projevu a iniciativnosti, omezuje odvalu a chuť umět si sám poradit.“ Také upozorňuje na to, že tento vztah, může být vnímán nelibě, zvláště pokud je založen na neustálém srovnávání, mezi sebou a upozorňování na to, že mladší musí být a priori horší a omezenější, což u něj může vyvolat jistou trpnou odevzdanost nebo touhu po rebelii.

Typickými vlastnostmi a projevy druhorozených, kteří zauímají v rodině pozici nejmladších je přátelskost, bezstarostnost, veselost, touha předvádět se, jsou skvělí vyjednavací, ale mohou být více samotářští a rozporuplní než starší sourozenci. (Leman, 2006, s. 101) Jejich životní styl a chování je velmi ovlivněno percepcí postojů staršího sourozence. „Všechny výzkumné studie o pořadí narození docházejí k obecnému závěru, že druhorození jsou pravděpodobně do jisté míry protiklady prvorozených.“ (Leman, 2006, s. 88) Tento fakt se odvíjí mimo jiné také věkovým rozmezím mezi sourozenci. Čím menší je odstup, tím větší je pravděpodobnost, že půjdou každý jiným směrem.

Mnoho druhorozených se také potýká s pocitem, že mu všichni nařizují, co má a nemá dělat a jak tvrdí Leman (2006, s. 193), zejména starší sourozenci, si často privilegují nárok je neustále poučovat. Tady je velmi důležité, aby jim rodiče pomáhali pěstovat sebeúctu, třeba tím, že budou respektovat jeho názory.

Druhorození často žijí s pocitem nedokonalosti nebo nedostižitelnosti vůči starším sourozencům, nejednou propadají pocitům méněcennosti, proto si také mnohdy vybírají odlišné cíle, na které se soustředí velmi detailně až perfekcionisticky. (Isaacson, Radish, 2006, s. 110)

Může však nastat situace, kdy druhorození sesadí z pomyslného trůnu sourozence staršího a nazýváme ji výměna rolí. Dochází k tomu někdy v případech, kdy druhorozený staršího fyzicky přesahuje a je větší i silnější nebo také eventuálně tehdy, když se nepodaří prvorozenému naplnit představy rodičů, které druhorozený naopak ve všem splňuje. (Leman, 2006, s. 184)

2.3 Vliv rodové role na pozici staršího a mladšího sourozence

„Pojem rod (anglicky gender) vyjadřuje rozdíly mezi muži a ženami, jejichž podstata spočívá v kulturních a sociálních vzorcích chování. Termín gender lze přeložit také jako sociální pohlaví.“ (Gjuričová, 1997b cit. podle Janošová, 2008, s. 40)

„V naší společnosti je nejčastějším přáním rodičů narození prvorozeného syna a druhorozené dcery. Tato sourozenecká konstelace „...totiž nejvíce odpovídá současnému pojetí mužské a ženské role...“ (Janošová, 2008, s. 185) Narození prvního syna je vnímáno velmi pozitivně jako určité zabezpečení pokračovatele rodu. Jeho prvenstvím je od dětství potvrzována jeho genderově stereotypní role, kde jeho sebepojetí jako vůdčí a dominantnější osoby, je kladně přijímáno.

Prvorozené dívky, na které jsou kladeny stejné nároky jako na prvorozené chlapce, jsou však v porovnání s chlapci méně spokojeny se svou pozicí narození. „Jedním z možných vysvětlení může být právě konflikt mezi dominantním postavením prvorozených a požadovanou submisivitou, jež je obsahem stereotypních představ o ženách.“ (Janošová, 2008, s. 186) Právě u prvorozených dívek je proto pozorována větší problematika přijetí své genderové role v souvislosti s pozicí danou narozením. Dochází ke konfliktu, v němž na jedné straně stojí neměnná biologická identita a na straně druhé role nejstaršího, jak je současnou společností předpokládána. Na utváření rodových rolí mají výrazný vliv rodiče, ale i ostatní příbuzní a blízké okolí.

Mladší sourozenci jak bylo již výše uvedeno, přebírají nejčastěji postoje a vzory chování od svých starších sourozenců. Čepešová (2005) konstatuje, že mezi druhorozenými jsou to častěji dívky, které svůj vzor nalézají právě u prvorozených sourozenců. Tvrdí, že jednou z možností, proč je tomu tak, je větší úcta žen k autoritám nebo aspoň, jak tvrdí, se k tomu ženy spíše doznají, než muži (Čepešová, 2005 cit. podle Janošová, 2008, s. 184).

U druhorozených mladšího školního věku byl prokázán úbytek genderově neměnných atributů, na rozdíl od prvorozených, kde byl naopak zaznamenán spíše nárůst. (McHale et al., 2001 cit. podle Janošová, 2008, s. 185)

Starší bratr brata je většinou posuzován a často se tak i vnímá, jako ten kdo je velmi pracovitý, umí vést lidi a rozhodovat. Většinou má ochranný vztah k ženám, které jej vnímají jako autoritu. Od ostatních očekává jistou oddanost a preferenci své osoby, kterou pokládá za velmi schopnou a nepostradatelnou. Mladší bratr je spíše člověk, který je druž-

ný, zábavný, umí komunikovat a tolik sám sebe neprosazuje. Pracuje na tom, co ho baví a tolik nepřemýšlí o budoucnosti, žije spíše přítomností. Starší sestra se automaticky ujímá vedoucí role, o kterou ani tolik neusiluje, která však samovolně přichází. Bývá také spíše perfekcionistická, kladoucí důraz na pořádek, serióznost a dodržování daných pravidel. Častěji je také nazývána generálem v sukních. Mladší sestra naopak spíše vyvolává potřebu, aby ji někdo chránil. Ovšem zdání mnohdy klame. Ráda za sebe sama rozhoduje a nechá si od nikoho radit ani poroučet. Avšak také ji velmi záleží, aby byla respektována a uznávána. (Novák, 2007, s. 83-90) Toto je jen malý výčet jistých vlastností, kterými mohou sourozenci na určitých pozicích disponovat.

Dalším významným činitelem, který výrazně působí na utváření rodové role je stejná sourozenecká pozice rodiče shodného pohlaví. Pokud například rodiče patří mezi prvorozené, budou se spíše identifikovat s dětmi, které přišly na svět jako první. Ty také mohou vychovávat podle svých naučených postojů a hůře budou posuzovat potřeby svých později narozených dětí. (Leman, 2006, s. 35-36)

3 SOUROZENECKÁ RIVALITA

Soutěživost a žárlivost, která by se dala nazvat sestrou rivalry, jsou lidskému pokolení dány od nepaměti. Popsána je již ve Starém zákoně bratrovraždou mezi syny Adama a Evy, Kainem a Ábelem, a ukazuje, kam může dojít sourozenecká nenávisť, pokud autorita, někdo, na kom nám záleží, upřednostní hodnoty toho druhého.

Právě sourozenecká rivalita je mnohdy založena na podcenění nebo nedocenění určitých kvalit, schopností nebo hodnot jedince a následné preferenci druhého. Psychologický slovník ji definuje jako „... souborný termín pro agresivní, závistivé a hašteřivé vztahy mezi sourozenci...“ a také jako „...nedořešené sourozenecké konflikty, rivalry z dětství mohou vést v dospělosti k touze po moci jako psychopatologického mechanismu neobyčejné síly s mimořádným emocionálním doprovodem.“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 511)

Avšak ze sourozeneckých rozepří se dá využít také mnoho pozitivního. Např. soupeření mezi sourozenci upevňuje a formuje osobnost dítěte, rozšiřuje schopnosti využívat verbální i neverbální komunikace, naučí dítě se asertivně hájit a při závisti talentů jiných, zdokonaľovat a usilovněji pracovat na těch svých. (Faber, Mazlish, 2009, s. 8)

Klimeš (2000) upozorňuje, že je nutno nahlížet na sourozeneckou rivalitu jak v širším, tak v užším slova smyslu. Sourozeneckou rivalitu „sensu lato“, popisuje jako pojmenování jakýchkoliv rozporů a antagonismů mezi sourozenci, kdy nacházení hranic a kompromisů je mezi sourozenci založeno na vzájemné znalosti jednoho druhým. Sourozeneckou rivalitu „sensu strigo“ charakterizuje jako absurdní zášť k nově přicházejícímu sourozenci, který je vnímán jako nebezpečný soupeř, kterého zatím nezná. Tato nevraživost pravděpodobně pramení z genetické výbavy.

Rivalita se projevuje zejména u sourozenců stejného pohlaví a je považována za naprosto přirozenou. Význam zde hraje především věkový rozdíl mezi sourozenci. Čím menší je věkový rozestup mezi sourozenci, tím je rivalita výraznější a naopak. Za kritický věkový rozestup se pokládají dva roky. Čili pokud jsou to méně jak dvě léta, má starší sourozenec menší možnost vybudovat si vůdčí postavení a upevnit si svoji pozici respekt, který v opačném případě, kdy je věkový odstup tři a více let umožní staršímu stát se pro mladšího sourozence vzorem, ke kterému je možno vzhlížet a soupeření se pak stává irelevantní (Leman, 2006, s. 184). Z toho vyplývá, že snaha rodičů mít děti krátce po sobě, z důvodu pořízení dítěti partnera ke hraní, se kterým si budou navzájem pomáhat, sdílet svoje pocity

a podporovat, se může minout účinkem. Druhorozené dítě se v tomto případě spíše stává opakem prvorozeného. Na druhou stranu je však více pravděpodobné, že sourozenci, kteří mají k sobě věkově blízko, si mohou utvořit pevné stabilní vztahy na celý život. Vše se odvíjí zejména od přístupů a chování rodičů, jejich schopnosti lásky, vůči každému z nich.

Jak uvádí Matějček (2002, s. 23) žárlivost a rivalita, jsou mnohdy výsledkem prožívaných skutečností v období dětství a dospívání, spojené se závislostí a následného pocitu strachu ze ztráty a nedostatečné pozornosti, pro ně důležité a významné osoby.

3.1 Příčiny a projevy sourozenecké rivality

Odborná veřejnost se shoduje, že příčiny rivality, se mohou vyskytovat při nenaplnění lásky a podpory rodičů, protože právě uvedené dovoluje dítěti prožít pocit jedinečnosti, osobitosti a nabytí dojmu, že někam patří, že má svou důležitost a hodnotu (Faber, Mazlish, 2009, s. 8). Příchodem sourozence se dítě musí smířit s menší mírou pozornosti a náklonnosti, která je v daném okamžiku věnována mladšímu členu rodiny a to výrazně narušuje jeho jistotu a pocit sounáležitosti.

Přestože rodiče tvrdí, že milují všechny své děti stejně, realita bývá obvykle úplně jiná. Nevědomky promítají na děti svá nesplněná přání a pokouší se v nich najít svůj odraz.

Je velmi zásadní jak se podaří rodičům připravit dítě na příchod nového sourozence, přestože vyvarovat se problémům úplně není asi možné. Zajímavé jsou příklady, kdy rodiče se uchylují k úsměvné lži a při návratu matky s narozeným dítětem z porodnice, přináší i nový přírůstek čekajícímu potomkovi doma, v podobě nového auta či panenky, jako určitou satisfakci nového sourozence, za narušení teritoria. Není to nejspíš úplně výchovné, ale mnohdy to zafunguje. Na chvíli to u dítěte vyvolá pocit určité důležitosti vlastní osoby a pomůže mu to překlenout počáteční nejistotu, která se s příchodem nového člena rodiny vyskytne.

Rivalita se objeví, zejména při narušení stálosti ve vztazích v rodině. Ne vždy je dítě připraveno stát se tím starším a větším a ne vždy příchod nového člena do rodiny splní očekávání dítěte, která mu rodiče naslibují. Ze slibovaného „partáka“ se stává uplakané miminko, se kterým se nejenom nedá hrát, ale také mu ubírá pozornosti u maminky a tatínka. Následná regrese, návrat na nižší vývojovou úroveň dítěte, může být projevem nedostatečné pozornosti, kterou si tímto jistě vyvolá.

Nejčastějším náznakem rivality u sourozenců bývá nadměrné upozorňování na svou osobu s úmyslem jakkoliv zastínit toho druhého. Pokud rodiče nerozdělí svůj zájem spravedlivě mezi všechny děti, tak aby se cítily pro ně v něčem výjimečné a milované, může to vyústit v nemalou žárlivost.

Projevem rivality může být i popření sebe sama. Neodehrává se na vědomé úrovni a může vyústit až v depresi. „Cílem popření je „vygumování“ sebe sama ze struktury, která není přátelská (aspoň v očích toho, kdo žárlí).“ (Těthalová, 2002)

Abychom rivalitu mezi sourozenci alespoň zmírnili, je potřeba naučit naše děti vážit si sama sebe a znát svou cenu, přestože nebudou vždy dokonalí a podle našich představ. Milovat je takové jací jsou bezpodmínečnou láskou.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 PŘÍPRAVNÁ FÁZE VÝZKUMU

Téma bakalářské práce jsme zvolili na základě zájmu o oblast rivality sourozenců, se kterou se setkáváme ve svém okolí. Při studiu literatury, zabývajících se tématem sourozenectví, jsme nenarazili na odborné publikace, které by se přímo rivalitě mezi sourozenci stejného pohlaví věnovaly. Existuje sice mnoho publikací zabývajících se sourozeneckými vztahy nebo sourozeneckými konstelacemi, ale úplně z nich nevyplývá, čeho se vlastně rivalita týká, přetrvává-li i do dospělosti a zda se opravdu jedná jen o určitá vývojová stádia nebo hlubší psychologické procesy, které věkem jen tak nevymizí.

4.1 Výzkumný problém

Výzkumný problém, je zaměřen na problematiku vzniku a projevu rivality v rodině se dvěma sourozenci stejného pohlaví.

4.2 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit pomocí rozhovorů s vybranými respondenty, ve kterých oblastech života u sourozenců stejného pohlaví se rivalita objevuje a jak se tato rivalita projevuje.

Jelikož jsme si vědomi širokého obsahu zaměření našeho výzkumu, proto jsme si stanovili několik dílčích cílů týkajících se dané oblasti výzkumu, tak abychom při uskutečňování rozhovorů s našimi respondenty se lépe drželi zvoleného tématu.

Dílčí cíle výzkumu:

1. Prozkoumat, zdali jsou rodiče příčinou rivality u sourozenců.
2. Prozkoumat, zdali je příčinou rivality u sourozenců míra úspěšnosti ve škole.
3. Prozkoumat, zdali je příčinou rivality u sourozenců míra úspěšnosti v povolání.
4. Prozkoumat, zdali jsou příčinou rivality u sourozenců jejich zájmy.
5. Prozkoumat, zdali jsou příčinou rivality u sourozenců kamarádi a životní partneři.
6. Prozkoumat rozdíly rivality mezi sourozenci mužského a ženského pohlaví.
7. Zjistit, zdali má na sourozeneckou rivalitu vliv pořadí narození.

4.3 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka:

V jakých oblastech života sourozenců stejného pohlaví se objevuje rivalita?

Dílčí výzkumné otázky přímo navazují na dílčí cíle, tak aby nám pomohly lépe se zaměřit a formulovat hlavní výzkumnou otázku.

Dílčí výzkumné otázky:

1. Jsou rodiče příčinou rivality u sourozenců?
2. Je příčinou rivality u sourozenců míra úspěšnosti ve škole?
3. Je příčinou rivality u sourozenců míra úspěšnosti v povolání?
4. Jsou příčinou rivality u sourozenců jejich zájmy?
5. Jsou příčinou rivality u sourozenců jejich kamarádi a životní partneři?
6. V jaké oblasti života sourozenců se vyskytují rozdíly v rivalitě mezi sourozenci mužského a ženského pohlaví?
7. Jaký vliv má na sourozeneckou rivalitu pořadí narození?

4.4 Metoda výzkumu

Z hlediska výběru tématu naší bakalářské práce, kde je našim cílem objasnit aspekty rivality mezi sourozenci stejného pohlaví, jsme zvolili kvalitativní výzkum. Kvalitativní výzkum je metoda, která nám umožňuje hlouběji prozkoumat osobní zkušenosti a postoje respondentů, na jejichž základě, vyhodnocujeme nastalá zjištění a dáváme do kontextu s naším výzkumným problémem. Podle Miovského (2006, s. 17) je kvalitativním přístupem rozbor a následné tlumočení zkoumaných „nekvantifikovaných“ údajů našeho života, které vyhodnocujeme pomocí kvalitativních metod. Dle Miovského (2006) je kvalitativní přístup v psychologických a sociálních vědách „...přístupem využívajícím principu jedinečnosti a neopakovatelnosti, kontextuálnosti, procesuálnosti a dynamiky a v jeho rámci cíleně pracujeme s reflexivní povahou jakéhokoli psychologického zkoumání.“ (Miovský, 2006, s. 18)

4.5 Metoda sběru dat

Pro realizaci výzkumu jsme zvolili metodu interview s polostrukturovanými otázkami. Na základě určitých životních oblastí, jsme si vytvořili okruhy otevřených otázek, na které se budeme našich respondentů ptát. (viz příloha PI) Jelikož, je nutné vést s každým respondentem rozhovor zvlášť, zvolili jsme místo a čas setkání k uskutečnění rozhovorů až po vzájemné dohodě s respondenty.

4.6 Popis výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek byl vybrán prostým záměrným výběrem a je tvořen vždy dvěma sourozenci stejného pohlaví. Jedná se tedy o 6 sourozeneckých dvojic, z čehož jsou 3 dvojice ženského pohlaví a 3 dvojice mužského pohlaví. Jde tedy o 12 respondentů, se kterými byl uskutečněn polostrukturovaný rozhovor na základě vytvořených otevřených otázek. Průměrný věk respondentů je 34 let. Nejstaršímu respondentovi je 52 let, nejmladšímu respondentovi je 25 let. Pro větší názornost viz tabulka č. 3.

Dalším kritériem pro daný výzkum byl věkový rozestup mezi sourozenci, který byl limitován od 2 do 5 let. Tři sourozenecké dvojice jsou s tříletým věkovým rozdílem, dvě dvojice s dvouletým rozstupem a u jedné sourozenecké dvojice je pětiletý věkový rozdíl. V neposlední řadě bylo také důležité, aby respondenti, kteří se zúčastnili našeho výzkumu, vyrůstali v úplné rodině, čili s nerozvedenými rodiči.

VĚKOVÉ ROZPĚTÍ RESPONDENTŮ	
VĚK	POČET RESPONDENTŮ
25-35	8
36-45	2
46-52	2

Tabulka č. 3.

5 REALIZACE VÝZKUMU

Realizace výzkumu byla prováděna v měsících lednu a únoru 2013. Každého respondenta jsme krátce seznámili s tématem a průběhem výzkumu a zároveň požádali o souhlas k nahrávání rozhovoru na diktafon a následné zpracování ve výzkumu. Bohužel posléze nastala situace, že někteří námi oslovení respondenti se po zvážení obsahu výzkumu odmítli zúčastnit. Abychom zachovali počet zvolených dvojic, použili jsme metodu sněhové koule, kdy jsme požádali stávající respondenty o kontakty na další lidi, které znají a o kterých věděli, že odpovídají našemu výzkumnému vzorku.

Rozhovory s některými respondenty byly uskutečněny u nich doma, což mělo nemalý vliv na jejich uvolnění a spontánnější chování a odpovědi na kladené otázky. Pro ostatní účastníky výzkumu jsme si propůjčili kancelářský prostor, kde déle trvalo, než jsme navázali patřičnou příjemnou atmosféru. Od toho se také odvíjela délka hovorů, které trvaly asi hodinu a půl v domácím prostředí a v kanceláři dvě hodiny až dvě hodiny a půl.

Respondenti se chovali různě, u některých byla znát jistá nervozita, která, ale po úvodním rozhovoru zmizela, jiní si rozhovory přímo užívali a po skončení byli rádi, že podle jejich slov, měli důvod se zamyslet nad určitými pocity a situacemi v jejich životě. Z hlediska našeho výzkumu však byli některé otázky velmi osobní, což u některých respondentů vyvolalo citlivé vzpomínky, které rozjitřily emoce, doprovázené pláčem a lítostí. Přesto se nám podařilo, po krátkých pauzách rozhovory nenásilně dokončit a přivést respondenty k úsměvu a pozitivnějším úvahám.

5.1 Metoda analýzy dat

Nejdříve, jsme poskytnuté rozhovory převedli transkripcí do podoby psaného slova, jež jsme následně opatřili kódy. Na základě těchto kódů jsme vytvořili pro každou sourozeneckou dvojici kategorie, které jsme následně popsali a vyvodili získané závěry.

5.2 Představení respondentů

Respondenty, kteří se podíleli na našem výzkumu, jsme měli možnost během rozhovorů také pozorovat, a proto považujeme za zajímavé a důležité, některé jejich projevy neverbální a verbální komunikace popsat, abychom alespoň částečně přiblížili jejich vnímavost a emocionální rozpoložení během výzkumu. Z důvodu zachování anonymity jsme změnil jejich jména, přičemž zachován zůstal jejich věk, pohlaví, vzdělání a rodinný stav.

1. Dvojice sourozenců: bratři Michal a Tomáš, věkový rozdíl 3 roky

- **Michal**, 52 let, starší bratr, vzdělání vysokoškolské, ženatý

Michal odpovídal velmi spontánně a zvučně, rozhovor si podle svých slov užíval. Tvrdil, že nemá nic, co by z minulosti zůstalo nějak nevyřešeno. Usměvavý, dobře naladěný, častý oční kontakt a výrazná gestikulace. Často tvrdil, že si nic nepamatuje, z čehož vyvozoval, že to nemohlo být špatné, proto usuzujeme, že Michal je svou povahou optimista, který hledí spíše do budoucnosti.

- **Tomáš**, 49 let, mladší bratr, vzdělání středoškolské, svobodný

Tomáš odpovídal velmi detailně, často utíkal od tématu, ale vždy se vrátil a otázku zodpověděl. Pamatoval si spoustu detailů z dětství, které prokládal úsměvnými historkami. Mluvil velmi rychle a hlasitě, aby stihl říct vše, co chtěl. Často se ptal, jestli ještě může mluvit. Zpočátku byl nervóznější z diktafonu, ale později na něj úplně zapomněl. Podle svých slov si užíval, že jej někdo poslouchá a ještě ho to zajímá.

2. Dvojice sourozenců: bratři Petr a Jiří, věkový rozdíl 2 roky

- **Petr**, 35 let, starší bratr, vzdělání středoškolské, rozvedený

Petr působil velmi přívětivě, na otázky odpovídal s mírným váháním, často se usmíval. Z počátku byl mírně nervózní z diktafonu, snažil se jej, ale nevnímat, občas požádal o možnost přeformulování odpovědi, kterou ale většinou nechal v původní podobě. Neměl výraznou gestikulaci, spíše se snažil o klidný vyrovnaný dojem.

- **Jiří**, 33 let, mladší bratr, vzdělání středoškolské, svobodný

Jiří působil velmi nevázaně, optimisticky, často se smál a výrazně gestikuloval. Odpovídal v kratších větách, rychle, bez dlouhého váhání, jako člověk, který ví, co chce a život má naplánovaný.

3. Dvojice sourozenců: bratři Saša a Aleš, věkový rozdíl 5 let

- **Saša**, 30 let, starší bratr, vzdělání středoškolské, ženatý

Sašovy odpovědi byly rychlé, ale promyšlené. Nezabíhal do detailů, snažil se mluvit srozumitelně a věcně. Zpočátku se tvářil vážně, nepřístupně, později se uvolnil a rozhovor

pokračoval v příjemném duchu. Téměř nepoužíval gesta, seděl klidně a vyrovnaně. Příliš neprojevoval emoce.

- **Aleš**, 25 let, mladší bratr, vzdělání vysokoškolské, svobodný

Aleš se velmi se zajímal o samotný výzkum, snažil se odpovídat pomalu a s rozmyslem. Volil spíše stručné odpovědi. Na počátku rozhovoru působil ostýchavě, ale posléze se více uvolnil. Nepoužíval téměř žádná výrazná gesta, často těkal očima, občas se usmál. Působil spíše introvertně, na některé otázky nenacházel odpovědi.

4. Dvojice sourozenců: sestry Ema a Nina, věkový rozdíl 3 roky

- **Ema**, 28 let, starší sestra, vzdělání vysokoškolské, svobodná

Ema odpovídala velmi uvážlivě, odpovědi promýšlela. Občas chtěla zastavit diktafon a opakovat otázku, záleželo jí na tom, aby odpovídala sofistikovaně, používala odborné výrazy a dávala si pozor, aby někomu svými výroky neublížila. Byla velmi přívětivá a milá.

- **Nina**, 25 let, mladší sestra, vzdělání vysokoškolské, svobodná

Nina odpovídala promyšleně, vážila každé slovo, snažila být se spravedlivá, ovšem z jejího hlasu byla cítit určitá hořkost. Rozhovor brala velmi vážně, měla vážný výraz ve tváři. Zdálo se, že se některým odpovědím spíše vyhýbá. Byla klidná a příjemná.

5. Dvojice sourozenců: sestry Kateřina a Zuzana, věkový rozdíl 3 roky

- **Kateřina**, 30 let, starší sestra, vzdělání vysokoškolské, vdaná

Kateřina se velmi zajímala o průběh výzkumu, byla nadšená možností se zamýšlet nad svými pocity. Působila velmi spontánně a komunikativně. Vyjadřovala se odborně a snažila se cíleně analyzovat své odpovědi, aby řekla vše tak, jak si myslela, že to opravdu bylo. Byla usměvavá a příjemná.

- **Zuzana**, 27 let, mladší sestra, vzdělání vysokoškolské, vdaná

Zuzana odpovídala velmi vnímavě, promyšleně, někdy dlouho váhala s odpovědí, hovořila kultivovaně. Působila klidným vyrovnaným realistickým dojmem. Některé odpovědi dlouho zvažovala, protože nenacházela ta správná slova. Byla ráda, že měla možnost se zamyslet nad některými otázkami, které by ji samotnou nikdy nenapadly.

6. Dvojice sourozenců: Iveta a Veronika, věkový rozdíl 2 roky

- **Iveta**, 40 let, starší sestra, vzdělání vyučena, rozvedená

Iveta odpovídala velmi spontánně a nesnažila se nic uhlazovat. Často byl cítit smutek u některých událostí, které vyprávěla, občas plakala, následně se velmi omlouvala za své emocionální rozpoložení, které většinou převedla do smíchu. Přesto působila vyrovnaně a smířlivě. Byla velmi milá a působivá.

- **Veronika**, 38 let, mladší sestra, vzdělání vyučena, vdaná

Veronika se zpočátku obávala kritiky, že nebude hovořit vzdělaně. Velmi vážila slova, aby neřekla něco pro ni nevhodného a snažila se různé životní situace omlouvat a uhlazovat. V některých chvílích působila velmi nešťastně a odevzdaně, přesto se snažila své výroky prokládat smíchem. Některé vzpomínky u ní vyvolávaly větší stres a nervozitu. To se projevilo třením dlaní a strnulostí v zádech. Po skončení rozhovoru byla ráda, že to má za sebou a kriticky reflektovala sama sebe a svoje odpovědi. K závěru byla velmi veselá.

6 INTERPRETACE VÝZKUMU

Na základě získaných odpovědí, které jsme obdrželi od respondentů, jsme pomocí otevřeného kódování vytvořili kódy, které jsme rozřadili do následujících kategorií:

1. Kategorie: rodičovské postoje a přístupy
2. Kategorie: školní úspěšnost
3. Kategorie: profesní úspěšnost a uplatnění
4. Kategorie: zájmy
5. Kategorie: přátelské a partnerské vztahy

U první sourozenecké dvojice Michala a Tomáše nám na základě kódů vyvstala ještě jedna kategorie s názvem „nemůžu být stejný, to jako bych nebyl“. Označili jsme ji jako 1.1, z důvodu souvislosti obsahu kategorie s rodičovskými vlivy. U ostatních respondentů se již rozdílná kategorie neobjevila. Interpretace této kategorie je umístěna v příloze PII.

Písmeno na začátku každého kódu je počátečním písmenem křestního jména respondenta a číslo značí číslo řádku, na kterém se informace, z něhož byl utvořen daný kód, nachází. Některé kódy mají více číselnou řadu, a to z toho důvodu, jelikož smysl těchto kódů, je utvořen z vícera vět nebo odstavců.

Nejdříve jsme porovnávali každou sourozeneckou dvojici zvlášť, kdy jsme u každé kategorie shrnuli získané informace a vyjádřili se, podle dílčí výzkumné otázky, zda jsme v dané oblasti zjistili nebo popřípadě neobjevili rivalitu. V závěrečném shrnutí jsme komplexně zhodnotili, ve kterých oblastech se rivalita objevila, čímž jsme odpověděli na hlavní výzkumnou otázku a také jsme odvětili na poslední dílčí výzkumnou otázku: v jaké oblasti života sourozenců jsou nejčastější příčiny rivality mezi sourozenci mužského a ženského pohlaví.

6.1 Sourozenci Michal a Tomáš

6.1.1 Kategorie č. 1.: rodičovské postoje a přístupy

Podle kódů - (M2): starostlivost; (M4): zaneprázdněnost prací; (M9): bezpečí; (M11): spoleh, (M13): pravidla; (M17): správné vzory; (M30): zabezpečení; (M82-84): bez vzpomínek; (T1-2): role rodičů; (T9-10): snaživost; (T12-13): nedostatek času; (T22): pravidla morálky; (T2,3): trest; (T4): tvrdohlavost; (T32-34): rebel; (T34-35): vzdor.

Respondent Michal (starší bratr)

Respondent Michal vnímal matku jako velmi starostlivou (M2) „...mamka se o nás starala...“, která doma vytvářela zázemí, pocit bezpečí a naprosté spolehlivosti (M9) „...já si myslím, že to byla taková oáza jistoty...“, (M11) „...a byl na ni stoprocentní spoleh...“ a otce jako toho, kdo byl pořád v práci (M4) „...tatínek byl pořád v práci...“, čímž však rodinu finančně zabezpečoval (M30) „...ten pracoval, aby zabezpečil rodinu tím, že maminka byla doma...“. O tátovi říká (M13): „...na výchově se podílel hlavně tím, co řekl, to platilo...“, vnímal otce jako autoritu, která si zakládá na pravidlech a morálce, kterou s matkou striktně dodržovali, čímž vytvářeli vzory, které jej velmi ovlivnily, říká, že (M17): „...nejvíc v morálce...pracovitosti...v tom jak se chovali k sobě a jak se postarali o rodinu...“. Sebe cítil jako hodné, bezproblémové dítě a tvrdí, že si nevzpomíná na nic ze svého dětství, kdy by měl s rodiči nebo bratrem nějaký konflikt. K tomu říká (M82-84): „...ne vůbec nic, vůbec nic si nenesu, co bych, co by mě trápilo nebo na co bych si vzpomněl, že jsme řešili s našima nebo bráchou, že řekneš teď, vzpomeň si na něco, nevzpomenu si na nic, co, nic mi nevyvstalo vůbec...“

Respondent Tomáš (mladší bratr)

Respondent Tomáš vnímal rodiče spíše jako blízké osoby, které mají rozděleny své role a těch se drží. Na otázku o vztahu ke své matce a otci říká (T1-2), (T9-10), (T12-13): „...no já nevím, asi kladný. Ona s náma byla víc, otec ten byl pořád v práci, vydělával peníze, takže dobrý... oni to měli tak rozdělené asi...“; „maminka se hodně snažila a byla i trpělivá, byla s náma hodně sama...“; „...tak moc času neměla, otec byl furt v práci...“. Svě rodiče také chápal jako velmi morální lidi, kteří stejné mravní principy vyžadovali i po svých dětech. Respondent Tomáš se vyjádřil takto (T22): „...museli jsme být slušní a ke všem hodní...“. Sebe podává jako problematické, zlobivé dítě, které bylo za svou neposlušnost trestáno, o svém bratru však tvrdí, že nedostal nikdy. Popsal to takto: „no občas jsem dostal, brácha ten asi nikdy cha cha...já jsem byl nehodný...“ Když jsme se ho zeptali proč si myslí, že byl nehodný, odpověděl takto (T4): „Byl jsem tvrdohlavý, co jsem chtěl, to jsem musel mít, ale naprosto...“ Dále sebe vnímal jako rebela, který měl pocit, že se musí bouřit proti všemu, co bylo jinak, než chtěl, přímo říká (T32-34): „Oni se asi snažili, ale já jsem chtěl, aby to bylo podle mě... nevím proč, za to jsem hodně dostával, byl jsem asi takový rebel a musel jsem vířit ty stojaté vody... O bratrovi si myslí, že se bál prosazovat své zájmy, proto aby nerozhněval své rodiče a neztratil jejich přízeň, což u respondenta vyvo-

lávalo vzdor, který promítal do ještě výraznější rebelie. Vyjádřil to takto (T34-35): „*brácha ten byl starší a ten poslouchal, ten by se bál protestovat, ale já ne cha cha cha ... byl na mě i často naštvaný, ale já jsem o to víc zlobil...*“

Shrnutí 1. Kategorie

Na základě první kategorie s názvem **rodičovské postoje a přístupy** se pokusíme zodpovědět první dílčí výzkumnou otázku, zdali jsou rodiče příčinou rivality u sourozenců stejného pohlaví. Aby se děti, cítily v rodině milované je důležitý jejich vztah k rodičům. U respondenta Michala jsme neshledali výrazný pocit soupeření, jelikož podle jeho výpovědi, nemá ani vzpomínky na něco, co by rivalitu vyvolalo a není si vědom ani žádných jiných projevů, což se u jeho bratra respondenta Tomáše nepotvrdilo. Ten tvrdil, že on byl ten zlobivější, kterého rodiče trestali, protože se vymykal jejich nastaveným pravidlům a jak tvrdil, byl v rodině tím rebelem, který vířil podle něj stojaté vody. Velmi ho provokovala právě bratrova poslušnost i následné zlobení se na něj, jež bylo také příčinou jeho popuzení. Nechtěl být stejný jako bratr, chtěl být jiný i za cenu trestu, z čehož můžeme vyvodit, že pravidla výchovy rodičů mnohdy mohou vyvolávat soupeření mezi sourozenci, z pohledu vnímání spokojenosti a nálad rodičů, pokud neberou dítě jako samostatnou jednotku, čili nerespektují jeho temperament a potřebu individuality.

6.1.2 Kategorie č. 2.: školní úspěšnost

Podle kódů - (M56-59), (T65-67): nedozrálост; (M130-131): nevyhraněnost; (M151-152): mezi nejlepšíma; (M175), (T192-193): potřeba uznání a ocenění; (M189-191): vzdělání je důležité; (T6): nesnášení školy; (T175-176): nebojácnost; (T195-197): ovlivnění bratrem; (T177-179): nedůvěra v schopnosti

Respondent Michal (starší bratr)

Respondent Michal posuzuje svou školní úspěšnost velmi kladně. Tvrdí o sobě, že byl vynikající student, kterému šla škola prakticky sama. Malé zádrhele vnímal až na škole vysoké, ale i tu bez problému zvládl. Respondent Michal říká (M151-152): „...*já si myslím, že student jsem byl nadprůměrný... někde mezi těma nejlepšíma...*“ S výběrem školy mu pomohli rodiče, prakticky ji vybrali, tehdy si myslel, že ne moc dobře, dneska z hlediska povolání tvrdí, že vybrali skvěle. Školní úspěšnost svého bratra hodnotí jako průměrnou, ale největší důraz klade na jeho nedozrálост, jak sám říká (M56-59): „...*já si myslím, že nebyl dozrálý, že kdyby šel o rok později, tak bylo všechno daleko jednodušší... a bylo by to úplně*

pohoda... “ O bratrovi říká, že školu neměl rád a od toho se odvíjelo všechno ostatní. Mluví také o jeho nevyhraněnosti a absenci zájmu o cokoliv. Respondent říká (M130-131): „...že on nechtěl jít vůbec do učení a na střední školu už vůbec ne. To bylo jeho přesvědčení, nezájem. To byl zásek. Špatná doba, přesně, chyběl mu ten rok. To byla chyba... “ Podle respondenta Michala se všechno zlepšilo až potom, kdy se bratr osamostatnil od rodičů a když si dodělal střední školu, protože jak tvrdí respondent (M175): „...si vybral to, co chtěl... Pro respondenta Michala bylo důležité, aby jeho bratr byl spokojený. To, že nakonec vystudoval i střední školu, považuje za úspěch i za možnost zabezpečit si společensky lepší postavení, protože jak tvrdí (M189-191): „...pro mě bylo důležité, aby byl taky dobrý a úspěšný. Vždycky jsem si myslel, že vzdělání a tak to bylo, jako stoprocentně, ti umožňovalo prostě dělat něco... “

Respondent Tomáš (mladší bratr)

Respondent Tomáš posuzuje své školní období takto, říká (T6): „...jsem nechtěl do školy, protože tu jsem opravdu nesnášel... “ Nechuť chodit do školy přisuzuje své nedostatečné vyzrálosti a taky pocitu marnosti dosáhnout studijních výsledků svého bratra, který byl ve škole úspěšný. Vyjádřil se takto (T65-67): „... on to měl jednodušší, že i škola mu šla, já asi i tím, že mě dali do školy o rok dřív, měl jsem jít až v sedmi, ale já jsem v září a tak nechtěli čekat a to byla chyba, nebyl jsem ještě dozrálý a pak to se asi vše odvíjelo od toho. Vnímám bratra jako člověka, kterému všechno jde, který se ničeho nezalekne, ale sobě příliš nevěřil, vyjádřil to těmito slovy (T175-176), (T177-179): „...si myslím, že to je na jeho nebojácnosti a na tom, že když to chceš, tak to docílíš, že si prostě vždycky věřil a já jsem si nevěřil... “; „Protože jsem na škole na tom nebyl nejlíp, měl jsem pocit, že to nezvládnou...asi jsem to měl z té školy a to si myslím, že jsem nebyl na propadnutí nebo tak, byl jsem prostě, takový průměr... “ Svůj úspěch u rodičů zaznamenal po doděláním maturity, kdy přišlo od rodičů uznání, o kterém říká (T192-193): „...jak jsem udělal maturitu, tak byli rádi, že jsem šel do sebe a že jsem to dokázal... “ Při dotazu, kdo jej ovlivnil v tom, že dostudoval střední školu tvrdí (T195-197): „... mě ovlivnil jenom brácha, že jsem chtěl pak být dobrý jako on... mít to jeho dobré myšlení, ha ha ha... a chtěl jsem jim to dokázat, že budu taky tak dobrý... “

Shrnutí 2. kategorie

U třetí kategorie **školní úspěšnost** si můžeme zodpovědět druhou dílčí výzkumnou otázku, zdali je příčinou rivality u dvou sourozenců stejného pohlaví míra školní úspěšnosti. Pokud bereme v úvahu, že rivalita může mít i pozitivní charakter, tady se k ní přikláníme. Podle našeho zjištění nedocházelo u sourozenců Michala a Tomáše k negativní rivalitě, ale pozitivní, která by se dala nazvat i motivační. Tím, že Michal jako starší bratr byl úspěšnější, nenarušovalo toto přirozenou hierarchii ve smyslu „starší je moudřejší“ a tím nedocházelo k soupeření. Naopak, mladší bratr, když viděl, že starší bratr díky vzdělání nachází uplatnění v životě, rozhodl se, že napne síly a vzdělání si dodělá. Důležitou roli hrálo také to, že už šlo jenom o jeho rozhodnutí a ne rozhodnutí rodičů. Tím, že ho blízké okolí podpořilo a věřilo v jeho úspěch, bylo pro něj velmi silným motivem. Pozitivní na tom vidíme to, že nechtěl být lepší než bratr, chtěl podle jeho slov „být dobrý jako on“.

6.1.3 Kategorie č. 3.: profesní úspěšnost a uplatnění

Podle kódů - (M178-181): potřeba ocenění; (M137): jsem svým pánem; (M138-139): co ho nebaví, to nedělá; (M140-141), (M142-146): práce šitá na míru; (T164-165): splnění snu; (T180-182): úspěch; (T196-198): já to dokážu; (T199): závist; (T109-110): uznání blízkých.

Respondent Michal (starší bratr)

Respondent Michal si díky své pílí a přizpůsobivé nekonfliktní povaze vybudoval pracovní zázemí, se kterým je nesmírně spokojený, neboť jak tvrdí je svým pánem (M137): „*Já jsem maximálně spokojený, jsem svým pánem...*“ O bratrově práci hovoří jako o něčem, co mu naprosto vyhovuje, vyjádřil se takto (M140-141): „*Já myslím, že je naprosto skvělá, že je to přesně to, co mu sedí. Což je asi spokojený. Jako, já bych to dělat nechtěl, pro něho je to ideální. Myslím si, že se našel.*“ Také však uvádí, že bratr by nic, co by ho nebavilo, nedělal. K tomu říká (M138-139): „*...myslím, že když ho něco nebaví, tak to nedělá a jde dělat něco jiného...*“ a také dodává, že kromě práce, ke které se vyučil, byly všechny ostatní, které pak dělal, jenom jeho rozhodnutím, což vyjádřil tímto způsobem (M142-146): „*...myslím si, že byl spokojený kromě toho, co se vyučil, toho instalátéra ve Svitě, když dělal, tak když si udělal ekonomku, tak od té doby si myslím, že byl spokojený jak v kasinu, tak pak, když dělal ty vykopávky, tak tady s tím filmem. Myslím si teda, že má tu vlastnost, že když je dlouho nespokojený, tak to změní...*“ Avšak jak tvrdí respondent Michal, bratr

má v sobě určitou potřebu potvrzení svých schopností od ostatních, popisuje to takto (M178-181): „...já si myslím, že to dělá dobře, a že kdyby to dělal úplně stejně dobře, ale okolí mu tvrdilo, že to dělá špatně, tak by byl nespokojený. A právě i to, že ještě i blízké okolí mu říká, že to dělá dobře, jakože já jsem přesvědčený, že dělá, že k němu vzhlíží, je pro něj super důležité...“

Respondent Tomáš (mladší bratr)

Respondent Tomáš považuje své nynější povolání za splnění svého snu, ale než se k němu dopracoval, prošel více zaměstnání, vyjádřil se tímto způsobem (T164-165): „...jelikož jsem prošel hodněma povoláníma, takže to, že jsem v Praze u filmu, jsem si moc přál a jsem hodně spokojený. To, co jsem dělal předtím od instalatéra, krupíera až po archeologa už bych dělat nechtěl...“ Respondent Tomáš se považuje za úspěšného, i když jak říká, vedla k tomu dlouhá cesta. Jak tvrdí nebylo to jím, že by byl tak průbojný, spíše tvrdí, že měl štěstí na lidi, ale hlavním motorem byl bratr, který je v jeho očích velmi úspěšný (T180): „...on podniká...myslím si, že ho to baví a je úspěšný...“ a on to chtěl taky dokázat. Respondent Tomáš říká (T196-198): „...chtěl jsem jim to dokázat, že budu taky tak dobrý a dneska si myslím, že se mi to i daří, jinak a v něčem jiném, ale daří...aspoň podle jejich reakcí...“ Tvrdí, že svému bratru záviděl úspěch, říká (T199): „Já jsem mu vždycky záviděl úspěch a to uznání, které měl, řekl jsem si, já to chci taky...“ Za největší svůj úspěch považuje ocenění rodičů a bratra, čímž si potvrdil, že ho mají asi rádi. K tomu říká (T109-110): „...naši když za mnou přijeli, tak viděli, jaké tam mám postavení a myslím si, že na mě byli i pyšní...“

Shrnutí 3. kategorie

Třetí kategorie, kterou jsme nazvali **profesní úspěšnost a uplatnění**, si odpovídáme na třetí dílčí výzkumnou otázku, zdali je míra úspěšnosti v povolání příčinou rivality u sourozenců stejného pohlaví. Podle vyprávění bratrů jsme zjistili, že starší bratr, jak už se nám potvrdilo v předešlé kategorii, pocit soupeření nepocíťoval, protože jemu se záhy zdárně utvářela kariéra a tedy neměl pocit od bratra jakékoliv konkurence. Pro mladšího bratra se však stal hnacím motorem a obrazem úspěchu. Můžeme tak zkonstatovat, že pro mladšího bratra byl rivalem z pohledu úspěšnosti a uznání rodičů, avšak troufáme si tvrdit, že opět pozitivním, čili že tato soutěživost nepřinesla do jejich života nic špatného.

6.1.4 Kategorie č. 4.: zájmy

Podle kódů - (M253-255), (T218): žádný společný zájem; (M255-256): byl jsem aktivní; (M257): nezájem; (M258): lenost; (M262-263), (T216-217): rozdílnost povah.

Respondent Michal (starší bratr)

Jak tvrdí respondent Michal, spolu s bratrem neměli vůbec žádné společné zájmy nebo koníčky. Na dotaz, jestli měli s bratrem společné záliby, říká (M253-255): „...*já si myslím, že ne. Nevím, toto si nedovedu vysvětlit, ale tak to bylo... ne, opravdu ne. Nic...*“ Dále říká (M255-256): „*mě bavil sport, hudebka, lítání s děckama po venku. Bráchu nic z toho nebavilo...*“ Tvrdí, že si nevybavuje žádný zájem, který by jeho bratr měl rád nebo provozoval. Vyjádřil se takto (M257), (M258): „...*já nevím. Mám-li si vzpomenout na jednu věc, která by ho bavila, nevím. Asi ležet v kuchyni na válečkách...*“ Myslí si, že je to asi tím, že jsou velmi rozdílní, říká (M262-263): „...*jsme každý jiný...*“, zároveň však vypráví, že se i snažil ho zapojovat do společných aktivit, ale bratra nic nebavilo.

Respondent Tomáš (mladší bratr)

Mladší bratr se k tomu vyjádřil následovně (T216-217): „...*No ... nevím, spíš jsme si hráli s autama nebo hráli karty. Jinak on byl hodně na ten sport a já teda vůbec, ten jsem přímo nesnášel, tak asi ne...*“ (T218) „*Ani jsme spolu nikdy žádný kroužek nedělali. Ne...*“

Shrnutí 4. kategorie

Pátou kategorií si odpovíme na čtvrtou dílčí výzkumnou otázku, zdali jsou **zájmy** příčinou vzniku rivality mezi sourozenci stejného pohlaví. U sourozenců Michala a Tomáše jsme neshledali přímé soupeření v oblasti zájmů, jelikož spolu společné zájmy neměli.

6.1.5 Kategorie č. 5.: přátelské a partnerské vztahy

Podle kódů - (M271-273): žádní společní přátelé; (M276-278): nevzpomínám si; (T223): starší kamarádi; (M281): nemá přítelkyni; (M287-288): touha předvést se; (T225): jeho přátele jsem nevnímal; (T226): každý svoje; (T237): dostatek kamarádů; (M290-291),(T244): bratra mám rád; (T244): být s bráchou častěji; (T229): přátelství s bratrovou ženou

Respondent Michal (starší bratr)

Respondent Michal vypráví, že s bratrem neměli společné přátele, říká (M271-273): „*Jo, ale málo. To je to samé. Jo ti, kteří bydleli naproti, ti byli jediná, ale to vlastně nebyli bráchovi kamarádi, to byli spíš moji. Vlastně, myslím, že ne. Neměli jsme společné kamarády.*“ Vysvětluje si to tříletým věkovým rozdílem mezi ním a jeho bratrem. Na otázku a s kým si hrál, odpovídá (M276-278): „*To nevím právě. Možná vedle, tam byli sousedi O. a M. a on si s jedním z nich hrál, ale já si na to vůbec nevzpomínám. Ale vůbec. Ale nehrál si s námi. My jsme třeba lítali a hráli si na vojáky, ale to ho nebavilo.*“ Nezná ani jeho současné přátele, protože bratr žije v Praze. S jeho partnerkou tvrdí, že má velmi kladný vztah, protože žádnou nemá, podává to takto (M281): „*To je jednoduché. Velice kladný, protože žádnou nemá.*“, k tomu dodává, že když nějakou měl, tak ji rád přivedl ukázat, říká (M284): „*On nám je vždycky přivedl ukázat.*“ Respondent Michal tvrdí, že se chtěl asi pochlubit, ale zároveň dodává, že je to jen jeho pocit, podává to takto (M287-288): „*Spíš se chtěl pochlubit a možná čekal na naše reakce. Nevím, ale to si jenom myslím.*“ Setkává se bratrem většinou, když přijede k rodičům, protože žijí každý v jiném městě, nejsou setkání příliš častá, zároveň, ale říká (M290-291): „*...on žije v Praze, tak je to takové složitější s časem. Ale mám ho rád, vždycky jsem měl.*“

Respondent Tomáš (mladší bratr)

Respondent Tomáš konstatuje, že přátele svého bratra příliš nevnímal, protože byli starší a on měl své kamarády, přímo říká (T223,225): „*tím, že byl o tři roky starší a já jsem se kamarádil spíš se sousedkou, která byla stejně stará a se sousedy, co bydleli vedle nás a pod náma, přes zahradu. Brácha hodně sportoval a já ne, takže ani ti jeho kamarádi mi nic neříkali. Já jsem měl svoje a on svoje.*“ (T226) Tvrdí, že měl dostatek kamarádů, se kterými si hrával a rád na to vzpomíná, říká (T237): „*...nedostatek jsem nikdy necítil, hodně jsme si spolu hráli, dokonce i na ně někdy vzpomínám...*“ Vztah s partnerkou svého bratra považuje za výborný a přátelský (T229): „*...výborný vztah, přátelský...*“ Závěrem dodává, že by chtěl bratra vídat častěji, říká (T244): „*...ale kdyby nám to čas dovolil, tak bych ho chtěl vidět určitě víckrát, třeba zajít k němu do firmy na kafe a pokecat, prostě jenom tak, ale je to jenom o tom čase, máme ho málo...*“

Shrnutí 5. kategorie

Šestou kategorií s názvem **přátelské a partnerské vztahy** si odpovíme na další výzkumnou otázku, jestli jsou přátelé nebo osobní vztahy příčinou sourozenecké rivality. Z rozhovorů je patrné, že kamarádi sourozenců Michala a Tomáše nezapříčinili u bratrské dvojice žádnou rivalitu. Myslíme si, že je to také věkovým rozdílem, kdy si každý z bratrů našel své přátele, se kterými trávili volný čas. Životní partneři také nejsou příčinou jejich rivality, jelikož mladší bratr je svobodný a s partnerkou bratra má přátelský vztah.

6.2 Sourozenci Petr a Jiří

6.2.1 Kategorie č. 1.: rodičovské postoje a přístupy

Podle kódů - (P1): dětství jako pohoda; (P2), (P13), (J3-4): matčin výchovný vliv; (P3): otec v práci; (P8): přísnost; (P9): vzdor; (P11-12), (P27-30), (J28): brali nás jak jednoho; (P31-33): role staršího; (P40): nespravedlnost; (P57-59): když jsem sám, jsem originál; (J5-6), (J2): boj s rodiči; (J9), (J20), (J28-31) : vždycky jsem se obhájlil; (J11-12): otce jsem respektoval; (J24-26): přísnější k bratrovi

Respondent Petr (starší bratr)

Respondent Petr vnímal dětství jako bezproblémové, přímo říká (P1): „*Tak já si myslím, že bezproblémové, v pohodě všechno...*“ O rodičích hovoří, že role měli rozdělené na půl, ale připouští, že matka se o ně starala víc, převážně po výchovné stránce, protože otec byl víc pracovně zaneprázdněný, uvádí toto (P2): „*...dá se říct, i s otcem napůl... jenom mamka tady toto, no starala se o nás asi víc..., (P3)... taťka byl víc v práci...*“ Matčinu výchovu posuzuje jako přísnou, říká (P8): „*Mamka byla přísná, někdy to bylo takové tvrdší, jak kdy...*“, chápal ji také jako větší autoritu (P13): „*...taťka ten byl měkčí spíš... no asi mamka byla ta autorita, protože řešila všechno rezolutně hned a neptala se, kdo, jak, proč a tady toto a brala to jedním šmahem, kdo přišel pod ruku...*“ O sobě tvrdí, že byl vzdorovitější, popisuje to takto (P9): „*...no já jsem byl asi takové vzpurnější povahy, když mně přiletěla nějaká facka, tak mi to nevadilo... příště jsem si dal větší pozor, ale ne na to, abych nedostal facku, ale na to, aby se na to nepřišlo...*“ Nejvíce mu však vadilo, že rodiče je moc nerozlišovali a neutvrzovali v nich jejich osobitost, k tomu říká (P11-12): „*...je fakt, že mi spíš někdy vadilo, že moc nerozlišovali, kdo třeba to udělal nebo tak, dostal jsem kolikrát aj za bráchu...*“, jak však tvrdí byl rád, že má bratra, se kterým si mohl hrát, ale to, že ro-

diče je nebrali jako individuality ho někdy velmi mrzelo, hovoří o tom takto (P27- 30): „...*No, jako moc si to nepamatuju, ale asi jsem byl rád, že mám bráchu, my jsme si spolu i hodně hráli a tak, naši nás moc nějak nerozdělovali, brali nás jak jednoho... aj, když jsme byli větší... moc jsem nevnímal, že by dělali nějaké rozdíly, lepší nebo horší se u nás nějak neřešilo, to mě někdy i mrzelo, že nás berou stejně...*“ Dále uvádí, že to, že byl o dva roky starší, mu neposkytovalo žádné výhody, spíše nevýhody, vyjadřuje to takto (P31-33): „...*brácha dělal asi větší lumpárny si myslím, ale dostali jsme oba dva, to bylo nespravedlivé... a když něco, tak akorát řekli to, že jsem starší a že bych měl mít větší rozum, ale kolikrát jsem já nic neudělal a pikal jsem za to...*“, jak říká, někdy to cítil jako nespravedlnost (P40): „...*kolikrát, můžu říct třeba, že nebylo to spravedlivé...*“ Respondent Petr tvrdí, že se všechno trochu změnilo, až když se s bratrem osamostatnili od rodičů, říká (P57-59): „...*už jsme měli každý svoje, už jsme se denně nevidali, ani jsme nebyli v kontaktu a tak nějak, jak sem říkal už každý za sebe, myslím si, že aj naši už nás tak brali, že jsme každý jiný...*“

Respondent Jiří (mladší bratr)

Respondent Jiří posuzuje své rodiče podobně jako jeho bratr, matku vnímá jako tu, která se o ně starala, a bylo to pro ni náročné a otce si vybavuje jako toho, kdo byl hodně v práci, při které ještě navíc studoval, vyjádřil to takto (J3-4): „...*vlastně mamka s nama byla pořád skoro sama, protože taťka byl v práci, anebo studoval večerní školu, a tak to bylo asi víc na ní...mamka to si měla v tomto složitější...*“ Vztah k matce považuje za bezproblémový, jediné konfliktní jak tvrdí, bylo období puberty, kdy s ní trochu bojoval, říká (J2): „...*tam nebyl problém vyloženě s ničím... asi spíš až v pubertě, to jsme spolu trochu bojovali, ale jinak dobrý...*“ Zároveň uvádí, že na rozdíl od bratra k ní neměl takový respekt jako k otci a že se jí snažil vždy nějak umluvit, vyslovil to takto (J9): „...*ale já jsem se jí vždycky snažil ukecat a ona to brala, prostě na nás moc nestačila...*“, (J20): „...*já jsem věděl, že si víc věcí vyžehlím u máti, brácha měl zase lepší pozici u otce...*“ O otci mluví jako o autoritě, přímo říká (J11-12): „...*Jo taky dobrý, jak říkám, jak měl člověk ty blbě roky, tak asi s někým bojuje, jako s některým z rodičů a u mě to byl bohužel otec...*“, (J5-6) „...*to stačilo, aby zvýšil hlas a byl raz dva pořádek. Dostal jsem sice asi dvakrát, ale zato si to hodně pamatuji...*“ Také uvádí, že měl u matky lepší postavení, že na bratra bývala daleko přísnější, formuloval to takto (J24-26): „...*ale on spíš měl pocit asi, že mně projde víc takových těch průšvihů, jo asi naň ho byla přísnější. Asi na něj byla náročnější...*“ Sice

tvrdí, že si myslí, že je rodiče vychovávali stejně (J28): „...no, vychovávali nás asi stejně, jo nedělali nějaké rozdíly...“, ale zároveň dodává, že jemu určitě procházelo víc prohrášek než bratrovi, vystihl to takto (J28-31): „...akorát mně asi prošlo víc takových těch excesů a tak...já jsem věděl, že když se potom obrátím na máti, tak něco vyžehlím jo, kdežto brácha ten to většinou hned schytl, já jsem to vždycky nějak okecal...“

Shrnutí 1. kategorie

Na základě první kategorie s názvem **rodičovské postoje a přístupy** se pokusíme zodpovědět první dílčí výzkumnou otázku, zdali jsou rodiče příčinou rivalitu u sourozenců Petra a Jiřího. U respondenta Petra jsme zjistili, že velmi těžce nesl jako starší sourozenec nerespektování individuality své osobnosti a zraňoval jej neosobitý přístup rodičů. To u něj vyvolávalo vzdor vůči matce, která upřednostňovala mladšího sourozence, u kterého cítil určité tzv. sesazení z pomyslného trůnu staršího, který by měl být důležitější, uznávanější a respektovaný a následné přilnutí k otci, který doma pobýval velmi málo, čímž tolik nejítřil jeho prohru. Mladší bratr Jiří nepociťoval tolik rivalitu v tom, že by mu vadilo, že rodiče k nim mají stejné nároky, protože on nezažíval pocit, že by byl v něčem nedostatečný.

6.2.2 Kategorie č. 2.: školní úspěšnost

Podle kódů - (P77-78): lepší student; (P69-70), (P73-74): nedostatek podpory; (P82-83): pomoc s učením; (P83): průměrnost; (P96-98): nedotahování věcí do konce; (P100): kritika rodičů; (J63): ambice; (J70-72): víra v sebe; (J73): bratr horší než já; (J74): ve škole boj

Respondent Petr (starší bratr)

Respondent Petr popisuje své školní úspěchy jako průměrné, vyjádřil to takto (P83): „...já jsem byl takový horší průměr, tak proto jsem šel na učňák, ...“, tvrdí, že se dobře neučil a rodiče museli věnovat jeho přípravě určitě více času než bratrovi, kterému jak tvrdí to šlo samo, formuloval to tímto způsobem (P77-78): „...mu to šlo rozhodně víc do hlavy než mně...“ a (P82-83): „...se mnou naši trávilí hodně času s učením...“ Také vypráví, že byl manuálně zručný, ale bohužel se v tomto směru nedočkal podpory od otce, což jej velmi mrzelo, zvláště když viděl, co se ostatní kamarádi od svých otců naučili, přímo říká (P69-70), (P73-74): „...to mi nebyl schopný dát otec takže...nebyla ani ta možnost se něco naučit doma...viděl jsem u druhých kluků, co bydleli na baráku, že se od taťků naučili spoustu věcí a to já ne...“ O svém bratru říká, že se na základní škole učil dobře, na střední škole

měl už nějaké problémy, ale že měl hlavně velký problém dělat věci pořádně a dotahovat je do konce, podává to takto (P96-98): „*Jak sem říkal, on se dobře učil, hlavně na základce, potom už měl na střední trochu problém...jeho vždycky zajímalo všechno, ale nic nedělal pořádně... pak se věnoval trochu všemu jinému, než škole, prostě nedotahoval ty věci do konce...*“ O svých rodičích říká, že mu s učením pomáhali, ale mnohdy na něj kladli větší nároky, než byl schopen zvládnout, což mu ubíralo pocit vlastní hodnoty, vyjádřil to takto (P99-101): „*...No oni se vždycky snažili, jakože motivovat k lepším výsledkům, pokud jsem donesl špatnou známku, vidíš to, kdyby ses víc učil, mohlo to být lepší a tak...oni se semnou i dost učili, tak věděli, že prostě lepší nebudu, to mě někdy trochu mrzelo...*“

Respondent Jiří (mladší bratr)

Respondent Jiří tvrdí, že na základní škole věnoval učení minimum času, podle jeho slov mu vzdělávání nedělalo žádný problém, první zádrhel se objevil až na střední škole, kde jak říká, už to nebylo tak jednoduché, ale přestože dělal maturitu na podruhé, své sebevědomí tím neztratil, přímo to popsal takhle (J70-72): „*...Na základce nic, fakt nic ... to mi šlo do hlavy samo. Na střední to už bylo horší, hlavně ve čtvrtáku jsem narazil...no nenechali mě jít k maturitě a musel jsem jí dělat až na podzim. Ale mě to nějak nerozhodilo, to spíš naše ha ha ha...*“ O svém bratru říká, že ve škole nebyl tak úspěšný jako on, podává to takhle (J73): „*...No, tak ten byl horší než já...*“ a také jej vystihuje jako toho, který musel ve škole hodně bojovat, a ne vždy to rodiče ocenili, k tomu uvádí (J74): „*...no bojoval, jako musel bojovat, protože ty známky měl fakt vydřené a naši na ty známky dost hleděli...*“

Shrnutí 2. kategorie

Druhou kategorií, která vypovídá o **školní úspěšnosti**, si můžeme zodpovědět druhou dílčí výzkumnou otázku, zdali jsou školní úspěchy příčinou rivality mezi sourozenci stejného pohlaví. Starší bratr Petr nebyl ve škole příliš úspěšný a ve srovnání s bratrem se cítil trochu méněcenný, protože ten zvládal školu ve větší pohodě, což u něj vyvolávalo pocit menší hodnoty. Přestože byl manuálně velmi zručný, neshledávalo se to u rodičů s tak velkým zájmem, jako známky ve škole. Mladší bratr se velmi dobře učil, a přestože ne vždy byl úspěšný, jeho hodnotu to nikterak nesnížilo. Na základě těchto poznatků tvrdíme, že rodičovské srovnávání školních úspěchů a nedostatečné oceňování jiných kvalit, vytvořilo u těchto sourozenců soutěživé prostředí.

6.2.3 Kategorie č. 3.: profesní úspěšnost a uplatnění

Podle kódů - (P82): rozdílnost; (P87-89) má navíc; (P89-90): talent není všechno; (P91-92): já bych to nedělal; (P126-130): zodpovědnost versus lehkomyšlnost; (J61): nevychylování z dráhy; (J64-65), (J66): touha vyniknout; (J67): nevidím mu do hlavy; (J68-69): uznání schopností; (J89): netoužím po spolupráci; (J90): nemusí vědět všechno

Respondent Petr (starší bratr)

Respondent Petr uvádí, že mají s bratrem odlišné představy, co se týče povolání, přímo říká (P82): „...*my jsme v tomto směru hodně rozdílní...*“ O svém bratru tvrdí, že má určitě větší schopnosti, než se zatím snažil prosadit, popisuje to takhle (P87-89): „...*já si myslím, že má na víc, myslel jsem si, jak dělá po těch různých restauracích nebo tady toto, že to bude spíš takové přechodové, že skončí u něčeho jiného...*“ Dále vypráví, že bratr, podle úspěchů ve škole a svých zájmů, měl určitě předpoklady na lepší práci, říká (P89-90): „...*jak se ukazuje, talent není všechno, no...myslel sem si, že skončí spíš u nějaké zahraniční firmy...*“ K jeho profesi se vyjadřuje jako k práci, kterou by on dělat nechtěl, vyjadřuje to takto (P91-92): „...*si to on vybral, ale mě by to nebavilo, já bych to nedělal, protože to fungování s lidma, dennodenně vidět ty otrávené stejné ksichty, tak to bych nemusel.... já si můžu vybrat s kým chcu dělat a to mi vyhovuje...*“ Sebe podává jako více ctižádostivého a zodpovědnějšího a bratra spíše jako člověka lehkomyšlného a ovlivnitelného, říká (P125-129): „...*Asi jsem víc ctižádostivý... my jsme každý totiž úplně jinačí...já jsem se vždycky snažil, hned jak jsem začal vydělávat, ušetřit nějakou tu korunu a brácha byl vždycky víc takový free, že lehce nabyl, lehce pozbyl. Já jsem takový opatrnější. On je asi takový lehkomyšlný...nechá se i dost ovlivnit, já asi tolik ne...*“

Respondent Jiří (mladší bratr)

Respondent Jiří shrnuje pracovní směřování svého bratra jako nevychylování se z dráhy a připodobňuje jej otci, popisuje to takto (J59-61): „...*on co dělal školu, potom přešel i do povolání. No víceméně dělá to podobně jak otec. Otec se taky z té dráhy nikdy nevychyloval...*“ Sebe popisuje jako člověka s vyššími cíli než má jeho bratr, přímo říká (J64), (J65): „...*jsem věděl, že chci něco víc, nějakou tu střední školu a přemýšlel jsem i nad výškou. Jsem byl víc asi ambicióznější...chtěl bych něco ještě víc...*“ O bratrovi tvrdí, že neví, jestli se svým povoláním spokojený, myslí si, že asi trochu ano, ale jak říká do hlavy mu nevidí (J67): „...*Já si myslím že částečně asi jo, no nevidím mu do hlavy a ani se o tom moc ne-*

bavíme...“ avšak také říká, že se k němu hodí, protože je manuálně zručný, vyjadřuje to takto (J68-69): „... k němu se hodí si myslím, ale co se týká nějaké té administrativy, tak to jde mimo něho. On je spíš na tu manuální práci. V tom je fakt dobrý...“ Nechtěl by však s bratrem spolupracovat, říká (J89): „...no je fakt, že jak mám teď tu firmu, tak tam bych ho moc nepotřeboval hm hm...tam bych ho nechtěl, ale kdyby chtěl dělat to, co já tak klidně, to by mi nevadilo, ale ve své firmě...“, k tomu ještě dodává, že by mu vadilo, kdyby o něm bratr všechno věděl, vyjadřuje to takhle (J91): „...spíš nemusí vědět všechno, co dělám...“

Shrnutí 3. kategorie

Tato kategorie **profesní úspěšnost a uplatnění**, nám odpovídá na třetí výzkumnou otázku, zda je úspěšnost v profesi příčinou rivality mezi sourozenci stejného pohlaví. Podle vyprávění sourozenců jsme zjistili, že bratři vnímají druhého sourozence jako méně ambiciózního než sebe. Příčinou toho může být jejich názorová a povahová rozdílnost a chápání reality. Z dané skutečnosti vyplývá, že se oba považují za úspěšné ve svém oboru. Z toho lze usoudit, že si vzájemně nekonkurují, každý se realizuje ve svém oboru, podle svých daných schopností a nemají potřebu mezi sebou soupeřit. Určitou rivalitu spíše chápeme ve výběru jejich povolání a schopností, které je k tomu předurčily.

6.2.4 Kategorie č. 4.: zájmy

Podle kódů - (P103): všechno spolu; (J82): nic výrazného

Respondent Petr (starší bratr)

Respondent Petr uvádí, že s bratrem dělali všechny zájmové činnosti spolu a žádný z nich se nijak výrazně nevychyloval, říká (P103): „...V tom dětství jsme dělali asi všechno spolu... Ale dneska nevím, asi nějaký ten sport, třeba tenis nebo squash si občas spolu zahrajeme...jo, já jsem ještě sbíral známky a on ne a taky angličáky... to máme každý i svoji sbírku ha ha ha...ale jinak nic výrazného.“

Respondent Jiří (mladší bratr)

Respondent Jiří považuje za společný zájem sport, ale jak uvádí, všechno bylo spíše na bázi kopání do balónu před domem s kamarády, říká (J82): „...asi, když to vezmu tak celkově, tak sport. No né, že bychom dělali jako nějaký sport, to spíš tak, že jsme venku kopali do balónu s klukama z baráku...“

Shrnutí 4. kategorie

Jelikož sourozenci Petr a Jiří neměli výrazné nebo rozdílné koníčky, u kterých by se projevila jejich úspěšnost nebo neúspěšnost, lze konstatovat, že v této kategorii, která nese název **zájmy**, jsme nezaznamenali známky soupeření. Čili na čtvrtou dílčí výzkumnou otázku odpovídáme, že u těchto sourozenců jsme nenalezli příčinu rivality skrze společné koníčky.

6.2.5 Kategorie č. 5.: přátelské a partnerské vztahy

Podle kódů - (P111): společní přátelé; (P112-113): nikdo mi nevadil; (P115-117): zatím přítelkyně hodnotím kladně; (P130-131), (J104): vzájemnost; (J95): já svoje on svoje; (J98-99): pohoda; (J100-102): rozvod

Respondent Petr (starší bratr)

Respondent Petr uvádí, že v určitém období měli s bratrem společné kamarády, což se změnilo až po jeho odchodu do učení, přímo říká (P111): „...do určité doby určitě, ale až jsem byl na tom učňáku, tak to už jsme měli asi každý jiné kamarády...“, také však vypráví, že neměli s bratrem žádné problémy navzájem respektovat své přátele, říká (P112-113): „...ale, když to tak vezmu, tak s těma máma kamarádama se setkával i on...jeho přátelé mi nijak nevadili, nevzpomínám si, že by mi některý vadil, ne to ne...“ Na otázku jak vychází s přítelkyní svého bratra, odpovídá (P115-117): „...s těma přítelkyněmi, to bylo v pohodě, dost jsme se i stýkali a byla sranda, já myslím, že jsem neměl se žádnou nějaký problém... no, ale uvidíme ha ha hazatím to hodnotím kladně...“ Vztah ke svému bratru hodnotí pozitivně, uvádí (P130-131): „...snažíme se sobě navzájem víc pomáhat a tak...prakticky se vidíme, kdy chceme...“

Respondent Jiří (mladší bratr)

Respondent Jiří hovoří o společných přátelích toto (J95): „...možná pár, moc né, tak on měl spíš svoje a já svoje, ale s klukama, co bydleli tam u nás, asi jo...“ na otázku, jak vycházel s přáteli svého bratra a bratr s jeho říká (J98-99): „...jo v pohodě...jo taky jsem měl pár přátel před tím i teď mám a myslím si, že s nima nemá problém, v pohodě...“ K otázce o vztahu k ženě svého bratra se vyjadřuje takto (J100-102): „...momentálně velmi negativní, on se rozvádí a z její strany to bylo takové dost blbě, jak se chovala a tak...předtím byla v pohodě, jsme spolu vycházeli, ale teď už ne...“ O vztahu k svému bratru hovoří jako o pohodě, říká (J104): „...je to v pohodě, když chceme tak se vidíme ha ha ha“

Shrnutí 5. kategorie

Pátá kategorie **přátelské a partnerské vztahy**, nám odpovídá na další dílčí výzkumnou otázku, zdali přátelé a životní partneři zapříčinili rivalitu mezi sourozenci Petrem a Jiřím. Podle získaných informací konstatujeme, že u těchto bratrů nebyla shledána příčina rivality v této kategorii.

6.3 Sourozenci Saša a Aleš

6.3.1 Kategorie č. 1.: rodičovské postoje a přístupy

Podle kódů - (S1-2): bez vzpomínek; (S3-5): pubertální nepřátelství k matce; (S6-9): matka opatrovník; (S12): horší vztah s otcem; (S16): nic mě nenaučil; (S23-24): komplikovanost; (S25-29): cizí člověk; (S43): nezájem; (S45-46): slovní výtky; (S66-67), (S51): bratr mazánek; (S62-63): odlišnost; (S71): jsem otažitý; (S75-78): bratrovi se věnovali; (S91-93): bez projevu uznání; (S95-96): pýcha na bratra; (S122-123): upřednostnění bratra; (S121): standardní rodina; (A1-4): mamineček; (A10): máma se mi věnovala; (A6-8): otec autorita; (A12): důvěra k matce; (A18-19), (A27): konfliktní vztah otce a bratra; (A22-24): byl jsem rozmazlován; (A25-26): vztah k matce; (A33-35), (A38-39), (A48-51): bratr vzor; (A41-43): sblížení; (A47): pohodová rodina

Respondent Saša (starší bratr)

Respondent Saša popisuje svůj vztah k matce v dětství jako něco, na co nemá vzpomínky a z toho usuzuje, že to asi bylo nějak v souladu, přímo říká (S1-2): „...*tak nějak si to vybavuju asi tak řekněme do nějakých deseti let nic, to nic nevím... asi to fungovalo...*“, ale jak tvrdí v pubertálním věku ji neměl rád, ale považuje to za normální stav, který vyjádřil těmito slovy (S3-5): „... *a potom kolem té puberty, tak asi normálně sem ji bral jako rodiče, že ...takže sem ji nenáviděl nejspíš, jo, ale teďka už jako dobré...myslím si, že jsme spolu měli takový normální vztah...*“ Dále matku charakterizuje jako opatrovnici, která o něho pečovala, starala se o vše potřebné, čímž považuje vztah za pohodový, leč také uvádí, že neprojevovala žádný zájem například o jeho koníček, kterým byla házená a to jej velmi mrzelo, říká (S6-9): „...*se o mě matka starala, jak se matky starají....no, ona byla takový opatrovník ke mně nebo byla vždycky...ale na to že sem hrál vrcholově házenou třeba a v životě se nebyla podívat, ani neví jak to vypadá, tak to je taky zvláštní, ale myslím si, že asi v pohodě, žádný nějaký problémy mezi náma nikdy nebyly...*“ O svém vztahu k otci říká, že

byl velmi špatný, zazlívá mu, že si na něj nenašel čas a nic ho nenaučil, podává to takto (S12): „...no tak s ním je to jakože horší...“, (S16): „...když už to nějak vnímám, tak on pak začínal podnikat, takže ten čas na mě neměl žádný téměř, takže já neumím lyžovat, neumím bruslit... tady ty věci, prostě nikdy mě nevzal, jo a potom jakože vztah teda s otcem jsem měl velice špatný, že jsme spolu teda moc nevycházeli, jo, že jsme na sebe jako byli jak pes... pořád jsme se hádali...“ Svůj vztah s otcem vnímá velmi problémově, říká (S23-24): „...my jsme spolu měli komplikovaný vztah, jakože takový vyhrocený bych řekl, až někdy jo, že my jsme v místnosti jako spolu moc dlouho nevydrželi...“ avšak není si jistý příčinou, ale myslí si, že k otci nenavázal v dětství vřelý vztah kvůli jeho absenci do svých tří let, což se podle jeho slov už nepodařilo napravit a vlastně vztah k sobě nachází až v dospělosti, k tomu říká (S25-29): „...nevím, nevím z jakého důvodu to bylo, jestli to bylo kvůli škole prostě nebo kvůli té házené, kdy ten čas nějaký tam nebyl, taky jsme se spolu málo viděli, možná i tím, že jsem ho poznal až mi byli skoro tři roky, to přišel úplně cizí člověk...my jsme prostě spolu opravdu jakože ten vztah našli až teďka v podstatě až v té dospělosti, jako dřív ne...“ Také tvrdí, že se otec o něj průběžně nezajímal a řešil až konečné výsledky, říká (S43): „...on mi celý rok třeba kvůli škole neřekne nic jo a pak přijde to vysvědčení, když to tak blbě řeknu a seřve mě a hotovo... celou dobu je mu to víceméně všechno jedno a až potom, něco se stane, tak je prostě všechno špatně, ale že by něco dopředu to ne...“ Respondent Saša sice říká, že fyzicky jej otec netrestal, ale zato používal hodně slovních výtek, což jak uvádí, bolelo víc jak pohlavek, vyjadřuje to takto (S45-46): „...ale zase na druhou stranu jsem nikdy nedostal přes hubu od nich ...u nás se vyčítalo spíš slovně, jenomže, to bylo někdy horší jak nějaká facka... Svěho bratra popisuje jako mamincina oblíbenec, přímo říká (S51), (S66-67): „...on je takový mazánek mamincin... oni jsou, jakože to jsou dvojčata skoro jo, že on je na ni prisátý úplně no, on je takový mamincináč...“ Svůj vztah k bratrovi vyjádřil takto (S62-63): „...když mně je patnáct a jemu deset, tak ty zájmy jsou strašně odlišné, že mi byl jedno, že on tam vlastně jenom bydlel se mnou, moc jsem ho nebral...“ O sobě tvrdí, že není emocionální typ, popisuje to tímto způsobem (S71): „...já su spíš takový odtažitý, já na ty emoce moc nejsem no...“ Vztah mezi bratrem a otcem vnímá jako dobrý a tvrdí, že bratrovi věnoval určitě víc času než jemu, k tomu říká (S75-78): „...k otci taky asi, k němu má taky dobrý vztah, určitě lepší než já... jakože už to bylo takové, třeba skrz ty jeho zájmy, které měl, tak to bylo lepší...otec se tam chodil podívat, asi už na něj měl víc času...“ Také si myslí, že otec na něj nikdy nebyl hrdý, říká (S91-93): „...myslím si, že otec na mě, jakože moc pyšný, jakože nikdy

nebyl asi, z toho jeho chování bych to tak jako cítil, ale myslím si, že teďka jsem něco vybudoval, firmu a tak už asi jo, ale on to nepřizná, on je jak já, my jsme bez emocí... “, ale o rodičích si myslí, že si na bratrovi cení jeho jazykového talentu, popisuje to takhle (S95-96): „...oni si cení určitě toho jeho životního zápalu pro to cestování a pro ty jazyky, protože oni jazyky oba dva neumí, na to jsou asi pyšnější... “ Rodinu vnímá jako běžný standard i tím, že si myslí, že je přirozené, že mladší sourozenec je upřednostňovaný, přímo říká (S121), (S122-123): „...já si myslím, že to asi byl normální standard ta naše rodina..., no on byl upřednostňovaný, když to tak blbě řeknu, protože byl mladší, tehdy, když jsem to začal vnímat, asi to bylo úplně normální a běžné... “

Respondent Aleš (mladší bratr)

Respondent Aleš charakterizuje svůj vztah k matce jako bezproblémový a lepší než k otci, říká (A1-4): „...asi určitě lepší než k otci, bych řekl Přeci jenom otec byl pořád v práci, máma byla s náma, takže asi dobrý, možná, že jsem byl takový ten mamineček, asi jo, možná, že jo.... Musela se mnou hrát fotbal, do ani nevím, do čtrnácti třeba se mnou kopala fotbal, ha ha.... Asi bezproblémový vztah, určitě... “, také popisuje, že matka se mu věnovala a pokud měl nějaký problém, mohl se jí svěřit, říká (A10), (A12): „...když přišla z práce, tak se mi věnovala...když byl nějaký problém, tak jsem se nebál za ní jít, mohl jsem se jí i svěřit... “ Dále uvádí, že se cítil opečováván a rozmazlován, popisuje to takto (A22-24): „...tak byl jsem mladší bratr, pozornost byla věnována mně, bratr ten v podstatě nebyl doma...takže dobře, byl jsem určitě rozmazlován...měl jsem dobrou péči... “ Otce vnímá sice jako kamarádkého, ale také jako autoritářského, vyjadřuje to takhle (A6-8): „...ten byl takový ten, jakože hlava rodiny vždycky. Takže, jakože kamarád, jakože kamarádký vztah, jakože, když řekl, tak bylo po jeho... přeci jenom mamce odmlouvat, to jo, ale otcovi ne, byl pro mě asi větší autorita... “ Vztah bratra k otci vystihuje jako velmi konfliktní a bojovný, říká (A18-19), (A27): „...tak oni byli takový nevím no, oni se hodně hádali...tím, že se tak furt hádali, tak to bylo takové vždycky nevím, bojovné... “, vztah bratra k matce přirovnává k sobě – ke svému vztahu k ní, říká (A25-26): „...řekl bych, že tak jak já, vždycky něco bylo, tak první za mámou... asi k ní měl bližší vztah než k němu...myslím si, že jo... “ Respondent Aleš ke svému bratrovi vzhlíží a vnímá ho jako svůj vzor, říká (A48-51), (A38-40): „...když jsme spolu hráli něco, on si na mě udělal čas...cokoliv fotbal, hokej, tak to... to mě bavilo... já jsem se mu chtěl vždycky vyrovnat, on samozřejmě byl šikovnější že, ve všem... on byl pro mě velká motivace... ví, co chce, je sebevědomý, má určité zájmy, které

s ním sdílím, které jsem tak po něm přebíral, mi je vnutil asi ha ha ... baví ho architektura, design, milión knížek, tak člověk listuje a taky se mu to líbí... “ Také tvrdí, že jejich vztah je mnohem lepší od té doby, co se bratr odstěhoval od rodičů, vyjádřil to takto (A41-43): *„...Určitě se změnil, tak ty zájmy, že jsme se tak nějak sblížili víc...je to mnohem lepší, teď, když jsme oba dospělí a bratr je z domu... před pěti lety, že bychom šli spolu na pivo, tak to neexistovalo... “* Na rozdíl od svého bratra, popisuje respondent Aleš svou rodinu jako pohodovou a kamarádkou, přímo říká (A47): *„...Kamarádká, taková pohodová, žádné napětí... pohoda... “*

Shrnutí 1. kategorie

První kategorie u dvojice sourozenců Saši a Aleše, s názvem **rodičovské postoje a přístupy** nám odpovídá na první dílčí výzkumnou otázku, zdali mají rodiče vliv na vznik rivality mezi dvěma sourozenci stejného pohlaví. Starší bratr prožíval období strávené s rodiči velmi různorodě. Svůj vztah k rodičům vnímal jako konfliktní a nabyl dojmu, že jim na něm příliš nezáleží. Nejvíce se to projevovalo v pubertálním věku, v době, kdy je dítě na názory a chování rodičů přecitlivělé. Jelikož je mezi ním a bratrem pětiletý věkový rozdíl, téměř si nepamatuje na nějaké společné zážitky z dětství, ale později si velmi uvědomuje rozdíly v přístupech ve výchově u svých rodičů. Cítil, že rodiče mají raději bratra, který u nich měl větší podporu a také více projevů rodičovské lásky. Rozhodl se, že on mu podporu a city projevovat nebude a bratra dlouho nebral na vědomí, dá se říct, že jej téměř ignoroval, čímž mu způsoboval určitou bolest, protože ten naopak k němu vzhlížel a chtěl být jako on. Tady se ukazuje určité soupeření v tom, že straší bratr, úmyslně nesdílel nadšení rodičů z mladšího bratra, a čím více jej oni milovali, tím více se on od něj vzdaloval. Na základě těchto skutečností můžeme říct, že u této sourozenecké dvojice došlo k „sesazení z trůnu“ u staršího bratra paradoxně rodiči a jejich přístupem a nikoliv mladším bratrem, který o to nijak neusiloval, ale naopak toužil po narovnání pokřiveného vztahu s bratrem. Podařilo se mu to prakticky až v dospělosti, kdy starší bratr se již osamostatnil od rodičů a postavil se na vlastní nohy a nepotřeboval k potvrzení své existence tolik rodiče.

6.3.2 Kategorie č. 2.: školní úspěšnost

Podle kódů - (S11): nebyl jsem jedničkář; (S134-135), (S138-139): rozhodli rodiče; (S141-144): co vybrali naši, na to jsem neměl; (S145-148): změna školy; (S149-151): vliv na bratra; (S171-173): není lepší student; (S174-177): byl jsem propadák; (A28): střední

škola boj; (A52-56): vliv bratra; (A77-78): učení věnuji čas; (A78-79): učil jsem se dobře; (A80): házená měla přednost; (A82-83): větší zájem rodičů

Respondent Saša (starší bratr)

Respondent Saša popisuje své studijní úspěchy takto, říká (S11): „...*jedničkář jsem nebyl, takže tak...*“ O výběru školy povídá, že chtěl jít na klasické gymnázium, ale rodiče ho přemluvili na technické lyceum a že to byla chyba, vyjadřuje to těmito slovy (S134-135), (S138-139): „...*asi oba rodiče, hodně a to byla chyba... z jejich strany, to byla velká chyba ...já jsem původně chtěl na gymnázium... já si myslím, že rodiče mě nakonec přemluvili, abych zkusil technické lyceum... zároveň dodává, že to, co vybrali rodiče bylo velmi náročné a on na to podle svých slov neměl, také tím, že hrál vrcholově házenou a tak byl ve škole minimálně, říká (S141-144): „...*nicméně asi škola kvalitní eeee neměl jsem na to, bylo to náročné a s tím, že já jsem pořád upřednostňoval tu házenou, tak to nešlo, já jsem se navíc dostal do juniorské reprezentace a byl jsem ve škole minimálně a moc trpělivosti se mnou tam neměli...*“ Podle něj musel ze školy odejít a dodělat si aspoň maturitu někde jinde, vzpomíná na to takhle (S144-148): „... *pak jsem odešel a možností moc nebylo, protože jsem školu musel někde dodělat eee, takže jsem pak šel na soukromou školu, to bylo jediné možné, kde se dalo ještě studovat, ale jsem za to rád, že to nakonec tak dopadlo, protože to byla škola docela fajn a bylo to v pohodě. Jako tam se mi do školy chodit nechtělo, tak sem jsem chodil rád velice, takže jsem ji ani neflákal...*“ Tvrdí, že bratra ve výběru školy ovlivnil on, sice neví proč, ale jeho bratr dělal stejnou školu, hovoří o tom takto (149-151): „...*no, to si myslím, že možná já, protože on na té škole skončil taky, ani nevím z jakého důvodu, nevím, ale asi jsem tam na tom nějaký vliv měl, že jsem asi referoval, že to není špatné...*“ O bratrovi říká, že učení věnoval více času než on, ale popírá, že by byl lepším studentem, popisuje to tímto způsobem (S171-173): „...*myslím si, že určitě věnoval škole víc času než já, byť nejsou přesvědčený, že byl lepším studentem, jo, ale určitě se tomu víc věnoval a teď na vysoké tomu věnuje určitě hodně času...*“ Také mluví o rodičích, že těžce nesli, že mu to na té první škole nešlo, přímo říká (S174-177): „...*oni to prostě nezkoušeli, to že já jsem byl propadák, to nesli velice špatně.... jako sice otec to nedával najevo, ale až se to v něm nahromadilo, tak vypustil blesky jo a máma tak stabilně jo, ju to štválo asi celou dobu stejně...*“*

Respondent Aleš (mladší bratr)

Respondent Aleš popisuje, že jeho výběr škol ovlivnil bratr, přímo říká (A52-56): „...*bratr mi vybral, to co studuju...tak já jsem sám nevěděl, co bych chtěl dělat a on to prostě objevil na UTB ten jazyk, ta filologie, to by tě nebavilo? Říkám jo a podal jsem přihlášku a dostal jsem se, tak proč ne... a střední školu vybral taky bratr nebo vybral, respektive, já jsem děla přijímačky na TGM, tam jsem se nedostal a tím, že bratr chodil na tu střední školu, tak už tam měl kontakty, takže prostě tam...*“ Dále vypráví, že byl dobrým studentem hlavně na základní a střední škole, vyjádřil to tímto způsobem (A78-79): „...*na střední škole jsem v podstatě neměl problémy, aniž bych se učil a základka...dobré, moc dobré...*“ také podotýká, že učení věnoval dostatek času, převážně však tomu, co jej bavilo, říká (A77-78): „...*čím dál víc, ale jenom, co mě baví, jak čemu... mám to takové hodně pragmaticky, co je důležité, ale asi hodně...*“ O svém bratru tvrdí, že měl ve škole velké problémy, hlavně na střední škole, hodnotí to takto (A28): „...*té střední, tam to bylo fakt boj...*“, k tomu však ještě dodává, že to bylo bratrovým velkým zájmem o házenou, ale po přestupu bratra na jinou školu, to už bylo lepší, říká (A80): „...*On tím, že hrál tu házenou, tak na to neměl čas, ale myslím si, že na té podnikatelské škole, byl už dobrý...*“ O rodičích zmiňuje to, že o něj projevovali zájem a oceňovali jeho výsledky ve škole, na rozdíl od bratra, kterého pouze kritizovali, k tomu říká (A82-83): „...*Určitě víc než bratrovi, toho hlavně kritizovali...mě i chválili určitě... i tak, záleželo jim na tom, otec se semnou i hodně učil matiku, fyziku...*“

Shrnutí 2. kategorie

Druhá kategorie s názvem **školní úspěšnost** nám odpovídá na druhou dílečnou výzkumnou otázku, zda je míra školní úspěšnosti příčinou rivality u sourozenců stejného pohlaví. U sourozenecké dvojice Saša a Aleš, docházelo k určité rivalitě zejména ve smyslu vnímání sebe jako lepšího nebo horšího studenta v porovnání s bratrem. Přestože starší bratr měl zpočátku horší výsledky ve škole, přestupem na jinou školu se výrazně zlepšily. Také však podotýká, že bratr věnoval škole více času než on a přestože se učil dobře, nebyl lepším studentem než on a nepomohla mu ani pomoc a péče rodičů, z čehož vyplývá určitá soupeřivost staršího bratra ve smyslu: jsem v závěru lepší. Mladší bratr nesoupeří, už z důvodu pětiletého věkového rozdílu, kdy vlastně neměl potřebu se srovnávat a bratra jako staršího bral přirozeně za schopnějšího a lepšího.

6.3.3 Kategorie č. 3.: profesní úspěšnost a uplatnění

Podle kódů - (S154), (S159): jsem šéf; (S156-158), (S160): bratr je někde jinde; (S164-165): obdivuji bratrovi schopnosti; (S203): převzetí firmy; (A57-61): rozhodl otec; (A64-67): studium málo praktické; (A70): práce ho baví; (A72-73): jeho práce by mě bavila

Respondent Saša (starší bratr)

Respondent Saša má soukromou firmu, která je jeho a jak říká (S153), (A159): „... *jsem šéf...mám firmu a zatím mě to baví...*“ O bratrovi mluví jako o někom, kdo je někde jinde a myslí tím, že přestože zatím studuje, má zcela jiné zájmy a představy o svém povolání, přímo říká (S156-158), (S160): „...*aby třeba u mě pracoval nebo převzal firmu po otci, já si myslím, že to se asi nestane, jeho by to ani nebavilo...on se vidí úplně někde jinde... tak on zatím ještě studuje ty jazyky...tak se uvidí...*“, také tvrdí, že obdivuje jeho jazykové schopnosti a že mu fandí, říká (S164-165): „...*v tomto mu fandím, jo prostě, já to obdivuju, ty jazyky, pro něho není problém si s kýmkoliv popovídat úplně ovšem, čemkoliv, to je pro mě obrovský problém...*“ Respondent Saša také doufá, že by bratr mohl převzít firmu po otci a tím by mohli spolu spolupracovat, ale myslí si, že bratr má spíše jiné plány, vyjadřuje to takto (S203): „...*my tak pořád doufáme, že by tu otcovu firmu převzal, že by v tom pokračoval, ale on asi ne...*“

Respondent Aleš (mladší bratr)

Respondent Aleš tvrdí, že práci, kterou bratr dělá, za něj rozhodl otec, přímo říká (A60-61), (A70): „...*tady máš firmu a starej se...takže tak nějak...jestli to, ale chtěl vyloženě bratr dělat, to nevím...ale asi jo... má svoji firmu, asi ho to baví, snaží se něco nebo nějak to inovovat furt...*“ O bratrově práci si myslí, že je zajímavá a konstatuje, že by ho asi taky bavila, říká (A72-73): „...*... já myslím, že je to dobrá práce... mě by to možná taky bavilo, i když tomu nerozumím a tak, to bych se taky snad nějak naučil, snad, ale jo, je to zajímavá práce...*“ O sobě hovoří, že by si dnes vybral studium s praktičtějším zaměřením, vyjadřuje se takto (A64-67): „...*baví mě angličtina, ale kolikrát je to takové, že mám pocit, že je to k ničemu, takové ty lingvistické řeči o ničem, filozofie, málo praktické, je to dobré, ale málo praktické... dneska bych studoval něco se zaměřením, třeba informační technologie, mě by to bavilo...*“

Shrnutí 3. kategorie

Třetí kategorie s názvem **profesní úspěšnost a uplatnění** nám odpovídá na třetí dílčí výzkumnou otázku, zdali je míra úspěšnosti v povolání příčinou rivality i sourozenců stejného pohlaví. Respondent Saša je se svým profesním uplatněním docela spokojený, má vlastní firmu, je svým pánem a to mu vyhovuje. O svém bratrovi si myslí, že je spokojený se svým talentem na jazyky a, že se i realizuje v cestování. Mladší bratr Aleš zatím studuje a nemá ještě úplně jasno v tom, co by chtěl v životě dělat, nabízí se mu možnost převzetí firmy po otci a tím pádem by mohl spolupracovat s bratrem, což si myslí, že by ho v budoucnu mohlo bavit, ale ještě není rozhodnutý. Zatím jdou s bratrem každý svou cestou, čímž si nekonkurují a tím také u nich nevzniká rivalita. Každému se daří ve svém oboru a navzájem si váží schopností toho druhého, aniž by měli pocit, že jeden nebo druhý je méně či více úspěšný.

6.3.4 Kategorie č. 4.: zájmy

Podle kódů - (S130-131): dětství s bráchou nemám spojené; (S194-198): spojoval nás sport; (S199): moc se nevidíme; (A38-39): sdílení zájmů; (A89): společný sport

Respondent Saša (starší bratr)

Respondent Saša vypráví, že z dětství si na bratra moc nevzpomíná, tím si také vysvětluje nedostatek společných zájmů, říká (S130-131): „...s bráchou to dětství, jakože asi nemám spojené, to si nijak nevybavuju...tak, když mně bylo deset, tak jemu pět, tak ty zájmy byly asi jiné...“, dále uvádí, že jediné, co je trochu spojovalo, byl sport a hry na počítači, k tomu říká (S194-198): „...takže asi víceméně jenom ten sport, ještě si vybavuji, že když jsme dostali počítač, tak určitě hry na počítači, tak to byl asi taky společný koníček... zůstalo asi jenom tohle, ten spor...oba jsme fanoušci hokeje, tak asi i toto...“ Také tvrdí, že v současné době se moc nevidí, tak ani není možnost nějaké zájmy spolu pěstovat, říká (S199): „...ne vůbec nic... tak jednak my se nevidíme, takže ani není možnost nějaká...“

Respondent Aleš (mladší bratr)

Respondent Aleš si myslí, že přebírá hodně bratrových zájmů za své, vyjadřuje to takhle (A38-40): „...má určité zájmy, které s ním sdílím, které jsem tak po něm přebral, mi je vnuťtil asi ha ha ... baví ho architektura, design, milión knížek, tak člověk listuje a taky se mu to líbí...“ Dále tvrdí, že v dnešní době jim zůstal jako společný zájem sport, ale také společné názory na světové dění, uvádí toto (A89): „...Tak ten sport... asi jenom ten sport...“

chodili jsme na florbal, ale jo obecně sport a takové o všem trochu, cokoliv... politika, ekonomie a tak... “

Shrnutí 4. kategorie

Kategorií zájmy a koníčky si můžeme odpovědět na čtvrtou dílčí výzkumnou otázku, zdali jsou **zájmy** příčinou rivality u sourozenců Saši a Aleše. Jak ukazuje nastalé zjištění, u sourozenců Saši a Aleše nedochází k rivalitě v oblasti zájmů a to zejména proto, že je mezi nimi pětiletý věkový rozdíl, který v dětství jejich případné zájmy nespojil.

6.3.5 Kategorie č. 5.: přátelské a partnerské vztahy

Podle kódů - (S116-118): přiblížení až v dospělosti; (S210-212): jeho vztahy nejsou problém; (S209): s jeho přáteli si rozumím; (A101): prostě mladší brácha; (A104): švagrová skvělá

Respondent Saša (starší bratr)

Respondent Saša vypráví, že se s bratrem k sobě našli cestu až v dospělosti, kdy se i stýkají společně i s jeho přáteli, přímo říká (S116-118): *„... , že jsme se nějak přiblížili, až v té dospělosti, už ten věk není tak rozdílný, ty názory jsou podobné, stejné na ty věci, tak spíš i v tomto, když on je tady, tak je tady se mnou a s mýma přátelama... “* O bratrových přátelích má jen dobré mínění a tvrdí, že s nimi dobře vychází, říká (S209): *„...já si myslím, že jsme kamarádi, rozumíme si... “* O bratrově přítelkyni tvrdí, že ji viděl jenom jednou, vnímá ji jako příjemnou a chová k ní sympatie, vyjadřuje to tímto způsobem (S210-211): *„...No teď má přítelkyni, viděl jsem ji jednou a je to příjemná holka, sympatická, takže nemám s tím žádný problém... “*

Respondent Aleš (mladší bratr)

Respondent Aleš popisuje vztah s bratrovými kamarády jako přátelský, ale myslí si, že oni jeho brali spíše jako mladšího brácha, říká (A101): *„...No tak já jsem byl vždycky mladší brácha takový ten jelimánek, blbeček, takže já jsem je vnímal dobře, ale jak mě vnímali oni, já nevím, ale oni pro mě, byli vždycky dvoumetroví chlapi... “* S bratrovou ženou podle svých slov má pěkný vztah, přímo říká (A104): *„...Skvělý, rozumíme si... “*

Shrnutí 5. kategorie

Pátou kategorií s názvem **přátelské a partnerské vztahy** odpovídáme na další dílčí výzkumnou otázku, zdali jsou přátelé a partnerský vztah sourozence příčinou rivality mezi sourozenci stejného pohlaví. U sourozenců Saši a Aleše jsme neshledali prvky rivality v této oblasti.

6.4 Sourozenci Ema a Nina

6.4.1 Kategorie č. 1.: rodičovské postoje a přístupy

Podle kódů – (E1): přátelský vztah s matkou; (E2): matka vzor; (E4-7): táta jako vzácnost; (E9-10): velké nároky matky; (E12): táta bez konfliktů; (E17-19): táta vzorem pro sestru; (E27-30): sestra kritičtější k matce; E33-36): rozdílný přístup; (E54-60): náročnost sestry na okolí; (N2-3): matčina starostlivost a péče; (E10), (N7), (N19) : přísnost matky; (N10-11): málo času s otcem; (E31), (N15-16): otec autorita; (N26-29): otec vzorem; (N35-36): sestřin pocit nespravedlnosti; (N40-41): strach; (N46-48): větší důvěra v sestru; (N50-54): podceňování; (N72-73): srovnávání; (N78): podhodnocení

Respondentka Ema (starší sestra)

Respondentka Ema popisuje svůj vztah s matkou jako pěkný a přátelský, říká (E1): „...*Pěkný myslím. A kdybych měla být konkrétnější, tak byl takový hodně demokratický, přátelský...*“ dále také hovoří, že matku vnímá jako svůj vzor, přímo říká (E2): „...*máma byla spíš takový vzor, hodně mě toho učila, měly jsme podobné zájmy nebo teda ona mě spíš směřovala v těch zájmech...*“ také však uvádí, že matka měla na ni, převážně v dětství, velké nároky a byla přísná, k tomu říká (E9-10), (E10): „...*jsem měla pocit, že má někdy moc velké nároky... že byla přísnější a náročnější...*“ O vztahu k otci mluví jako o bezproblémovém, říká (E12): „...*Táta byl poměrně bezkonfliktní, vycházeli jsme spolu dobře...*“ O své sestře uvádí, že spíše měla vzor v otci, kterého vnímala jako méně kritického a vstřícného, podává to takto (E17-19): „...*V tomhle si myslím, že pro sestru je spíš vzorem táta, si váží jeho postojů, jeho vstřícnosti k sobě samé a toho, že táta je poměrně míň, celkově tátova osobnost je míň kritická k nám dětem, takže ten vztah je úplně bezkonfliktní...*“ Také o své sestře tvrdí, že k matce se staví daleko kritičtěji než k otci, ke kterému je shovívavější, přímo říká (E27-29): „*Myslím si, že je její vztah k ní víc kritický než k tátovi, ale úplně nedokážu říct, proč je tomu tak nebo proč mám ten dojem, ale mám pocit, že ji soudí*

přísněji než tátu a sem tam nějaký jako pocit křivdy... “ Také tvrdí, že otce sestra vnímala jako autoritu, říká (E31-32): „...K tátovi je míň kritická, víc k němu vzhlíží a je pro ni autoritou, takovou tou intelektuální a morální, víc než ta máma... “ Na otázku zda pozorovala u rodičů rozdílný přístup ve výchově u ní a sestry odpovídá (E33-36): „...Musím říct, že jo. Že si myslím, že sem asi byla jako dítě možná svou povahou nenáročnější, a tím pádem jsem bývala občas dávána sestře za vzor... “

Respondentka Nina (mladší sestra)

Respondentka Nina mluví o své matce jako o schopné ženě, která byla starostlivá a hodně se jí věnovala, říká (N2-3): „...takže já jsem mamku vnímala jako hodně schopnou, starostlivou a co si pamatuju, tak hodně se nám věnovala... “ Také ji popisuje jako ženu velmi přísnou, říká (N7): „...ona na nás byla hodně přísná... “, ale jak říká (N19): „... byla přísná ta výchova. Ale byla přísná, ale i láskyplná... “ O otci hovoří jako o zachránci před matkou, ale také tvrdí, že byl často dlouho v práci a chodíval domů až večer, popisuje to takto (N10-11): „Taťka chodíval až večer domů, takže nebyl nějak moc blízký nebo netrávili jsme spolu hodně času, ale byl náš takový jako zachránce, když mamka byla našťvaná, tak taťka to vždycky nějak uhladil... “ Také povídá, že tátu vnímala určitě jako větší autoritu, vyjadřuje se k tomu takto (N15-16): „...větší autorita byl taťka. Možná i proto, že měly jsme k němu větší respekt... “ také jak říká byl pro ni táta větším vzorem, uvádí to tímto způsobem (N26-29): „...V těch vlastnostech, které má, což znamená smysl pro pravdu, čestné jednání, přímé jednání a taky kvůli tomu, jak je pracovně schopný a dokáže i třeba, když bych měla velký problém, tak vím, že za ním můžu přijít, taková důvěra, že mi vždycky pomůže a myslím si, že by mě nikdy neodmítl, takže asi proto je pro mě vzorem... “ O své sestře hovoří, že měla s mámou často konflikty, a vnímala matčino chování velmi nespravedlivě, vyjadřuje to takto (N35-36): „...Protože ségra byla hodně hubatá, tak asi možná, určitě ji měla ráda, ale měla asi někdy pocit, že je v některých věcech nespravedlivá, protože se často dohadovaly... “ O sobě však mluví, že měla strach prosazovat vlastní názory, přímo říká (N40-41): „... já jsem měla vždycky strach a tak jsem radši nic neřekla a všechno jsem udělala... “ Na otázku zda vnímala ve výchově mezi ní a sestrou nějaké rozdíly, říká (N46-48): „...sestra tím, že byla starší, tak měla jakoby to dané, že oni do ní vkládali mnohem větší důvěru, v tom bych řekla, že byl asi zásadní rozdíl, to mě zraňovalo, sráželo mi to sebevědomí, si myslím... “ K tomu ještě dodává (N50-54): „...ona byla vždycky taková pečlivá a disciplinovaná, ale to samé potom v podstatě vyžadovali ode mě, čímž v té

výchově nastaly rozdíly, protože sestře nemusel nikdo nic říkat, ona to v podstatě sama chtěla, protože taková je. A mně vadilo to, že já jsem měla pocit, že mě podceňují...nastavili laťku a vyšlapali koleje a chtěli, abych v nich jela...“ Také tvrdí, že ji velmi zraňovalo neustálé srovnávání, které skončilo prakticky až v dospělosti, když se osamostatnila od rodičů, vyjadřuje to takto (N72-73), (N78): „...nikdo nás už nesrovnává, to mi hodně vadilo, dávali mi ji pořád za vzor. A až vlastně skoro v dospělosti, jsme k sobě našly cestu... vadilo mi asi to podhodnocování mě a to věčné srovnávání...“

Shrnutí 1. kategorie

První kategorií s názvem **rodičovské postoje a přístupy** odpovídáme na první dílčí výzkumnou otázku, zda jsou rodiče příčinou vzniku rivality mezi sourozenci Emou a Ninou. Starší sestra Ema vnímala rodiče a jejich výchovné přístupy bezproblémově, tím, že byla první narozená, neměla pocit, že ji někdo srovnává se sestrou, neboť ona byla ta, která nastavovala hranice svých schopností a dovedností. Mladší sestra Nina měla pocit, že její schopnosti nedosahují takových úspěchů jako schopnosti její sestry. Vnímala srovnávání se starší sestrou velmi bolestivě, což vedlo k podhodnocování vlastních schopností a zapříčiňovalo rivalitu mezi ní a sestrou, což se odvíjelo i ve větší kritice matky, která jí dávala sestru neustále za vzor.

6.4.2 Kategorie č. 2.: školní úspěšnost

Podle kódů – (E103-106): převzetí dráhy; (E120-122): škola koníček; (E123): úspěšnost; (E132): vysoká laťka; (E134): neměla jsem problém; (E127-131): nedostatky; (E136): úsilí sestry nebylo doceněno; (E138): nevýhoda; (N102-103): spokojenost s výběrem škol; (N104-106): sestra není spokojená s výběrem škol; (N117): škola mi nešla sama; (N121): sestra lepší student; (N123-124): kritika rodičů

Respondentka Ema (starší sestra)

Respondentka Ema hovoří o škole jako o koníčku, který ji velmi bavil, což dokazovaly i její výsledky ve škole, říká (E120-125): „...hodně času, krom snad pár kroužků, které jsem pravidelně navštěvovala, jsem věnovala škole nebo nějaké takové přípravě do školy, protože to byl můj koníček, na střední vlastně byla škola můj koníček, takže tam prakticky celý den a výsledky tomu odpovídaly...“ také tvrdí, že byla úspěšnou studentkou a neměla ve škole žádné problémy, přímo říká (E123), (E134): „...byla jsem docela úspěšná studentka...“ „...neměla jsem problémy, času jsem škole vždycky věnovala hodně a ráda...“ Zároveň

také uvádí, že sestře nastavila vysoký standard, který měla problém splnit, či jakkoliv překonat, k tomu se vyjadřuje takto (E132), (E136): „... *myslím, že jsem nasadila laťku docela vysoko...*“, „...*sestra myslím měla i jiné zájmy, ale to její úsilí, prostě nebylo oceněno tak dobrými výsledky...*“, také si myslí, že vůči tomu byla sestra v nevýhodě, říká (E138): „...*byla v nevýhodě vůči mně v tomhle...*“ Popisuje, že pro ni je nepochopitelné, kolik času sestra učením strávila a přesto výsledky nebyly dostatečné, přímo říká (E127-131): „...*ale v jejím stylu učení jsem sem tam pozorovala, pro mě úplně nepochopitelné, nechci říct úplně nedostatky ... já ale nenacházím lepší slovo, že trávila hodně času a stálo ji to hodně sil, aby se do školy připravila, tak jak by si sama představovala a přála a neúměrně času, který nad tím strávila.... Ty výsledky a vynaložené úsilí byly prostě v nepoměru.*“

Respondentka Nina (mladší sestra)

Respondentka Nina tvrdí, že školní přípravě musela věnovat značné úsilí, že jí to prostě nešlo samo, tak jako sestře, která byla lepším studentem než ona, říká (N117), (N121): „*Hodně jsem se musela učit, víc jak sestra, mě to nešlo samo...*“, „...*že rozhodně byla lepší student než já...*“ K tomu ještě dodává, že rodiče vnímali její výsledky velmi kriticky, přímo říká (N123-124): „*Tak u sestry nebylo, co kritizovat, ale mě určitě naši hodnotili kriticky.*“ Paradoxně však vidí to, že přestože nebyla školní premiant jako sestra, je velmi spokojená s výběrem škol, které vystudovala, uvádí to takto (N102-103): „*Jsem spokojená se školami, které jsem vystudovala. Určitě to byla dobrá rozhodnutí, nelituji toho, určitě ne. Kdybych šla znovu, tak udělám to samé.*“ O své sestře však tvrdí, že není spokojená se svým vzděláním a že jí mrzí, že nedostudovala to původní, co měla v záměru a trochu jí mrzí, že právě ona je umělecky vzdělaná, vyjadřuje to takto (N104-106): „*Myslím si, že není spokojená, myslím si, že pro ni ta pedagogika je, ona by byla výborná učitelka, ale myslím si, že jí mrzí, že nedostudovala tu vysokou uměleckou, protože myslím si, že je hodně tvořivá a tvořivá práce ji naplňuje, tak to si myslím, že jí mrzí.*“

Shrnutí 2. kategorie

Druhá kategorie **školní úspěšnost** nám odpovídá na další dílčí výzkumnou otázku, zda jsou školní úspěchy příčinou rivality u sourozenců stejného pohlaví. My odpovídáme, že u sourozenců Emy a Niny se rivalita projevila ve smyslu nabytí a spokojenosti v určitém vzdělání, které si vysnily a které dokázaly realizovat. A přestože starší sestra byla lepší studentkou než mladší sestra a v té době zažívala rivalitu spíše mladší sestra vůči sestře starší,

z dnešního pohledu je mladší sestra úspěšnější a spokojenější, možná právě tím, že přestože ve škole měla ve vzdělávání nedostatky, dokázala napnout síly určitým směrem a jít za ním. Na rozdíl od její sestry, která sice vykazovala zdárnější výsledky, ale přesto je nedokázala zcela využít, vnímáme nyní větší pocit soupeřivosti od sestry starší.

6.4.3 Kategorie č. 3.: profesní úspěšnost a uplatnění

Podle kódů – (E92): vliv matky; (E98-99): následování; (E107-108): dávám impuls; (E109-110): závidím kreativitu; (E113-114): chybí odevzdanost; (N114-115): chybí odhodlání; (N109-110): utíká čas; (N143): společná práce

Respondentka Ema (starší sestra)

Respondentka Ema si myslí, že ji nejvíce ve výběru povolání ovlivnila matka, říká (92): „*Ovlivnila mě nejspíš máma...*“ Také mluví o tom, že je přesvědčená, že ovlivnila ve výběru povolání svou sestru, podává to tímto způsobem (E98-99): „*Upřímně si myslím, že jsem to byla já, že trošku následovala ty moje kroky a že viděla, že mě to baví a že měly jsme zkrátka ty zájmy společné...*“ Podobně hovoří o tom, že dává své sestře podněty k její práci, kterou jak tvrdí převzala po ní a dotáhla jí do konce, uvádí to takto (E106-108): „*...že tu výtvarnou dráhu, tak trošičku přejala po mně a vlastně ji dokončila za mě nebo já mám takový pocit a tím, že to spolu můžeme konzultovat a že mě to velice baví, tak si myslím, že možná ji dávám nějaký impuls nebo podporu v tom, když by třeba váhala.*“ Prozrazuje o sobě, že mnohdy jí také závidí její kreativitu, uvádí to takto (109-110): „*...někdy se přistihnu, že závidím právě sestře tu kreativní činnost, které mně se dostává už jenom okrajově, vlastně skrz ni...*“ Také má pocit, že sestra své práci není až tak oddaná, jak by podle ní měla být, přímo říká (E113-114): „*...myslím si, že ano, že jí to baví, ale nemyslím si, že by tomu byla nějak úplně odevzdaná.*“

Respondentka Nina (mladší sestra)

Respondentka Nina mluví o profesních záměrech své sestry takto, říká (N114-115): „*Myslím si, že cíl určitě nějaký má, ale nevím asi se bojí... nejvíc jí asi chybí to odhodlání udělat nějakou změnu.*“ Myslí si, že velkou chybou, že sestra neustále čeká na nějakou příležitost, popisuje to takto (N109-110): „*...myslím si, že její problém je, že pořád vyčkává a pak jí jakoby utíkají věci mezi prsty.*“ Jak tvrdí v současné době mají společnou práci, která však není to, co by je naplňovalo, vyjadřuje to takto (N142-143): „*...máme společnou práci, ale to není záliba.*“

Shrnutí 3. kategorie

Třetí kategorií si můžeme zodpovědět další dílčí výzkumnou otázku, zda **profesní úspěšnost a uplatnění** je příčinou rivality u sourozenců stejného pohlaví. U sourozenecké dvojice sester Emy a Niny vidíme určité soupeření v pohledu na zaměření jejich profese, kdy obě sestry jsou umělecky nadané, ale pouze mladší sestra vykonává v rámci svého povolání kreativní práci, při které se realizuje, na rozdíl od své sestry, která se cítí jakoby tím, kdo ji k tomu přivedl a přestože ji kreativní práce velmi uspokojuje, ve svém nynějším povolání ji nemá možnost dostatečně projevit a pociťuje určitou soupeřivost v možnostech profesního uplatnění své mladší sestry a jejího využití vlastní kreativity k naplnění osobních ambicí a seberealizace.

6.4.4 Kategorie č. 4.: zájmy

Podle kódů – (E159-165): společné zájmy; (E171-173): ztráta motivace; (N145-146): doplnění; (N147-148): dominantní sestra

Respondentka Ema (starší sestra)

Respondentka Ema vypráví, že společné zájmy pěstují neustále, protože mají společné záliby, které neustále rozvíjejí, vyjadřuje to takto (E159-161): „...určitě výtvarné umění a dějiny umění, myslím, že to nás zajímá a občas vedeme takové ty rádoby intelektuální debaty a ne vždycky máme stejný názor ... spíš naopak a obě nás to baví, že se můžeme o tomhle přít...“ K tomu dodává, že si myslí, že je mezi nimi trochu soutěživosti, přímo říká (E183-190): „...ale určitě jo, určitě je mezi náma nějaká soutěž...snažíme se trošku kličkovat, přestože máme ty zájmy hodně spojené, tak se snažíme každá se jakoby vymezit nějaký prostor, do kterého jí ta druhá nevstupuje, takže já jsem vždycky ráda kreslila a věnovala jsem se jakoby studiu výtvarnému umění po té teoretičtější stránce a sestra naopak šla právě do té oblasti toho marketingu, reklamy a fotky, takže vlastně jakoby ta oblast je hodně podobná, ale ty konkrétní výstupy jsou jiné, tak abychom každá měla tak trošku prostor v něčem vyniknout, tak samy před sebou...“ O své sestře uvádí, že mívala ještě velkou zálibu sport, ale po rozpadu skupiny, se kterou ji spojoval, ji tato vášeň opustila, říká (E171-173): „...myslím si, že se už nějak rozpadl ten okruh těch známostí, které měla, když sportovala, to ji vlastně jako trošku odradilo nebo ztratila motivaci, že ta motivace těch známých a těch vztahů v tom sportovním klubu, ve kterém byla, se trošku rozpadl a tak...“

Respondentka Nina (mladší sestra)

Respondentka Nina vnímá společné zájmy jako určité vzájemné doplňování, vyjadřuje to takto (N145-146): „*Spíš si myslím, že se doplňujeme, sem tam se sice stane, že máme občas jakoby podobný nápad v těch našich zájmech, ale většinou to každá vidíme z jiné strany.*“

O sestře sice hovoří jako o převažující povaze, ale jak tvrdí, co se týče jejich zájmů, nemají problém se domluvit, říká (N147-148): „*...určitě jsme schopné se domluvit. Většinou je sestra trochu dominantnější, ale třeba konkrétně u těch tvořivých věcí, nemáme problém se domluvit...*“

Shrnutí 4. kategorie

Čtvrtou kategorií si odpovídáme na další dílčí výzkumnou otázku, zda jsou zájmy příčinou rivality u sourozenců stejného pohlaví. U dvojice sester Emy a Niny, jsme neshledali v oblasti jejich zájmů důvod k soupeření, protože přestože mají stejné záliby, respektují se a uznávají navzájem své úhly pohledu na danou věc.

6.4.5 Kategorie č. 5.: přátelské a partnerské vztahy

Podle kódů – (E206-210), (N149): nemáme společné přátele; (E214-216): přátelé nevzbuzují dojem; (E217-219): potvrzení své hodnoty; (E227-230): s jejími partnery vycházím; (E233-236): širší kamarádká základna; (N150-151): její přátele respektuji; (N152): nemá partnera; (N154): může se spolehnout na své přátele

Respondentka Ema (starší sestra)

Respondentka Ema uvádí, že neměly ses sestrou společné přátele, protože její sestra o její přátele příliš nestála, ale naopak tvrdí, že ona někdy s přáteli sestry trávil čas, jak říká ráda poznávala jinou názorovou skupinu, vyjadřuje to takto (E206): „*,, myslím si, že to jsme nikdy neměly a řekla bych, že ona o mé přátele úplně nestojí, není to sorta lidí, se kterými by se chtěla stýkat, já s jejími kamarády občas ráda trávím čas a protože je to taky úplně jiná skupina lidí, jiná sorta lidí a pak mám pocit, že pak nežiju v takovém vakuu se svými kamarády a poznám jako i jinou názorovou skupinu...*“ Ema má mínění, že je to zejména tím, že její přátelé u sestry prostě nevzbuzují obdiv svým životním stylem a názory, říká (E214-216): „*Řekla bych, že v životním stylu a rozdílnými názory, ne úplně, ale prostě jsou vyhranění úplně jiným způsobem...Myslím prostě, že jí neimponují...*“ S partnery své sestry vycházela vždy dobře, i když jak hovoří, sestra má nového přítele, se kterým se ještě neselekala, přímo říká (E227-230): „*Sestra má teď poměrně čerstvý vztah, takže jsem o něm sly-*

šela, ale ještě jsem neměla tu čest, ale vlastně k poslednímu dlouhodobějšímu partnerovi jsem měla velice kladný vztah, myslím, že jsem ho považovala za kamaráda a i teď když se potkáme, náš vztah je pořád přátelský...“ Svou sestru charakterizuje jako člověka, který má potřebu stvrzovat hodnoty svého bytí lidmi, které považuje za kvalitní, přímo říká (E217-219): „...myslím si, že sestra má kolem sebe lidi, tak kdybych to měla říct...tak ráda potvrzuje svoji existenci skrze jiné lidi...“ a proto má jak uvádí Ema, sestra také více kamarádů, než ona, ovšem neví, jestli jsou to opravdu přátelé nebo známí, podává to takhle (E233-236): „Taky úplně nevím, jak to vnímá, jak to rozlišuje, já mám tady tu hranici, kamarádů mám opravdu málo a známých mám víc a nevím, koho ona považuje za známého a koho za kamaráda, ale myslím si, že vždycky měla tu kamarádkou základnu mnohem širší, než mám já.“

Respondentka Nina (mladší sestra)

Respondentka Nina také potvrzuje, že nemají se sestrou společné přátele, říká (N149): „Ne, žádné. Myslím, že ne.“ Zároveň však udává, že sestřiny přátele uznává a vychází s nimi dobře, vyjadřuje to takhle (N150-151): „Vycházím s nimi docela dobře. Nejsou to mí přátelé, ale toleruji a respektuji je. Není to moje krevní skupina, ale nevadí mi.“ Hovoří o nich jako o lidech, na které se sestra může spolehnout, uvádí to tímto způsobem (N154): „Jo, má kolem lidí, na které se může i spolehnout.“ K partnerovi své sestry nemá zatím žádný vztah, protože sestra nikoho nemá, říká (N152): „Tak zatím sestra žádného partnera nemá, takže zatím žádný.“ O sobě si myslí, že má dostatek přátel, říká (N153): „Myslím, že jo, že mám hodně přátel.“

Shrnutí 5. kategorie

Pátá kategorie s názvem **přátelské a partnerské vztahy** nám odpovídá na další dílčí výzkumnou otázku, jsou-li přátelé či partneři příčinou vzniku rivality mezi sourozenci stejného pohlaví. Dle získaných informací u této sourozenecké dvojice konstatujeme, že jsme nezaznamenali důvody k soupeření v této oblasti, protože sestry mají rozdílné přátele, které navzájem respektují a nemají potřebu o jejich přízeň jakkoliv soutěžit. Rivalitu zapříčiněnou životními partnery sester nemůžeme hodnotit, protože nemají ještě vážné partnerské vztahy, u kterých by případně mohlo k soupeření docházet.

6.5 Sourozenci Kateřina a Zuzana

6.5.1 Kategorie č. 1.: rodičovské postoje a přístupy

Podle kódů – (K1-2): hodné dítě; (K3-5): potřeba se vymezit; (K7-9): otec autorita; (K6), (K10): vzácný čas s otcem; (K16-19): vyžadování poslušnosti; (K20-21): setra to měla těžší; (K22-24): plnění požadavků rodičů; (K36-37): vysoké nároky otce; (K41-42): nedostatek důvěry ze strany rodičů; (K67-68): rozdílný vztah k matce; (K88-89): neporozumění; (K91): boj s tátou; (K97-98): horší než já; (K114): vlastní cesta; (Z1-2): matka autorita; (Z4-9): nezáměr otce; (Z11-14): matka-zásadová žena; (Z15-17): popření vlastní hodnoty; (Z24-25): netolerantní otec; (Z26-27): touha zavděčit se; (Z72-73): snazší povaha; (Z73-76): nedostatek empatie; (Z77-79): vztah dcery k matce; (Z82-83): větší snaha o zájem otce; (Z 86-88): touha po přijetí; (Z95-96): bližší vztah s matkou; (Z89-90): upřednostňování; (Z91-93), (Z104-106): citlivost sestry

Respondentka Kateřina (starší sestra)

Respondentka Kateřina popisuje vztah k matce jako běžný a uvádí, že byla hodné dítě, říká (K1-2): „...já si myslím, že takový klasický...já jsem byla hodné dítě“ V pubertálním věku měla potřebu se vůči matce nějak vymezit, ale spíše si myslí, že k ní vzhlížela, vyjadřuje se takto (K3-5): „...potom možná trošičku jako nějaký, jak se tomu říká, revolta a vůči ní trošku se vymezit, ale neměla jsem nějakou moc divokou pubertu, takže spíš tak jako adoration, ale myslím si, že na to člověk přijde až jako začne vidět ty chyby na těch rodičích, předtím mu přijdou dokonalí...“ Otce vnímá jako autoritu, přímo říká (K7-9): „on byl vždycky takový ten zlejší z těch dvou, jako přísnější, větší autorita, když jako on něco se zlobil nebo jako, protože jsme byly víc s maminkou, že jako ona byla ta hodná, tak jako v uvozovkách, tak tatínek byl jako větší autorita...“ Také hovoří o tom, že často nebyl doma, a proto byl pro ně tím vzácnějším, podává to takto (K6), (K10): „...taťka moc doma nebýval... jako jak byl vzácnější, tak člověk si ho tak jako víc vážil té přítomnosti jeho...“ Považuje u svých rodičů za chybu, že od nich vyžadovali, aby byly hodné a poslušné, vyjadřuje to tímto způsobem (K16-19): „...byla chyba, že jsme obě byly takové hodně hodné děti, jakože jsme byly takové poslušné, což je potom nevýhoda v tom, že člověk je zvyklý poslouchat, těžko pak má nějaký vlastní názor nebo jako cokoliv jsme se snažily naplnovat, tak jak řekli, no pak už v té pubertě jsme se snažily, teda sestra asi víc než já, jít vlastní cestou, jít vlastní hlavou...“ O své sestře vypráví, že to měla složitější, protože úplně ne-

splňovala požadavky a nároky rodičů, přímo říká (K20-21), (K22-24): „...že ona to měla trochu těžší... já jsem splňovala ty požadavky rodičů jednoduše, takovéto dobře jsem se učila, šla jsem na gympl a tady toto. Tak si to asi přáli, tak si mysleli, že to má být...“ Zvláště o otci povídá, že pro něj jejich výkony nebyly nikdy dostatečné, říká (K36-37): „...on vyžadoval, aby člověk dělal, co řekne. Mě trochu jakoby vadilo, že nikdy nic není úplně dobré, jako úplně dokonalé, jak by to mělo být a někdy mu ulítly nervy...“ a také má pocit, že mnohdy by uvítala více důvěry, přímo uvádí (K41-42): „... možná někdy by to zasloužilo víc jako důvěry... že jako to zvládnou sama...“ O své sestře tvrdí, že necítila od matky příliš porozumění, přesto se spolu více sblížily a je k matce shovívavější než naopak ona, která je ke své matce daleko kritičtější, vyjadřuje to takto (K88-89), (K67-68): „...Myslím si, že moje ségra měla pocit, že ji máma nerozumí... myslím si, že se jako teď víc sblížily, a že já si myslím, že jsem k mamce taková kritičtější a sestra se jí víc jako zastává a možná má pro ni víc jakoby pochopení...“ Vztah sestry k otci definovala jako bojovný, přímo říká (K91): „Tátovi se podle mě snažila vymezit, trochu s ním více bojovala než já...“ Také si myslí, že rodiče sestru vnímali jako méně schopnou tedy horší než ji, popisuje to takto (K97-98): „...sestru zařadili jako tu, které škola nejde, že je ta, co s ní bojuje, tedy jako horší než já...a tím ji pak zaškatulkovali do té role.“ Avšak také tvrdí, že sestra možná díky tomu šla vlastním směrem, uvádí to takto (K114): „...že vlastně šla si vlastní cestou hodně...“

Respondent Zuzana (mladší sestra)

Respondentka Zuzana vnímala matku jako autoritativní osobu, říká (Z1-2): „*autoritativní, myslím mamka ve vztahu ke mně. Jakože jsem ji vnímala hodně jako autoritu, to co řekla prostě, tak to platilo...*“ Hovoří o ní jako o tvrdé ženě, říká (Z11-14): „...*mamka je tvrdá žena a jako kdyby si myslí, že by to tak měli mít nastavené všichni, že není nikdy pro co fňukat, jakože to mám teď asi nastavené taky tak, ale jakože málokterý problém je skutečně takový problém, aby jako stálo za to se v něm nějak dlouhodobě pitvat...*“ Vychovávala ji realisticky a přísně, čímž mnohdy zavdala příčinu k nízkému sebehodnocení, Zuzana to uvádí takto (Z15-17): „...*bych řekla realisticky zaměřená, tvrdá žena a myslím si, že to vedlo k tomu, že mám k tomu tendence si klást sama sobě překážky a že mám jako kdyby nižší sebevědomí, že vždycky vnímám, že ta chyba je jako kdyby na mé straně, že mám z toho takový pocit...*“ O otci vypráví, že o ně moc neprojevoval zájem, ve smyslu, že neřešil jejich problémy a nezabýval se jejich pocity, vyjadřuje to tímto způsobem (Z4-9):

„... takový nejistý... V tom smyslu, že jsem měla pocit, že o nás neprojevuje jako kdyby zájem, ne jako, že by si nás nevšiml... že neřešil vlastně, jakože s náma žádné problémy nebo starosti...jo, že všechno s námi zařizovala mamka, taťka byl jako kdyby mimo, jako rodič, bych řekla...“ Vztah otce k sobě popisuje jako netolerantní a nepřilíš dobrý, přímo říká (Z24-25): „Tak to si myslím, že úplně dobré nebylo, protože taťka třeba neměl trpělivost, ani nějakou vysokou toleranci...“ Vnímá jej také přísnějšího a kritičtějšího než matku, což u ní vedlo k touze dokázat otcí své schopnosti a zavděčit se, vysvětluje (Z26-27): „...byl přísnější než mamka i kritičtější a že jsem měla tendence snažit se mu pořád jako nějak zavděčit nebo ukázat, že jsem prostě dobrá a on ani moc nechválil...“ O sobě tvrdí, že byla snazší povaha, i díky tomu, že vyznávala jejich hodnoty, byla pro rodiče přijatelnější a čitelnější, říká (Z72-73), (Z73-76): „...se mnou bylo snazší vyjít než se sestrou, protože já jsem víc vyznávala jejich hodnoty...Naši sestru považovali asi za takovou jakoby i hloupější, když to řeknu tak jako hodně expresivně. Tak, že jako jim někdy přijde, že dělá hlouposti, pořád jo jakože, třeba, co se týče porodu, je pro ně taková nevypočitatelnější a hůř se jim odhaduje a vesměs to nechápou. Já jsem asi víc jako oni.“ Vztah sestry k matce popisuje, že byl podobný jako její, ale že to nemůže tvrdit s jistotou, říká (Z77-79): „...Předpokládala bych, že podobný jako já...myslím si, že s mamkou asi vycházela také líp než s otcem...“ Avšak zároveň dodává, že si myslí, že má k matce bližší vztah než sestra, podává to takto (Z95-96): „... že já osobně cítím, že mám myslím si nebo měla jsem i dřív s mamkou bližší vztah než ona...“ Tvrdí, že vztah k otcí měly podobný, ale sestra se více snažila s ním navázat nějakou spojitost, byť to pak bylo pro ni zklamání, říká (Z82-85), (Z86-88): „...Tak tam si myslím, že to bylo hodně podobné, jak jsem to měla já... jakože se snažila, možná ještě víc, protože já už jsem se poučila z jejích chyb, jako ve smyslu toho, že třeba, když psala K. bakalářku, tak to dávala taťkovi číst a on to nějakým způsobem kritizoval, tak to hrozně jako prožívala, takže já už jsem mu to číst nedávala...“, „...zápasila trochu jako, kde toho taťku má, jestli jí ten taťka bere vážně a jestli jako jí vnímá jako plnohodnotnou bytost a jestli si na ní něčeho váží...“ Respondentka Zuzana má také pocit, že byla rodiči upřednostňována, ale přisuzuje to zejména své povaze, uvádí to takto (Z89-91): „... no já mám pocit, že jsem byla asi trochu víc protěžována, ale myslím si, že to bylo dáno i jako kdyby mou povahou, že jsem dost snadno svedla na K... K. se neuměla bránit a vždycky se rozbřečela, takže to bylo jako přiznání viny...“ Svou sestru vnímá jako velmi přecitlivělou, převážně na kritiku rodičů, vyjadřuje to takto (Z104-106): „...myslím si, že v tomhle byla rozhodně křehčí, jo, hodně i bych řekla, že některé situace prožívala hodně

extrémně jo až jako nezdravě jo, že já jsem byla taková... víc jsem se asi dokázala ovládat, ale že to jako někdy bych řekla u K., že hraničilo až s hysterií.“

Shrnutí 1. kategorie

První kategorie **rodičovské postoje a přístupy** nám odpovídá na první dílčí výzkumnou otázku, jsou-li rodiče příčinou rivality u dvou sourozenců stejného pohlaví. Tím, že přistupovali rodiče k oběma dcerám víceméně stejně a výrazně je nerozlišovali, nevyhraňovali se vůči nim a jejich povahovým vlastnostem a schopnostem, způsobili možná nevědomky rivalitu právě v touze po jedinečnosti a pozornosti projevované určitým cíleným emocionálním rozpoložením u starší sestry a přílišným ztotožněním se způsobem projevů svých rodičů u mladší sestry, čímž soupeřily o rodičovské přijetí se záměrem odlišit se od druhého sourozence a v očích rodičů se zviditelnit a získat svůj pocit hodnoty.

6.5.2 Kategorie č. 2.: školní úspěšnost

Podle kódů – (K26-28): rodičovský standard; (K33-34): známky netrestali; (K167-168), (K167-168), (K171-173), (K177-181): vliv matky na výběr školy; (K191-192): ovlivnění sestry; (K197-200): vlastní rozhodnutí sestry; (K262-263), (K265): škola stres; (K266-270): pocit selhání; (K278-280): základní škola boj; (K293): touha vyrovnat se rodičům; (K297-298): touha zapůsobit; (K304-308): něco dokázat; (Z218): vliv rodičů; (Z232-233): vzdělání si vážím; (Z247-251): poctivá příprava; (Z257-258): sestře chyběla pečlivost; (Z260-264): stres sestry; (Z273-276): náročnost školy

Respondentka Kateřina (starší sestra)

Respondentka Kateřina srovnává své školní úspěchy se standardem rodičů, který byl pro ni nepřekonatelný, přímo říká (K26-28): „...naši, to bylo těžké, oni jsou oba dva hrozně chytrí, jakože oba dva prostě, táta má červený diplom z výšky, oba vysokoškoláci a zároveň prostě jedničkáři, což mi jsme ani jedna nebyly.“ Zároveň však uvádí, že sice z jejich výsledků nebyli nadšení, ale také je za ně nijak netrestali, podává to takto (K33-34): „...za známky nikdy netrestali, jo jako já nevím, trojky na vysvědčení nebo tak, že bychom musely něco dělat, oni teda řekli, že nadšení z toho nejsou, že by ale byly nějaké tresty, to ne.“ Respondentka Kateřina měla o výběru školy jiné představy, ale nechala se výrazně ovlivnit matkou, což jí dnes někdy vyčítá, vyjadřuje to takto (K167-168), (K171-173), (K177-181): „...na to jsem na mamku trochu nazlobená, že mě nějak jakoby viděla svýma očima a tam mě trochu natlačila...“; „...takže jsem uvažovala, že bych šla třeba dělat něco, aj jsem

měla takový jako trochu pocit, že se o někoho jako trochu starat, takže něco sociálního, to bych tak jako chtěla dělat, ale ona mě od toho hrozně odrazovala...“; „...no takže nakonec, ale to, co jsem si našla to jsem si našla sama, ten obor a tak, takže jsem si podala přihlášku sama, ale možná by to bylo jinak no, kdybych úplně nebyla, jakože jsem třeba byla fakt jako nejistá, že jsem si říkala, tak jak nebudu si teda ty sociální věci si dávat, když jako mamka si myslí jo... že na mě jako jednu dobu měla dost vliv no v tomhle... jakoby, ona mě dokáže furt znejistit.“ Také si myslí, že to byla právě ona, kdo ovlivnil ve výběru školy její sestru, objasňuje to takto (K191-192): „, to asi bych řekla, že možná něčím já...jakoby tím humanitním studiem, že bylo vidět třeba, že mě to baví...“ Dále však konstatuje, že sestra se nakonec rozhodla sama, přestože věděla, že to bude pro ni velmi náročné, jak říká (197-200): „...si myslím, že sestra si šla tak jako víc za svým v tomhle asi, jakože věděla, že to bude mít tvrdé třeba z té kožárny, ty pohovory nebyly, když jste na pohovoru na nějakou fildu a řeknete, že máte kožárnu, tak si říkají, co tady jako děláte, že nejste z gymplu a tak jako, že ta zažila třeba, protože si myslím, že to jako, ty předsudky tam jsou no...“ Respondentka Kateřina popisuje období střední školy za stresující, vidí to takto (K262-263), (K265): „...střední škola byla hrozná, paradoxně jsem se dostala na gympl, ale myslím si, že pro mě to bylo hodně stres...já jsem jako neměla na to... mě to ani nebavilo...“ a také vnímala neúspěchy v této době jako selhání, říká (K266-270): „...vím, že jsem docela trpěla tím, že vlastně ta základka mi šla a pak na tom gymplu, no tam prostě průměr, no a mému egu to vadilo, rodiče se nerozčilovali, ale já jsem byla schopná obrečet vysvědčení...měla jsem prostě pocit, že když tam není vyznamenání, takže jsem jako selhala...“ Také uvádí, že měla touhu vyrovnat se rodičům a zapůsobit na okolí, přímo říká (K293, (K297-298): „...jsem se jim chtěla vyrovnat...“, „...já jsem spíš řešila to okolí, že jsem na ty lidi chtěla působit, že sem jako strašně chytrá, že to zvládám a tak a přitom jsem se tím asi zbytečně trápila...“ Tvrdí, že měla potřebu rodičům, zejména otci, dokázat, že je dobrá, ale bohužel se nesečkala s žádnou pochvalou nebo oceněním, což jí podrývalo významně sebehodnotu, vyjadřuje to tímto způsobem (K304-308): „...nevím jestli tam byl i od našich nějaký podvědomý tlak...asi, kdyby ta podpora byla víc v rodině, člověk by se cítil víc hodnotný...já jsem vždycky myslím chtěla našim, teda hlavně tatkovu dokázat něco, protože on toho moc neřekl nebo tak, ale nějak moc, že by padla nějaká pochvala nebo tak...to nebylo moc... kdyby byl aspoň nějaký pocit uznání, to mi asi chybělo, no... s tím tatkou se s tím peru, jakože nejsem dost dobrá...“ O své sestře hovoří, že počátky na základní škole byly pro ni náročné, ale střední škola už byla pohodovější, uvádí to takto (K278-280): „...tak na

základce s tím sestra bojovala, že ji to ani nebavilo a naši, čím víc ji tlačili, tak to bylo protichůdné, ona neměla ani štěstí na učitelky, pak ta kožárna, tam jsem jí trochu záviděla, jakoby že měli dobrý kolektiv... “

Respondentka Zuzana (mladší sestra)

Respondentka Zuzana povídá, že ji ve výběru školy ovlivnili rodiče, říká (Z218): *„Naši, jo rodiče, až jim to trochu zazlívám, že mě měli nějak směřovat praktičtěji... “* O základní škole vypráví, že tam věnovala učení minimum, na střední už věnovala přípravě více času, ale nejvíce se připravovala na vysoké škole, vyjadřuje to takto (Z247-251): *„Tak na základce úplně minimum, na střední už trochu víc a nejvíc jsem to prožívala asi na vysoké škole, úplně maximálně tam jsem se asi připravovala nejpoctivěji ze všech svých studijních zkušeností a byla jsem tak jako bych řekla precizní a chtěla jsem jedničky a záleželo mi na tom a brala jsem si to jako osobní ohodnocení nejen mých znalostí, ale i mé osoby.“* Dále uvádí, že škola ji velmi obohatila a svého vzdělání si velmi cení, uvádí to takto (Z232-233): *„Jo, já si toho svého vzdělání hodně vážím nebo myslím si, že vím hodně věcí, hodně mě to obohatilo a ani nevím, kdybych měla jít studovat něco jiného, co bych šla studovat... “* O své sestře vypráví, že jí chyběla pečlivost i ctižádost být lepší, popisuje to takto (Z257-258): *„Já myslím, že nebyla asi tak pečlivá, jako ani netoužila po jedničkách, v tomhle jí stačilo asi míň.“*, také že to hůře zvládala, ale spíše nedostatečnou zodpovědností, čímž stresovala celou rodinu, přímo říká (Z260-264): *„...bakalářku, tak si to musela odložit, protože to jak kdyby nezvládala, ne že by na to neměla intelektuální potenciál, hrozně jako kdyby špatně to psala a jako ještě v angličtině a občas jí tam chybělo sloveso a že to nemělo moc hlavu ani patu a tak si to pak odložila, protože to nechala na poslední chvíli a pak ji to stresovalo a nás všechny taky.“* O sobě tvrdí, že pokud byl na škole nějaký nedostatek, stačilo zabrat a výsledky se zlepšily, a jak tvrdí, tak to vnímali i rodiče, avšak u sestry si myslí, že chápali více náročnost její střední školy a že to pro ni bylo velmi těžké, vyjadřuje to takto (Z269-271), (Z273-276): *„Já si pamatuji, že jednou, to jsem se moc neučila, měla jsem období, že jsem měla dvojky z češtiny a mamka mi pak říkala, že tu jedničku bych mohla mít, kdybych víc zabrala. Pak jsem zabrala a měla jsem ji.“*; *„...u sestry si myslím, že vnímali, že ona vlastně studovala to samé gymnázium jako mamka a že vnímali, že to je asi pro ni jako kdyby dost obtížné udržet stejnou úroveň ve všech těch předmětech... Skutečně to neměla jednoduché, protože tam měli dost vysoké nároky... “*

Shrnutí 2. kategorie

Druhou kategorií si odpovídáme na další dílčí výzkumnou otázku, zdali je **školní úspěšnost** příčinou rivality mezi dvěma sourozenci stejného pohlaví. U sester Kateřiny a Zuzany tvrdíme, že se jednalo o rivalitu ve smyslu, kdo bude úspěšnější v očích rodičů. Přestože, starší sestra byla zpočátku studijně více zaměřená a i výběrem školy potvrzovali rodiče více důvěry v její schopnosti, nepodařilo se jí tak uspět, aby toto ocenění u ní přetrvalo. Mladší sestra nebyla rodiči tolik vnímána jako úspěšná studentka a přesto se jí podařilo úspěšně dokončit vzdělání a převzít pomyslnou štafetu školních úspěchů pro sebe. Z čehož mimo jiné usuzujeme, že správný výběr školy v souvislosti se schopnostmi a dovednostmi dětí je velmi důležitý a jak se ukazuje na této sourozenecké dvojici, sehrál zde nemalou roli, z pohledu prostředí a školního klimatu, který může výrazně ovlivnit školní úspěchy a tím pozvednout nebo naopak zmařit sebevědomí a sebeúctu dětí.

6.5.3 Kategorie č. 3.: profesní úspěšnost a uplatnění

Podle kódů – (K215-218): spolehnout se; (K221-226): uplatnění; (K237-239): limity; (K229-230): realizovala jsem se; (K233-235): ocenění; (K247-249): najít uplatnění; (K254-256): smůla; (K257-258): touha něco dokázat; (K259-261): sestra není kariéristka; (Z242-243): nedostatečné uznání oboru; (Z246): hrdost na sestru; (K346-351): touha být lepší v oboru; (K351-356): svůj prostor; (Z237-241): ocenění sestry; (Z227-231): stejný obor

Respondentka Kateřina (starší sestra)

Respondentka Kateřina je nyní na mateřské dovolené, ale předtím našla uplatnění v akademické knihovně na univerzitě, kde to byla podle ní velmi zajímavá práce, vyjadřuje to takto (K221-226): „...mě to bavilo, já jsem dělala vlastně v akademické knihovně, jakoby na univerzitě a to prostředí mě bavilo, měla jsem tam i jako předmět vlastní i „e-learningový“ předmět a bylo to takové dynamické, to veřejné knihovnictví je takové statictější, a mě tady ta akademická půda jako víc vyhovuje, navíc, prostě mě, takže něčím jsem byla tak jakoby spokojená a já jsem měla tu práci takovou ne jednotvárnou a víc jako variabilní, různou...“ Ve svém oboru se považuje za dobrou a také tvrdí, že se v něm realizovala, říká (K229-230): „...to mě jakoby bavilo a myslím si, že sem byla i docela dobrá, že jsem se i docela realizovala...“ Tím, že docílila ocenění, se cítí spokojená, říká (K233-235): „...ale i sem cítila ze strany vedení, že jako jsem oceňovaná jako ne jenom lidsky, ale

i finančně, že v těch knihovnách nejsou peníze nějaký zázrak, tak tam to šlo nějakým tím osobkem, že já jsem byla hodně spokojená... “Také však přemýšlí nad dalším vzděláváním, protože si myslí, že svým oborem je velmi limitovaná, posuzuje to takto (K237-239): „...knihovna je výborná...No ale jsem pořád limitovaná tady tím knihovnictvím, tak teď na mateřské uvažuju, jestli si třeba něco nedostudovat nebo angličtinu si chci udržet, že mluvím a jít třeba i do soukromé sféry.“ O své sestře sděluje, že nyní je konfrontována se skutečností jako je nedostatek možností nalézt v jejím oboru adekvátní uplatnění, říká (K247-249): „...možná teďka jakoby vidí, že to není jednoduché si v tom najít práci, že kdyby možná měla něco jiného tak by to bylo jednodušší. No, ale tak to chodí, že se začíná, jako podrž taška a pak se člověk třeba vypracuje... “ Rovněž si myslí, že sestra nemá při hledání práce tolik štěstí jako ona, objasňuje to takto (K254-256): „...akorát si myslím já, že má tak trochu smůlu a já jsem měla štěstí, možná to bylo i tím Brnem, nevím, já jsem měla hned dobrou práci, no přála bych jí, aby měla z té práce radost, co jsem třeba já zažila... “ Zároveň tvrdí, že sestra není tak ambiciózní jako ona a že ji velmi mrzí, že není spokojená s momentální prací, i když si na ní cení, že se z toho nehroučí, vystihuje to takto (K257-258), (K259-261): „...já jsem byla asi víc ambiciózní si myslím, být v té práci hodně dobrá, že jsem byla asi i víc namotivovaná, chtěla jsem hodně dokázat, všechno změnit v té staré instituci... “; „...tak ona asi není takový ten typ jako kariérista, ale zároveň vidím, že teďka jakoby není spokojená, přece jenom v té práci trávíte jakoby hodně času... ale zase jsem na ni hrdá ve smyslu, že prostě nefňuká, i když ta její práce není žádný med a že pracuje... “ Respondentka Kateřina mluví také o tom, že přestože se snaží obě realizovat v podobném oboru, představa společné práce by jí tolik nevadila, protože jak říká na sestru je spolehnoutí, podává to takto (K215-218): „...jakože mám ráda svoje věci jako jo, ale na druhou stranu vím, že třeba kdybych dělala se sestrou, že se na ni můžu spolehnout, jakože třeba tohle bych věděla, co přesně od ní můžu očekávat a vím, že prostě se domluvíme, že něco udělá a ona to udělá a pošle to včas, což úplně tak není opačně... “ Současně uvádí, že když se dozvěděla o sestřině nabídce pracovat v knihovně, nebyla její reakce příliš pozitivní, přímo říká (K346-351): „Jako je pravda, že když mi řekla, že dostala jako nabídku práce v knihovně, tak jsem si říkala, Ježíši ona bude taky knihovnice, jakože první reakce ve mně byla, že to je moje, pak jsem si řekla, že mi asi haraší, že je to prostě jiná knihovna, jiný způsob práce, ale samozřejmě to ve mně trošičku jakoby je, že to je něco, co jsem si vystudovala já, čím jsem se zabývala jakoby já, ale no asi tohle mně trošku vadilo, ale že bych z toho byla na prášky, to ne... “ Důvodem k tomuto postoji, jak tvrdí je zejména sku-

tečnost, že má ráda vlastní pracovní území a není úplně přesvědčena o správnosti rozhodnutí pracovat spolu i z pohledu důležitosti jít si každá vlastním směrem, nezatížená jménem své sestry ve své pracovní sféře, osvětluje to takto (K351-356): „...*Ale je fakt, že mám ráda svůj prostor, asi bychom spolu neměly pracovat no, jakože bych asi byla ráda, kdyby si ona šla svou cestou, tady v tom pracovním životě...je to trochu protichůdné v tom, že já mám jakoby praxi a vystudovaný ten obor a jakože to jméno, i když se teď jmenujeme každá jinak, že by to pro ni mohlo být nepříjemné, kdyby ji se mnou srovnávali...no jako furt slyšet o ségře, asi pro ni nic moc...*“

Respondentka Zuzana (mladší sestra)

Respondentka Zuzana hovoří o svém pracovním zaměření jako o podobném směru jako má její sestra, uvádí to takto (Z227-231): „*Máme zájem jako asi úplně o to samé, ale děláme jiné věci. Ségra je vlastně spíš taková v tom knihovnictví prakticky založená a já teda víc teoreticky a taky pracuji po lingvistické stránce s tím jazykem, ale sestra ne, že jsem šla ještě tím techničtějším směrem do pravopisu, ale jinak si myslím, že to máme hodně společné.*“ O spokojenosti s výběrem povolání své sestry si myslí, že to nebylo úplně tak, jak si to sestra představovala, ale nakonec byla docela spokojená a získala i nějaké ocenění své práce, popisuje to takto (Z237-241): „...*asi taky čekala něco jiného, ale že ji to bavilo, akorát po čase už má každý trošku asi kopr no... jo ona ještě dělala v ženském kolektivu, tak ony ty knihovnice, když se sejdou, tak je to fakt někdy na palici, ale myslím si, že ji to bavilo, že jí to otvíralo i nové prostory, že něco dokázala, že dostala i nějaké ceny, nějaké ocenění norem, nevím přesně.*“ O její profesi se vyjadřuje, že není okolím úplně doceněná, přestože vyžaduje velkou odbornost, přímo říká (Z242-243): „*Já si myslím, že ji dělá hodně odbornou a málo doceněnou práci. Každý vždycky řekne, ty sedíš za přepážkou v knihovně, jenže tak to prostě není. Ona vlastně katalogizuje a ještě pracuje na geologii s mapami a vytváří jakoby systém toho jak to funguje a musí mluvit anglicky plynule a tím, že je to na univerzitě tak se setkává s cizinci...*“ Také je přesvědčena, že je to dobrá práce a je na svou sestru hrdá, říká (Z246): „...*je to hodně dobrá práce a pěkná, dobře placená. Že jsem na ni hrdá.*“

Shrnutí 3. kategorie

Třetí kategorie nám odpovídá na další dílčí výzkumnou otázku, zdali je **profesní úspěšnost a uplatnění** příčinou vzniku rivality mezi dvěma sourozenci stejného pohlaví. Dle získa-

ných informací konstatujeme, že mezi sestrami Kateřinou a Zuzanou, dochází k určitému soupeření ve smyslu prosazení se v oboru, který je pro obě klíčový. Kateřina sice uvádí, že by jí nevadilo, kdyby sestra pracovala ve stejném oboru, ale v konečném záměru, by pro ni bylo velmi obtížné respektovat případný vzestup a úspěšnost své sestry v pro ni stěžejním oboru, který jak sama uvádí je její doménou, kterou si vybrala pro své profesní naplnění.

6.5.4 Kategorie č. 4.: zájmy

Podle kódů – (K337-340), (Z302-306): společné zájmy; (K345): teď máme každá svoje; (Z290-291): nadchnout se; (Z297-298): dotahovat věci; (Z313-314): chci být jiná; (Z317-321): mít něco, co ona neumí (lišit se)

Respondentka Kateřina (starší sestra)

Respondentka Kateřina vnímá společné zájmy se sestrou jako velmi propojené, převážně z toho důvodu, že pokud něco začala provozovat, sestra se většinou přidala, popisuje to takto (K337-340): *„...já si myslím, že máme docela dost společného, jakože přes kulturu. No já jsem chodila na gymnastiku a ona pak chodila na gymnastiku, to bylo jako tak společné, tady ten pohyb, čtení taky a různé prostě, no většinou to bylo tak, že já jsem tak jakoby něco začala a ona se tam taky přidala jo, ale jo asi tak to bylo.“* Posléze však konstatuje, že v současné době má každá svůj prioritní zájem, přímo říká (K345): *„Asi máme teď každá to svoje důležitější, no...“*

Respondentka Zuzana (mladší sestra)

Respondentka Zuzana vidí propojení svých zájmů podobně jako její sestra, říká (Z302-306): *„Jo tak my jsme vlastně začaly gymnastikou, do které nás přihlásila mamka, chodila tam první ségra, pak přestala a já jsem chodila vlastně až do osmnácti, to je to, neodcházíme dokud to nedoděláme a pak jsem vlastně a ségra se pak dostala do jednoho občanského sdružení, kde se pracuje s mládeží a pak tam přitáhla i mě a já jsem to začala dělat, protože to dělala ona, bylo to hodně fajn...“* O své sestře vypráví, že když ji o něco jde, dokáže se na rozdíl od ní, velmi motivovat, popisuje to takto (Z290-291): *„Ona se pro něco nadchne, já bych se asi nebyla schopná tak vybičovat...“* Svoji sílu vidí spíše v dotahování věcí do konce, uvádí to takto (Z297-298): *„Myslím si, že mám talent dotahovat věci do konce. Myslím si, že se mi blbě odchází od rozdělaných věcí...“* Respondentka Zuzana má velkou snahu se od sestry odlišovat, převážně ve společných aktivitách, čímž jak sama říká, hraje role, vyjadřuje to takto (Z313-314): *„Snažím se lišit. Mám k tomu tro-*

chu sklony, i taky v tom sdružení se snažím chovat jinak, asi nejsem úplně přirozená, spíš jsem nastavila roli.“ Dále také uvádí, že jejím zájmem je naučit se řídit auto, ale převážně z toho důvodu, že její sestra to neumí a pro ni by bylo velkým zadostiučiněním, kdyby se jí to podařilo, vysvětluje to takto (Z 317-321): *„...ale je fakt, že asi to řízení by mě naštvalo, kdyby se to ona naučila dřív než já a začala jezdit, to by mě možná i demotivovalo Já, kdyby ona v něčem byla moc dobrá, já bych to nedělala asi. To řízení neumí ani máma, má z toho panickou hrůzu, tak kdybych to dokázala já, tak bych měla něco, co ony neumí.“*

Shrnutí 4. kategorie

Čtvrtou kategorií odpovídáme na další dílčí výzkumnou otázku, jsou-li **zájmy** příčinou vzniku rivality mezi dvěma sourozenci stejného pohlaví. Podle vyprávění obou sester jsme dospěli k názoru, že v této oblasti se u nich objevuje rivalita převážně z pozice mladší sestry, která tím, že většinu zájmů přebírá po své sestře, touží se z tohoto vlivu vymanit a dokázat okolí, že je schopná se realizovat i jiným směrem než její sestra, byť by to znamenalo naučit se třeba řídit auto, ale hlavně, aby to bylo něco, na co její sestra nemá tolik nadání.

6.5.5 Kategorie č. 5.: přátelské a partnerské vztahy

Podle kódů – (K357-360), (Z322-325): svůj okruh přátel; (K361-366): hledání cesty k jejím přátelům; (K367-368): partner je poklad; (K369-370): přátelé a známí; (K371): větší okruh přátel; (K372-373): stálost v přátelství; (K381-382): trávení více času se sestrou; (Z326-328): její přátelé mi nevadí; (329-331), (338-341): sestřin partner, zvykáme si; (Z346-348): má hodně přátel; (Z361-367): teď jsme si blíž

Respondentka Kateřina (starší sestra)

Respondentka Kateřina konstatuje, že se sestrou neměly mnoho společných přátel a ani v této oblasti necítila žádnou konkurenci, povídá (K357-360): *„...no myslím si, že ani ne, měly jsme asi každá svůj okruh lidí, na základce i na střední, ale na té střední jsem já někde začala chodit a ona hned taky, tak se s těma lidma taky začala kamarádit, ale ona má vlastně svoji kamarádku od dětství a já mám svoji, takže jsme si v tomhle asi nekonkurovaly.“* Dále si myslí, že její přátelská základna byla větší než její, na to povídá (K371): *„Myslím si, že jich mám a i měla víc než sestra, tak to cítím...“* Tvrdí, že její sestra si k sobě mnoho lidí nepouští a udržuje vztahy se stejným okruhem lidí, popisuje to takto (K372-373): *„...že ona má jakoby pár takových lidí, kterým se svěřuje, ale moc si je k sobě nepouští, těch tolik zas není. Ona si drží asi pořád stejný okruh lidí, si myslím.“* Na otázku

zda vycházela s přáteli své sestry, odpovídá (K361-366): „*No jsem ráda, jak se to posunulo s X., protože jsem ji moc neznala a myslím si, že ona mě jako moc nemusela, no tak to na mě působilo tenkrát, možná tím, že byla taková uzavřená, ale že to až v tom sdružení, tam jsme se víc poznaly a teď jako úplně v pohodě, no to byla sestřina nejlepší kamarádka a nevěděla jsem, co si mám o ní myslet, ona se asi dlouho hledala... ale jinak jsem si nikdy nemyslela nic špatného o jejích kamarádech, naopak, myslím si, že se obklopuje zajímavýma lidma...* O životním partnerovi své sestry si myslí, že je skvělý člověk a má ho velmi ráda, říká (K367-368): „*Myslím si, že je poklad...jako mám ho hodně ráda, myslím si, že se k sobě i hodí a mám ho fakt moc ráda, prostě poctivý chlap, cítím z něj stabilitu a ví, co chce...*“ Se svou sestrou vychází dobře, ale ráda by se s ní scházela častěji, podává to takto (K381-382): „*...jako jsem ráda, tak jak to je ten náš vztah, ale vídala bych ji klidně častěji...*“

Respondentka Zuzana (mladší sestra)

Respondentka Zuzana taktéž uvádí, že neměly se sestrou mnoho společných přátel, spíše každý svoje, popisuje to takto (Z322-325): „*Myslím si, že moc ne. Že jsem si vždycky našla jinou skupinu, myslím, že jsem nějak podvědomě cítila, že by měla mít každá svoji kamarádku. Jednu dobu jsem se vlastně v tom sdružení vídala i s těma jejíma kamarádkama, ale postupem času jsem si tam vytvořila jinou skupinu, novou.*“ Se sestřinými přáteli vychází dobře, i když je příliš nezná, ale projevuje o ně zájem a je schopná s nimi najít společnou řeč, vyjadřuje to takto (Z326-328): „*Já myslím, že dobře. My jsme se jako nějak blíž nikdy nepoznali, ale když jsme se viděli tak jsem si s nimi dokázala povykládat. Mám je i ráda a ráda třeba slyším, co je u nich nového.*“ Také si myslí, že sestra je daleko družnější a přátelštější než ona, uvádí to takto (Z346-348): „*Já mám třeba dvě hodně dobré kamarádky, ale sestra jich má hodně, se kterýma si může hodně hluboce vykládat. Myslím si, že ona je taková přátelštější než já.*“ Sestřině životního partnera považuje za zvláštního člověka, tvrdí, že ho má ráda, ale že si na něj musela zvyknout, popisuje to takto (Z329-331), (Z338-341): „*...no je to takové docela komplikované, protože on je hrozně zvláštní člověk... jako hrozně fajn, já ho mám hodně ráda a myslím si, že mu na K. hrozně záleží...*“; „*Já si myslím, že máme jinak pěkný vztah... vést s ním rozhovor, je sice trochu náročnější, ale já se na to vždycky připravím... ale mám ho ráda, i když se spoustou věcí, co dělá nebo vyznává, tak nesouhlasím, jakože někdy je takový extrémista v tom bio a vege.*“ O vztahu ke své sestře říká, že když byla v jiném stavu, tak si byly blíž, bohužel nedostatek času jim

neumožňuje se stýkat tak, jak by chtěly, formuluje to takto (Z362-367): „*Já se s ní stýkám ráda, teďka je to trošku komplikované, protože teď, když se sejdem tak je to tuťu ňuťu s malou, ale zajdem i na kafe... dřív, když byla těhotná, tak jsme si byly prostě blíž, to bylo hodně fajn a teďka taky si můžem povídat o čemkoli a já se s ní vídám ráda i to jako vyhledávám, že si voláme, to jsme dřív nedělaly. Myslím si, že bych se s ní zvládla vídat i častěji, ale bylo by to na úkor mého času, bohužel nemám tolik času.*“

Shrnutí 5. kategorie

Pátá kategorie nám odpovídá na další dílčí výzkumnou otázku, zdali jsou **přátelské a partnerské vztahy** příčinou vzniku rivality u sourozeneckých dvojic stejného pohlaví. U sester Kateřiny a Zuzany jsme neshledali soupeření v této oblasti. Sestry jsou povahově rozdílné a vyhledávají jiný okruh přátel, se kterým jsou obě spokojené, a vyhovuje jim. V oblasti partnerských vztahů jsme také nenašli spojení se smyslem slova rivalita.

6.6 Sourozenci Iveta a Veronika

6.6.1 Kategorie č. 1.: rodičovské postoje a přístupy

Podle kódů – (I1-2), (I5-6): důvěra k otci; (I6): zastánce otce; (I3-4): přecitlivělost matky; (I8-9): zlepšení vztahu v dospělosti; (I10-12): snažili se vyhovět kvůli nemoci; (I29-32): matka vzorem pro sestru; (I34-35): ignorace matkou; (I40-42): řešení problémů přes děti; (I47-50): převzetí starostí za matku; (I51-52): upjatost sestry na matku; (I53-54): samostatnost; (I55-57): umetání cestičky sestře; (I58): rodiče na mně lpěli; (I60-61): upřednostnění sestry; (I79-82): stála při rodičích; (I95-98): pomáhání sestře (I107-110): chování sestry; (I116-120): potřeba rodičů; (I137-138): narušení vztahů; (I123-126): sestra spojovací článek; (V1), (V2-5): důvěra k matce; (V6-10): stud vůči otci; (V32-35): citlivost na názor rodičů ; (V49): otec vzorem pro sestru; (V50-52): průbojnost sestry; (V53-57): nastavená laťka; (V58): výhoda mladšího; (V65-67): citlivost rodičů na sestru; (V68): důvěra sestry k otci; (V69-71): lepší vztah k otci; (V87-91): sestřina nemoc; (V93-101): kritická sestra

Respondentka Iveta (starší sestra)

Respondentka Iveta vypráví, že měla svou matku ráda, ale vřelejší vztah měla k otci, popisuje to takto (I1-2): „...*samozejmě jsem ji měla ráda, ale takový citový vztah jsem měla spíš k tatkoví, protože on byl vždycky takový jako, víc mně přišlo citlivý jo ...*“ Matku vní-

mala jako přecitlivělou ženu, jejichž vztah jak tvrdí, je mnohem lepší teď, než v dětství, vyjadřuje to takto (I3-4), (I8-9): „...možná to bylo i tím, že když sem jezdila do nemocnice nebo tak, tak mamka byla taková, ona vždycky brečela jo a mě to vždycky strašně jak když rozlítostnilo jo nebo ona třeba za mnů do nemocnice nejezdila, samozřejmě jí to dělalo zle...“; „...že ten vztah je dneska mnohem lepší, než když sem byla prostě malá.“ Ke svému otci měla větší důvěru a vždycky se ho více zastávala, uvádí to takto (I5-6), (I6): „...vždycky sem měla takovů větší důvěru k tatkoví, víš. Aj když sa naši třeba hádali, jako vždycky sem byla zastánce toho tatky.“ Protože byla od dětství nemocná, snažili se jí rodiče vycházet vstříc, aby jí život více zpříjemnili, říká (I10-12): „...tak samozřejmě tím vlastně, že jsem byla nemocná, tak jako, že naši sa mně snažili ve všeckém vyhovět, jako jsem toho nebo jsem ten typ člověka, že jsem toho nějak nezneužívala.“ O své sestře tvrdí, že matka je pro ni vzorem a je jí taky povahově velmi podobná, uvádí to takto (I29-32): „Tak to si myslím, že vzorem byla mamka. Ona dokáže být taková jako tvrdá jo, ona když se pohádala s manželem, tak ona se s ním dokáže nebavit nebo tak, tak to bylo i u našich, když se pohádali, tak se třeba nebavili dva měsíce. A mamka byla ta, která nechtěla komunikovat a tak je to i u sestry.“ Vypráví, že velmi těžce nesla, když ji po nějakém konfliktu matka ignorovala, říká (I34-35): „Ale vím, že i ona mě kolikrát třeba ignorovala, jako víš, když na mě byla našťvaná, tak sa se mnů nebavila týden a to mě hodně zraňovalo.“ Také uvádí, že rodiče často řešili své problémy přes děti, objasňuje to takto (I40-42): „tatka sa snažil s tů mamkú jakože komunikovat, ale ona to prostě odmítala a vlastně ventilovali to přes nás, přes děcka, řekni tatkoví to a my jsme tím strašně trpěly jo.“ Sebe podává jako tu zodpovědnější a průbojnější, která často suplovala matčiny povinnosti, zejména vůči sestře, k tomu říká (I47-50): „...když už jsme byly starší, tak já jsem byla ta, která ráno vstala, šla, udělala snídani, abych jí to usnadnila, aby ona nemusela nebo tak, že prostě jsem to aj dělala za tu mamku, já jsem jí aj ustlala tu postel, nachystala svačinu, prostě všechno, vždycky jsem byla taková ta zodpovědnější a průbojnější já jako.“ Následně popisuje, jak pomáhala sestře i v dospělosti, kdy ona úplně nezvládala svou roli matky, k tomu říká (I95-98): „...když se narodil D., tak to prostě se strašně změnilo, víš, ona začala být v tom stavu, jakém byla, takže tím vlastně, že sem byla v důchodě, takže sem k ní jezdila a starala jsem se jí o domácnost, prala jsem jí, uklízela jsem jí skříně, aby měla doma aspoň nějaký pořádek, protože ona tehdy fakt jako nebyla schopná ničeho.“ Svou sestru vnímala jako příliš vázanou na matku, se kterou měla hezký vztah, povídá (I51-52): „No byla na ni celkem dost upjatá jako jo a ještě si pamatuju, když byla malá, tak to bylo jenom mamka,

mamka, tak celkově ona se tak spíš držela jako našich. Ony si myslím, že měly pěkný vztah.“ Svou osobu vidí spíše jako samostatnou bytost, zvyklou se o sebe sama postarat, vysvětluje to takto (I53-54): *„Já sem byla tak spíš do větru, často sem byla u babičky nebo tam tam, ale to bylo asi i tím, že sem jezdila po těch nemocnicích a byla jsem zvyklá jako být sama.*“ O otci vypráví, že měl se sestrou taky pěkný vztah, snažil se jí všechno usnadňovat, což podle ní jí v životě jen ublížilo, protože se pak hůře vyrovnávala s nastalými situacemi, sděluje to takto (I55-57): *„...tak taky jako dobrý, myslím si, že to bylo na stejné úrovni, jak s tů mamkú. Taťka ji vždycky umetal cestičku, což si myslím, že nedělal dobře, protože postupem času, když došlo k některým situacím a stavům, tak prostě ona to potom nezvládala.*“ Respondentka Iveta si myslí, že rodiče více lpěli na ní, ale s odstupem času měla pocit, že upřednostňovali více sestru, vypráví to takto (I58), (I60-61): *„Myslím si, že asi rodiče lpěli víc tak asi na mě, z toho důvodu, že jsem byla nemocná...“; „...aj teda občas zaslechnu třeba od taťky, že sestra má rodinu a tak a mě to mrzí. Mám takový pocit, že ji třeba teď víc upřednostňují, že si myslí, že je nepotřebuju, že jsem vlastně sama a to mě mrzí.*“ Popisuje také období, kdy se odhodlala k rozvodu a to byl kámen úrazu ve vztahu mezi ní, sestrou a rodiči, kteří toto její rozhodnutí neakceptovali a přestali se s ní stýkat, objasňuje to takto (I37-138): *„...někde hluboko to ve mně je... když ti třeba taťka řekne, že jestli se rozvedeš, už nejsi naše dcera jo a přestanou se s tebou stýkat jo... tak je to těžké...“* Obzvlášť obtížné pro ni bylo přijmout chování své sestry, která nejen, že nestála při ní, když ji nejvíce potřebovala, ale ani se jí nesnažila nějak pomoci, k tomu říká (I79-82): *„...byla jsem třeba v nemocnici, zrovna v tom období, kdy jsem se s nimi nestýkala nebo spíš oni se mnou a já jsem ji potřebovala, ale ona stála při rodičích a nepřišla mě ani navštívit... třeba teď, když teta byla v nemocnici, tak za ní jezdili pořád... toto mě fakt bolí...“* Chování sestry jí v tomto období velmi zraňovalo a od toho se odvíjelo i její názorové stanovisko na sestřinu povahu, vyjadřuje to takto (I107-110): *„...třeba, když taťka byl v té nemocnici a já jsem chtěla za ním jet, tak ona mi to zakázala, ona mi volala, ne, aby ťa napadlo za taťku jezdit...já jsem věděla, že by mu to nevadilo, ale nejela jsem kvůli ní... ona byla hodně dominantní a taková sobecká, někdy až zlá...“* Respondentka Iveta si to vysvětluje tímto způsobem, říká (I116-120): *„Já si myslím, že v tom byla právě ta rivalita, ona se v té době měla v podstatě dobře, já když to vezmu tak naši jí dali dům, všechno šlo jí, ne že bych jí to, ale záviděla, dělala sa fasáda, naši to zaplatili, dělali sa okna, naši to zaplatili, proč by si to s nima rozhádala, když ze mě nic nemá, naši sa ji postarali o děcka, když já jsem tam nejezdila, vlastně ona je potřebovala a pro ni bylo momentálně výhodněj-*

ší, být při nich, než jako při mně...“ Také se uvědomuje, že sestra byla spojovacím článkem mezi ní a rodiči, ale bohužel sestra spíš podporovala rodiče v jejich chování a nevyvínila žádné úsilí ke smíření, vysvětluje to takto (I123-127): *„... ona viděla, že kdyby držala se mnů, tak naši by ju odstříhli, ale já si myslím, že oni by to nikdy neudělali, naopak asi by jsme se možná rychleji udobřili, protože ona byla ten spojovací článek a všechno to mohlo být jinak...ale nemám jí to za zlé, pro mě to období bylo na jednu stranu opravdu pěkné, protože jsem si dokázala, že umím být samostatná, že je nepotřebuju...“*

Respondentka Veronika (mladší sestra)

Respondentka Veronika popisuje svůj vztah k matce jako pěkný a důvěrný, spontánnější než k otci, přímo říká (V1-5): *„Byl velice pěkný. Mohla jsem se aj mamce svěřit nebo tak. Takový jiný než k taťkovi... No mohla jsem s ní řešit všechny problémy, ona se snažila mi to vždycky nějak vysvětlit, vždycky si myslím, že mi pomohla. Nedala bych na ni nikdy dopustit. Prostě mamka byla mamka. Vždycky jsme spolu dobře vycházely. Ona se ráda pěkně strojila a pomáhala i mě...“* Ke vztahu se svým otcem uvádí, že byl taky pěkný, ráda se s ním mazlila, ale jen do té doby než přišlo pubertální období, poté se mu začala spíše stranit, sděluje to takto (V6-10): *„K taťkovi byl taky velice pěkný, prostě s ním jsem se vždycky víc mazlila a pořád jsem to vyhledávala, ale asi tak v sedmé třídě, jak už jsem šla do puberty, tak to, ale začalo být takové jiné. Už jsem sa mu začala víc tak jako stranit, už jsem sa styděla ho jako obejmůt nebo tak prostě a určité věci jsem sa styděla mu říct jo... taťka byl takový jiný než mamka...“* Mluví také o přecitlivělosti na názory rodičů, velmi ji záleželo, aby rodiče nezklamala, ale také podotýká, že si v závěru stejně udělala, co jí vyhovovalo, k tomu povídá (V32-35): *„myslím si, že jsem sa dost bála, že mi záleželo, aby byli se mnou spokojeni, třeba když jsem s někým chodila, tak mi záleželo na jejich názoru na toho kluka a naši mi i něco řekli, byla jsem na to taková přecitlivělá. Je fakt, že mňa to sice mrzelo, ale stejně sem si udělala, co sem chtěla.“* O své sestře říká, že byl pro ni vzorem taťka a i povahově si byli velmi blízcí, popisuje to takto (V49): *„Myslím si, že taťka je pro ni vzorem, ona má hodně z taťky, aj povahově myslím...“* Ve své roli mladšího sourozence se podle svého tvrzení cítila velmi dobře, jak říká, sestru často zneužívala, protože sestra podle ní všechno uměla lépe a byla průbojnější, osvětluje to takto (V50-52), (V58): *„Dobře, protože jsem spíš sestru zneužívala. Ona vždycky musela víc doma dělat, aj všechno uměla zařídit, ona byla taková průbojnější. Já jsem na to moc nebyla, všechno jsem to asi nechávala na ní. Já jsem ji vždycky postrčila a ona všechno udělala.“*; *„No lepší to*

bylo v tom, že ona všechno doma udělala a já sem se jenom tak vezla.“ Také tvrdí, že sestrou nastavenou úroveň, kvůli své lenosti a pohodlnosti netoužila překonávat a vyhovovalo jí, že sestra vše zařídila i za ni, vysvětluje (V53-57): „No ona nastavila takovou laťku a já jsem ji nechtěla přeskakovat. Já sem byla určitě línější a i v těch prácech doma, ona vždycky dělala tu horší práci a já jenom takové to jednodušší. Ona mě vždycky moc pomáhala a myslím, že jsem toho i dost zneužívala. Jsem řekla, že mi to nejde nebo, že to neumím a ona to udělala. Ona se o mě vždycky starala.“ O vztahu matky a setry si myslí, že byl hodně ovlivněn sestřinou nemocí, kdy matka se jí více věnovala, zejména tím, že často navštěvovaly lékaře a byly nuceny řešit zdravotní komplikace, z čehož plynula větší přecitlivělost na její osobu, říká (V65-67): „Tak jako myslím si, že vztah dobrý, asi aj tím, že jako byla nemocná a to tak oni zas měli jiný vztah spolu. Mamka s ňů musela jezdit hodně po doktorech, cvičit a takové. Aj bych řekla, že naši jsou na sestru hodně citliví, tady v tomto...“ Avšak také podotýká, že přes všechnu matčinu péči, měla sestra bližší vztah s otcem, protože byl k ní i k její nemoci daleko citlivější a vnímavější než matka, vysvětluje to takto (V68-71): „Myslím si, že asi měla lepší vztah s taťkú. Já si myslím, že měli spolu víc společného, aj povahově a tak vůbec. Oni byli hodně si blízci, sestru aj výtka od taťky asi víc bolela, víc ju asi zasáhla.... S taťkú si ona rozuměla asi aj víc, on byl i takový citlivější k těm jejím zdravotním problémům, spíš ju aj podržel...“ Na otázku jak vnímala sestřinu nemoc, odpovídá, že ji moc neřešila, protože její sestra nebyla typ člověka, který by vyhledával nějaký soucit, říká (V87-91): „...nevím, že bych to nějak vnímala, ona to nikdy nějak nedávala najevo jako děcko, aj když ju něco bolelo, tak sa snažila ani nic asi neříkat... já jsem ani ten pocit, že mám nemocnú sestru nikdy neměla. Sice jsem to věděla, že jako špatně chodí, aj jsem ji pomáhala, aby někde nespadla, ale mě to tak nepřišlo, že by to bylo nějaké hrozné. Ona sa to snažila vždycky nějak zakryt nebo tak. Ona nechtěla asi, abychom ju litovali.“ Vypráví, že na své sestře má ráda asi všechno, jediné, s čím se těžko vyrovnává, je její kritika a vměšování se do situací a problémů, které se jí netýkají, objasňuje to takto (V93-101): „...já mám na ní ráda asi všecko.... No vlastně ráda nemám asi to, že někdy řeší věci, které by řešit ani nemusela, aj za nás a že právě někdy je taková rýpavá, jako, že sa někdy plete do věcí.... Ona je totiž sama, tak ona má všecko akorátní, vyprané, vyžehlené, ona má totiž svůj harmonogram, kdy sa co dělá a jakmile vidí, že já už zase něco nemám v pořádku, tak mně to vyčítá a rýpe. Možná, že na druhú stranu, kdyby měla rodinu, tak by to tak taky nezvládala, i když ona je jiná, ona by to měla asi všecko

udělané... no a toto se mi nelíbí, asi když kritizuje moje věci, ona se nebojí to říct, ona když má názor tak ho řekne a nehledí, co to udělá, že mě je to pak někdy aj líto... “

Shrnutí 1. kategorie

První kategorie nám odpovídá na první dílčí výzkumnou otázku, zda **rodiče svými postoji a přístupy** mohou způsobit vznik rivality u dvojice sourozenců stejného pohlaví. Tím, že byla starší sestra nemocná a rodiči jí věnovali zvýšenou péči a starostlivost, měla respondentka Iveta pocit, že jejich zvýšené úsilí jim musí nějak kompenzovat a snažila se za matku převzít některé povinnosti k sestře, čímž u nich docházelo často k přehození rolí, kdy nevystupovala pro svou sestru v roli starší sestry, ale mnohdy spíše jako matka. To u její mladší sestry vytvářelo dojem, že se nemusí nijak snažit a nic dělat, jelikož je ta, o kterou je postaráno a která se nemusí o pozornost snažit. Pro ni byla starší sestra vzorem dokonalosti, která vzbuzovala u rodičů obdiv, což v pozdějším věku patrně způsobilo určitou zášť. Když pak se stala rodičem a tuto svou novou roli nezvládala úplně podle svých představ, její sebevědomí se značně snížilo a její rivalita vůči sestře se ještě zvýšila. Když se pak sestra rozhodla k rozvodu, což způsobilo s jejich rodiči velký konflikt, využila mladší sestra tuto situaci pro sebe – být v očích rodičů tou dokonalou a bezchybnou, která má stabilní rodinu a zázemí. Rodiče po zklamání, které zažili se starší dcerou, obrátila na svou stranu a konečně si mohla zažít pocit určité jedinečnosti ve chvíli, kdy ji starší sestra neměla možnost překonat. Tedy u této sourozenecké dvojice si troufáme tvrdit, že se rivalita projevila ve smyslu touhy být v očích rodičů v něčem úspěšná a dokonalá.

6.6.2 Kategorie č. 2.: školní úspěšnost

Podle kódů – (I166-172): vliv nemoci; (I147-150): nebyl to můj výběr; (I12-13), (I16-17), (I175-176): malá podpora rodičů ve vzdělávání ; (I164): nevěnovala čas učení; (I165- 166): sestra se učila víc; (I172-174): větší přehled; (V29-30): pocit provinění; (V27-29), (V170-173): rodiče školu neřešili; (V138-143): zúžený výběr; (V144-148): špatný výběr; (V157-159): z nouze ctnost; (V161-164): málo času věnovala učení; (V166-169): vliv nemoci

Respondentka Iveta (starší sestra)

Respondentka Iveta vypráví, že škole nevěnovala příliš pozornosti, i z důvodu své nemoci, kdy trávila hodně času v nemocnicích, popisuje to takto (I164), (I166-172): *„No málo... velmi málo... já jsem byla takový flink, jakože... jednak vlastně tím, že jsem třeba ležela dva měsíce v nemocnici a chyběly mi určité základy, jo a teď ti učitelé místo toho, aby mňa*

nechali opakovat ročník, jo, abych prostě si to třeba dala dohromady, když jsem třeba nebyla tři měsíce ve škole, tak mě prostě pustili dál, jo... a tím pádem, jak mně chyběly základy, tak já jsem pak nechápala spoustu dalšího učiva, ale to se týkalo spíš takové té matematiky a takových těch věcí, jo a já jsem to pak nikdy nedohrnala...“ Výběr školy, jí na základě její nemoci určila komise a jak tvrdí, nebylo to nic, co by jí bavilo, ale na školu vzpomíná docela ráda, popisuje (I147-150): *„... mě prostě komise určila, co mám dělat, tak jako jo? Takže to, co jsem dělala, tak to jako vůbec nic... Jako nemělo to nic spojeného s tím, co bych chtěla dělat, ale na tu školu vzpomínám ráda.“* O svých rodičích říká, že je ve vzdělávání příliš nepodporovali, říká (I12-13), (I16-17): *„Jo jako myslím si třeba, že nás měla víc tlačit k tomu, abysme se víc učily jo, jako nebo vzdělávaly jo nebo tak... Nevím... v tomto směru si myslím, že kdyby se třeba s nama víc učili, že bysme se jako víc rozvíjely.“* Tvrdí sice, že školní výsledky nebyli rodičům úplně lhostejné, ale také jak popisuje, nic neudělali proto, aby se dcery zlepšily, přímo říká (I175-176): *„No tak jako, jedno jim to nebylo, ale nic proto nedělali, jako jo, že prostě věděli třeba, že my eee jsme třeba mohly být lepší, ale nikdy nás k tomu netlačili, jako.“* O své sestře říká, že ve škole byla lepší žákyní a že se i více připravovala, vyjadřuje to takto (I165-166), (I172-174): *„No, myslím si, že ona víc... ta určitě víc se učila... byla lepší jako, jo... Tak ona se víc učila, jako jo, toto bylo vidět, jo...“; „...sestra prostě ta má úplně jiné myšlení a vidím aj třeba teďkom s klukama, když píše domácí úkoly nebo tak, že má opravdu třeba větší přehled, já teda nee... jako v tomto směru.“*

Respondentka Veronika (mladší sestra)

Respondentka Veronika vypráví, že škole se příliš nevěnovala, dělala jen to nejnnutnější, což ji z dnešního pohledu docela mrzí, podává to takto (V161-164): *„No strašně málo, jako to je pravda, že já jsem sa vyloženě snažila jenom, aby to bylo, třeba nějaký ten úkol, vždycky až mi o něco šlo, tak jsem se snažila připravit do toho předmětu, ale jinak jsem na to jako hodně kašlala. To mě dneska jako mrzí, dneska už jenom kvůli sobě bych se snažila víc, no byla taková doba.“* O svém otci říká, že se někdy snažil ji i něco naučit, ale chyběla mu k tomu trpělivost, občas se neudržel a komentoval její výkon ne příliš pozitivně, což v ní vyvolávalo uplakané reakce, které se matka snažila mírnit, ale také podotýká, že se to nestávalo příliš často, protože rodiče školu tolik neřešili a speciálně u sestry to brali jinak, objasňuje to takto (V27-29), (V170-173): *„taťka mňa to chtěl vždycky jako naučit, ale on byl nervák a akorát mi vynadal, že jsem blbá a pak jsem třeba brečela a mamka to pak*

uhlazovala, ale to sa nestávalo často, naši tu školu moc neřešili.“; „No tak, to byl kolikrát křik, třeba když už to byla hodně špatná známka, tak jsme musely slíbit, že sa polepšíme, jo... oni se to i snažili někdy vysvětlovat, ale pak si zvykli, že jsme prostě takové průměrné nebo tak... U sestry to brali jinak a u mě věděli, že su takový lajdák, že se mi nechce.“ Také však mluví o tom, že mívala kvůli známkám častý pocit provinění, ale nic proto, aby se zlepšila, nedělala, přímo říká (V29-30): „To spíš já jsem se cítila strašně provinile za škaredů známku, ale nic moc jsem proto nikdy neudělala, aby to bylo lepší.“ O výběru svého studijního oboru tvrdí, že to nebyla úplně správná volba, příliš ji to nebavilo a nemá na toto období tolik šťastných vzpomínek (V144-147): „No, takto, mě že by to bavilo, že bych ne... já jsem tam došla a tam byly holky, které třeba uměly pěkně vyšívát, šít, ale já ne, já sem měla jenom takové ty základy a začátky byly takové kruté, některé to ruční šití mě ze začátku vůbec nešlo, to byla hrůza a nevím, myslím si, že kadeřnica by byla pro mňa třeba lepší, aj by mňa to asi víc bavilo...“ O své sestře povídá, že kvůli své nemoci a také tím, že výsledky ve škole nebyly příliš dobré, neměla mnoho možností na výběr, osvětluje to takto (V137-143): „tamto bylo, ona prostě tím jak byla nemocná, tam byl zúžený výběr. Ona měla jako to ZTP prakticky a to bylo podle toho, tam byly určité obory a to už naši museli vybrat společně s ní, co by asi mohla a taky ona ten prospěch díky tomu, že ona byla věčně v nemocnici a toto, ona měla strašné výpadky ze školy, tak ona na nějaké obory s maturitů, aby šla, to nešlo, protože moc zameškala, že musela na nějaký ten učební obor a muselo to být něco, co by mohla v té době dělat nebo sa vyučit. Ona to prostě musela vybrat podle té nemoci.“ Respondentka Veronika si však myslí, že sestra byla velmi ovlivněna svou nemocí a je přesvědčena, že kdyby nebyla její sestra tolik nemocná, její výsledky by byly určitě lepší, vyjadřuje to takto (V166-169): „No ona tím jak moc v té škole chyběla, měla problém to dohánět, ona opravdu byla buď v nemocnici, nebo v lázních, pak měla moc výpadků. Myslím, že to bylo tím, že jinak by měla lepší výsledky. Prodělala i těch zápalů mozkových blan a vím, že jí nešla matika, že to mělo i ta nemoc na to vliv.“

Shrnutí 2. kategorie

Druhou kategorií si odpovídáme na další dílčí výzkumnou otázku, jestli je **školní úspěšnost** příčinou rivality mezi dvěma sourozenci stejného pohlaví. My odpovídáme, že u sourozenců Ivety a Veroniky nedocházelo k soupeření v této oblasti, protože ani jedna ze sester nepřikládala výsledkům ve škole zvláštní důležitost. Nenacházíme zde ani soupeřivost mezi sestrami, z pohledu rodičů, protože oni také příliš neřešili jejich vzdělávání, což

sice obě sestry z dnešního pohledu hodnotí velmi kriticky, avšak nedávají jim to za vinu. Hledají spíše chyby ve svém osobním přístupu ke škole a ve svém vlastním nedostatku ctizádosti.

6.6.3 Kategorie č. 3.: profesní úspěšnost a uplatnění

Podle kódů – (I146): vliv lékařů; (I151-154): ovlivnění sestry matkou; (I155-156), (I157-160), (V154-155): nespokojenost s profesí; (I161-163): sestřinu práci bych nedělala; (V128-129), (V133-136): vliv matky; (V148-149): nedocení profesí; (V156): důchod

Respondentka Iveta (starší sestra)

Respondentka Iveta uvádí, že na její pracovní zařazení měla opět vliv její nemoc, kdy jak říká, o všem rozhodli lékaři a ona neměla možnost to nějak změnit a od toho se odvíjela i její nespokojenost s prací, kterou už však nevykonává, neboť je již v invalidním důchodu, říká (I146), (I155-156): „*Ve výběru povolání mě nejvíc ovlivnili lékaři...*“; „*...nejsem teda spokojená. Já jsem si to nevybrala a nic jiného ani vybrat nešlo. Ted' už jsem v důchodu, tak už nic.*“ O své sestře tvrdí, že ji ve výběru ovlivnila matka, která ji přímo její zaměření vybrala, popisuje to takto (I151-154): „*No mamka...No tak jednak sestra je hodně zručná, jako jo a ona teda chtěla být původně kadeřnice, ale mamka ju jako teda přemluvila, aby šla na krejčovou, protože se rády obě dvě hezky oblékají, tak jako z tohoto důvodu, jo...*“ K tomu však dodává, že její sestra není se svou profesí spokojená, i z toho důvodu, že těžko hledá ve svém oboru kvalitní uplatnění, podává to takto (I157-160): „*Ne...Protože vidí, že je to hodně náročná práce, jako jo. Že vlastně i po zdravotní stránce tím hodně trpí a vlastně vidí to, že nemá žádné uplatnění dneska, že jo...v tom oboru, co se vyučila, když to tak člověk vezme, jo...*“ Při otázce jaký má názor na sestřinu profesi, odpovídá, že to není obor, který by ji pracovním naplňoval, zejména i proto, že na něj nemá vlohy, přímo říká (I161-163): „*No, já si taky myslím, jako jo...já bych třeba taků práci nikdy nedělala... nebavila by mě, nee... jednak k tomu nemám vlohy a asi by mňa to nenaplňovalo, něco takového.*“

Respondentka Veronika (mladší sestra)

Respondentka Veronika hovoří, že jí ve výběru profesí ovlivnila matka, přímo říká (V128-129), (V133-136): „*Ve výběru povolání, to mamka... Ta prostě řekla ... já jsem neměla představu žádnou, to vůbec ne...*“; „*... prostě to byl učební obor, řekla buď kadeřnice nebo krejčová, no ale kadeřnice, to ťa učesu já, šak mamka jako hodně uměla pěkně učešat, ta*

stříhávala, česala sousedy kolem dokola, tak to říkala, to ti udělám já, běž na tu krejčovů, budeš něco šít. Tak jsem šla na tady toto.“ Vnímá však svou profesi jako nedocenenou a není s ní úplně spokojená, vyjadřuje to takto (V148-149), (V154-155): „*tato moje práce není vůbec doceněná, ale na druhů stranu zase jsem si něco aj dokázala ušít...*“; „*...ale zas nevím, no tady toto mňa mrzí, že třeba by mňa bavila i kosmetička sem říkala, ale zas to nevdá, né, že by mňa to moc bavilo, ale aspoň člověk něco umí...*“ O profesi své sestry vypráví, že to pro ni byla taková z nouze ctnost, že se vyučila elektromechaničkou, ale že ji to moc nebavilo (V156-160): „*Já nevím, ona je vlastně ted'ka už v důchodě, ale nevím, ona byla elektromechanička, prostě zvládla to, udělala to, našla si tam spoustu kamarádů, kteří měli taky různé ty zdravotní problémy, ale nevím, myslím, že by ju taky bavilo něco jiného jako, protože toto byla taková z nouze ctnost. Ona moc neměla na výběr, díky tomu zdravotnímu stavu. Ale, co by ju bavilo nevím, nikdy jsem se ji na to nezeptala.*“

Shrnutí 3. kategorie

Třetí kategorie nám odpovídá na další dílčí výzkumnou otázku, zdali je **profesní úspěšnost a uplatnění** příčinou vzniku rivality u sourozenců stejného pohlaví. My odpovídáme, že u dvojice sester Ivety a Veroniky jsme neshledali vzájemné soupeření v této oblasti z důvodu nespokojenosti obou sester s výběrem svého povolání, čímž podle našeho názoru nemají důvod jakkoliv soutěžit.

6.6.4 Kategorie č. 4.: zájmy

Podle kódů – (I188), (I190-192): žádné společné zájmy ; (V181-184): něco mi jde; (V185-187): žádný společný zájem; (V191), (I193-196): touha po ocenění

Respondentka Iveta (starší sestra)

Respondentka Iveta uvádí, že neměly se sestrou žádný společný koníček, ale jak říká, ani žádný jiný, popisuje to takto (I188), (I190-192): „*Ne, neměli jsme asi žádný společný koníček... ani žádný jiný...*“; „*...že bysme měly třeba něco, ne to vůbec... že bysme si třeba poslouchaly stejnů muziku, jo nebo prostě, to vůbec.*“ Vnímá každého člověka jako originál, ale jak říká, kdyby měly se sestrou nějaký koníček, který by ji bavil, nehledala by nic jiného, ale snažila by se být lepší, posuzuje to takto (I193-196): „*Tak já si myslím, že každý člověk je originál a že každý by to dělal určitě jiným způsobem jako, jo, takže a to už by asi ocenili druzí, kdo je v tom lepší, ale určitě pokud by mňa to třeba bavilo, tak určitě bych si nehledala nic jiného jako ne. Asi bych sa snažila být dobrá, třeba i lepší....*“

Respondentka Veronika (mladší sestra)

Respondentka Veronika vypráví, že ji bavilo kreslit, česat nebo navrhovat pro sebe oděvy, přímo říká (V181-184): „*Tak bavilo mě kreslit, to si myslím, že kdybych se tomu věnovala, tak by to třeba i k něčemu bylo. I to česání nebo upravování vlasů by mi asi šlo, i ty návrhy šatů nebo tak něco, hodně jsem si pro sebe navrhovala sama a pak šila...a taky umím vařit...*“ Společný koníček nebo nějaký zájem, který by sdílela spolu se sestrou, tvrdí, že neměly (V185-187): „*Ležet v posteli a vykládat si, to nás bavilo.....ne to jsem řekla blbost, ale společný zájem jsme asi neměly, každá máme něco svého, ale spolu asi nic. Mě teda nic nenapadá.*“ Nadále k tomu uvádí, že kdyby měly nějaký společný koníček, snažila by se být lepší než sestra, byla by to pro ni velká motivace, i z důvodu touhy po ocenění, vysvětluje to takto (188-192): „*Asi bych se snažila být lepší. Asi bych se hodně snažila, třeba ve vaření bych se snažila mít lepší recept, abych to prostě měla lepší. Asi by to byla pro mňa velká motivace, být lepší... Hlavně kvůli sobě, že bych něco uměla, že by to někdo mohl aj ocenit, že třeba taky něco umím.*“

Shrnutí 4. kategorie

Čtvrtá kategorie nám odpovídá na další dílčí výzkumnou otázku, zdali jsou zájmy a koníčky příčinou rivality u dvou sourozenců stejného pohlaví. Sourozenci Iveta a Veronika nesdílejí společné zájmy a ani nemají žádný osobní koníček, který by u druhého sourozence nějakou rivalitu vyvolával. Stojí však k zamyšlení, že kdyby měly nějaký společný koníček nebo zájem, jak obě dvě udávají, bylo by pro ně velmi motivační docílit většího úspěchu než sestra a vychutnat si pocit, že něco umí.

6.6.5 Kategorie č. 5.: přátelské a partnerské vztahy

Podle kódů – (I197-198): společné přátele v ulici; (200-201): hodně známých, málo přátel; (I202): přátelské vztahy sestry neznám; (I89-90): partner nás na chvíli oddělil; (I91-92): upřednostnění kamarádky; (I83-88): kamarádky navštěvuje častěji; (I203-206): pěkný vztah ke švagrovi; (V193): pár jsme jich měly; (V194-195): víc kamarádů; (V196-197): snažila jsem se vycházet s přáteli sestry dobře; (V198-199): pár dobrých přátel; (V202-207): málo se sestrou setkáváme; (V210-216): první vztah sestry; (V217-220), (V223-225): složitý druhý vztah

Respondentka Iveta (starší sestra)

Respondentka Iveta popisuje jako společné přátele kamarády z ulice, říká (I197-198): „*Tak jako jo, ty holky H., jo, P., Š., J., jo, vlastně ty děcka, co jsme tam vyrůstaly v ulici. Tak to jsme měly, jakože společné kamarády...*“ Známych jak tvrdí měla hodně a přátele, na které se mohla spolehnout asi jen dva, uvádí toto (I200-201): „*Jako takto, měla jsem hodně kamarádů, to je, ale široký pojem...ale opravdové kamarády jsem měla nebo mám snad jenom dva, na které se možu spolehnout.*“ Tvrdí, že sestra měla dostatek přátel, ale jak kvalitních neví, protože je moc nezná (I202): „*No, určitě jich měla taky hodně, ale jak dobrých to nevím, moc je jako neznám...*“ Avšak také dodává, že ke kamarádkám měla sestra blíže než k ní, častěji je navštěvuje než ji, což ji velmi mrzí, vyjadřuje to takto (I83-88): „*ale takovů kamarádku jedinů, ke které třeba chodí aj čtyřikrát za den tak je ta teta G. nebo A. My bydlíme v Brodě deset let, pět let, vlastně, co se zase stýkáme, ale to se nikdy nestane, že by ona o víkendu sedla se švagrem do auta a přijeli k nám na návštěvu, ona jede k A. nebo k J., ale k nám dojede jenom s našima, víš? Toto mě tak jako trošku mrzí, jo, že to tak je...*“ Také vypráví, že ji velmi ranilo, když si své svatební šaty šla vybírat s kamarádkou, říká (I91-92): „*...svatební šaty třeba ona si šla vybírat s A., jo.... To mě tak trošičku rani- lo...*“ O vztahu k jejímu manželovi povídá, že je zpočátku rozdělil, že se v té době cítila stranou veškerého dění, uvádí to takto (I89-90): „*Tak jako ten vztah ze začátku, když si našla manžela, tak mě to přišlo, že jsem byla úplně stranů, že to nebylo, že bych jí to závi- děla, samozřejmě byla zamilovaná...*“ Ale v současné době hodnotí svůj vztah k švagrovi jako pěkný, založený na vzájemné pomoci a porozumění, popisuje to takto (I203-206): „*Pěkný, jako... eee...já si s ním rozumím, on sa mi vždycky snaží pomoc, když něco potře- buju, zas když on něco potřebuje, tak samozřejmě, já mu taky pomozu, jo... když mám na- rozeniny, tak mi vždycky volá a já zas volám jemu, takže máme takový pěkný vztah.*“

Respondentka Veronika (mladší sestra)

Respondentka Veronika o společných přátelích tvrdí, že jich pár měli, ale také si myslí, že jednu dobu měla více přátel ona, ale později, když se sestra osamostatnila od rodičů a odstěhovala se do města, měla zase více přátel ona, popisuje to takto (V193), (194-195): „*Jo asi měly. Měly jsme i společné, které bych mohla označit jako, i za své kamarádky. Ale myslím si, že jsem měla asi víc těch kamarádů a kamarádek jak ona. Potom, ale když sa ona dostala do toho Brodu, tak pak měla ona asi víc těch přátel.*“ Se sestřinými přáteli se snažila vycházet dobře, uvádí to takto (V196-197): „*Ale jo, já sem se snažila vždycky vy-*

cházet s každým dobře. Aj když třeba sa mi taky na tom člověku něco nelíbilo, ale tak to se si třeba myslela svoje. Moc sem to ale neřešila.“ O sobě říká, že měla dostatek známých, ale opravdových přátel jenom pár, udává (V198-199): *„Já si myslím, že jo. Ale takových nejlepších, to zas ne. Za takových bych mohla označit asi jen pár lidí, jo.“* Partnery své sestry rozděluje na prvního a druhého, o prvním říká, že měli skvělý vztah a bylo pro ni velkým rozčarováním, že se s ním sestra rozvedla, což ovlivnilo i její navázání vztahu s partnerem druhým, vysvětluje to takto (V210-216): *„No tak, vlastně ona má už druhého partnera a já si myslím, že vztah jako není špatný, ale my sa málo vidíme, málo stýkáme, protože on je hodně v práci nebo prostě už je to druhý partner sestry a já si myslím, že já jsem byla taky hodně tím jak kdyby zaskočená, zklamaná, že sa s tím prvním rozešli, protože už jako patřili k sobě a já nevím deset nebo dvanáct roků byli spolu a už si strašně člověk na něho zvyknul, aj když sa mi některé věci na něm nelíbily jo, ale mě to moc ranilo, mě ho bylo prakticky líto, že on byl ten zrazený, aspoň mě sa to v tej době tak zdálo.“* O druhém partnerovi tvrdí, že bylo pro ni velmi těžké si na něj zvyknout a i v dnešní době se příliš nevyhledávají, objasňuje to takto (V217-220), (V223-225): *„Tady toho už беру tak trošku jinak, ale jo jako on, zas když člověk po něm něco potřeboval, tak jako sa to snaží udělat, ale ze začátku to bylo takové těžké, já sem si na něho nemohla zvyknout, jo a hodně to dělali aj naši, že já sem fakt byla jak mezi mlýnskýma kolama, že opravdu, já sem na naše opravdu moc dala, že sestra tak nedala...“; „...ale ten vztah není špatný, nemáme spolu žádné takové problémy. Je to fakt strašně zle říct, protože je fakt, že sa málo stýkáme prakticky.“*

Shrnutí 5. kategorie

Pátá kategorie nám odpovídá na další dílčí výzkumnou otázku, zdali jsou **přátelské a partnerské vztahy** příčinou rivality u dvou sourozenců stejného pohlaví. Podle zjištěných informací konstatujeme, že příčina rivality u sester Ivety a Veroniky se objevila ve větším upřednostňování přátel mladší sestry Veroniky před její sestrou. Starší sestru Ivetu velmi mrzí větší náklonnost její sestry k přátelům než k ní. Můžeme si to vysvětlit tím, že mladší sestra vyhledává kamarády raději než sestru, právě z důvodu špatného svědomí, které vůči sestře má, které vzniklo z konfliktní situace sestry a rodičů a ve které ona sehrála nepříliš pozitivní roli. Mladší sestra nemá příliš kladný vztah k sestřinu současnému příteli, proto sestru tolik nevyhledává. Z tohoto hlediska si troufáme říct, že určitá rivalita se vyskytla i v této oblasti.

7 SHRUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

V této bakalářské práci se zabýváme aspekty rivality v rodině mezi dvěma sourozenci stejného pohlaví z pohledu sociální pedagogiky. Nejdříve jsme zkoumali vzájemná hlediska rivality ve vytvořených kategoriích mezi dvojicí sourozenců, které jsme následně komplexně zhodnotili.

Na hlavní výzkumnou otázku v jakých oblastech života sourozenců stejného pohlaví se objevuje rivalita, odpovídáme takto:

Z našeho výzkumu jednoznačně vyplývá, že se rivalita mezi dvěma sourozenci objevila v kategorii **rodičovské postoje a přístupy** a to u všech sourozeneckých dvojic, v případech, kdy rodiče u svých dětí nerespektovali jejich temperament a potřebu individuality, nenaplnili touhu dítěte po jedinečnosti a pozornosti, upřednostnili jedno dítě vůči druhému, srovnávali schopnosti a dovednosti dítěte s jeho sourozencem, nepřijímali své děti se všemi jejich klady i zápory a nevěnovali dostatek času jejich rozvoji tak, aby se děti zdárně rozvíjely a byly schopny využít maximum svých schopností a dovedností a byly si vědomy své ojedinečnosti, což by jim v životě poskytlo pocit, že mají co nabídnout. Tady se nejvíce rivalita projevila u mladších sourozenců ženského pohlaví.

V této kategorii se také objevila u sourozenců Michala a Tomáše navíc jedna podkategorie s názvem „nemůžu být stejný, to jako bych nebyl“, ze které vzešla rivalita v touze po zviditelnění mladšího bratra vůči bratru staršímu. U ostatních sourozeneckých dvojic se tato kategorie neobjevila.

Výzkum nám dále potvrdil, že se soupeření projevilo také v oblasti **školní úspěšnosti** a to ve smyslu pozitivním i negativním. Pozitivně působilo jako motivace být stejně úspěšný jako sourozenecký vzor. Negativně mělo vliv na vnímání vlastní nedostatečnosti vůči sourozenci, na posuzování sebe jako lepšího nebo méně úspěšného studenta a ve smyslu nabytí a spokojenosti v určitém vzdělání. U této kategorie se nám také prokázal vliv rodičů na vznik rivality, zejména ve srovnávání vlastní úspěšnosti ve vzdělání s projevy rodičů. Výzkum také poukázal na zjištění, že ne vždy je úspěšnost školních výsledků zárukou spokojeného života a snazšího prosazení vedoucího k seberealizaci. Někteří naši respondenti, ač byli ve škole velmi úspěšní, nedokázali tyto úspěchy uplatnit ve své profesi a naopak ti, kteří od počátku bojovali o každý kladný výsledek, jsou pravděpodobně zvyklí napínat síly po celý život a ve všech pro ně důležitých oblastech. Projevená rivalita se prokázala u čtyř

z šesti sourozeneckých dvojic, a to zejména u starších sourozenců, bez rozdílu určení pohlaví.

Dále jsme zjistili soupeření v oblasti **profesního uplatnění**. Rivaly se stali ti sourozenci, kteří z hlediska své profese nebyli schopni se úspěšně prosadit a seberealizovat, na rozdíl od svých sourozenců a také ti, kteří soupeřili o prosazení v oboru, který byl pro oba sourozence klíčový.

Méně zastoupené se ukázaly projevy rivality v zóně **zájmů**, kdy se objevily pouze u jedné sourozenecké dvojice a to ve smyslu dokázat se naučit něco, na co druhý sourozenec nemá nadání, a tím se stát v něčem výjimečným. Proto nemůžeme tvrdit, že je tato oblast pro sourozence rivalitní.

Projev soupeření jsme zaznamenali také v oblasti **přátelských a partnerských vztahů**, ovšem opět pouze u jedné ze sourozeneckých dvojic a to z hlediska upřednostnění přátel před svým sourozencem. Ani tady jsme neobjevili zvýšený výskyt rivality.

Na dílčí výzkumnou otázku, v jaké oblasti života sourozenců jsou nejčastější rozdíly v rivalitě mezi sourozenci mužského a ženského pohlaví, odpovídáme, že patrná odlišnost se vyskytla v oblasti rodičovských postojů a přístupů, kde se více projevila u ženských sourozeneckých dvojic. U dalších kategorií jsme nezaznamenali žádný rozdíl v genderovém pojetí.

Na další dílčí výzkumnou otázku, zdali je nějaká souvislost mezi rivalitou a pořadím narození odpovídáme, že určitá vzájemnost se potvrdila pouze u kategorie rodičovské postoje a přístupy a školní úspěšnost. Rivalita v kategorii rodičovské postoje a přístupy, která se objevila u všech šesti sourozeneckých dvojic, byla nejvíce zaznamenána u mladších sourozenců. Zjištění soupeření v kategorii školní úspěšnost se objevilo u čtyř z šesti sourozeneckých dvojic a bylo výraznější u starších sourozenců. V ostatních kategoriích se nepotvrdila rozdílnost v pořadí narození.

Jsme si vědomi toho, že nelze našimi závěry rivalitu zobecnit pro všechny sourozence stejného pohlaví, ale můžeme nabídnout určitou pravděpodobnost výskytu rivality v oblastech, na které jsme se v tomto výzkumu soustředili.

Je potřeba také uvést, že poměrná část respondentů, kteří se tohoto výzkumu zúčastnili, byla vychovávána v jiném společenském klimatu, v tzv. předrevoluční éře, která jistě měla nemalý vliv na jejich utváření, ale také silně ovlivňovala chování a myšlení jejich rodičů,

působila na zvolení výběru škol, zájmových činností, na nacházení jejich uplatnění v profesi. Dnešní doba skýtá daleko více potenciálu a výběru v těchto oblastech.

Pro lepší názornost jsme získané poznatky uvedli do tabulky č. 4.

			Souhrnný přehled projevů rivality				
			rodičovské postoje a přístupy	školní úspěchy	profesní úspěšnost a uplatnění	zájmy	přátelské a partnerské vztahy
sourozenci	st.	Michal	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila
	ml.	Tomáš	touha po zviditelnění, nerespektování temperamentu a potřeby individuality	pozitivní rivalita ve smyslu "být dobrý jako bratr"	pozitivní rivalita ve smyslu motivace k úspěchu	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila
	st.	Petr	nerespektování individuality své osobnosti, neosobitý přístup rodičů, sesazení z trůnu	nezájem o jiné atributy dovedností, než známky ve škole	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila
	ml.	Jiří	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila
	st.	Saša	větší podpora bratra, více projevů rodičovské lásky bratrovi, sesazení z trůnu	vnímání sebe jako horšího nebo lepšího studenta	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila
	ml.	Aleš	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila
	st.	Ema	rivalita se neprojevila	soupeření v nabytí a spokojenosti v určitém vzdělání	uplatnění sestry v profesi a využití její kreativity k seberealizaci	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila
	ml.	Nina	srovnávání se starší sestrou, nedosahování úspěchů své sestry, podhodnocování, neúměrná kritika matky	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila
	st.	Kateřina	nerozlišování osobností rodiči, soupeření o rodičovské přijetí	soupeření o to, která bude v očích rodičů úspěšnější student	prosazení v oboru, který je pro obě klíčový	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila
	ml.	Zuzana	nerozlišování osobností rodiči, soupeření o rodičovské přijetí, nerespektování individuality	soupeření o to, která bude v očích rodičů úspěšnější student	prosazení v oboru, který je pro obě klíčový	snaha ukázat, že je schopná napnout síly a realizovat se i v jiných zájmech než sestra	rivalita se neprojevila
st.	Iveta	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	soupeření se projevilo v upřednostňování přátel sestry před ní samotnou	
ml.	Veronika	touha být v očích rodičů výjimečná, úspěšná a dokonalá	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	rivalita se neprojevila	

Tabulka č. 4.

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsme se zabývali aspekty rivality mezi dvěma sourozenci stejného pohlaví z pohledu sociální pedagogiky. V teoretické části jsme se zaměřili na rodinu a její vliv na utváření vztahů mezi rodiči a dětmi. Dále také na společnost a školní prostředí, které bezpochyby formuje postoje a názory dětí a jejich rodičů. Ve druhé části teoretické práce jsme podrobně popsali sourozenecké konstelace a jejich působení na vývoj dětí, převážně pak pořadí narození, které přímo utváří hierarchické naladění všech členů rodiny. Třetí část jsme věnovali rivalitě, jejím příčinám a projevům, které se během rodinného soužití vyskytují.

V praktické části bakalářské práce jsme kvalitativně zkoumali dvojice sourozenců stejného pohlaví. Vycházeli jsme z poznatků získaných od šesti sourozeneckých dvojic, kde tři dvojice byly ženského pohlaví a tři dvojice mužského pohlaví. Na základě pořízených rozhovorů jsme zjišťovali, zda se u sourozenců objevila rivalita, dále pak její příčiny a projevy. Sebraná data jsme interpretovali metodou kódování a kódy kategorizovali do pěti oblastí: rodičovské postoje a přístupy, školní úspěšnost, profesní uplatnění, zájmy, přátelské a partnerské vztahy. Kódy jsme stanovili individuálně na základě obsahu rozhovoru. Podrobný přehled kódů a našich interpretací předchází stručné postřehy o verbálních a neverbálních projevech respondentů, které jsme pořídili během uskutečněných interview. Věříme, že jak tyto postřehy, tak detailní rozbor kódů, dovolí čtenáři si představit nejen složitost pojmu rivalita, ale také průběh samotného výzkumu.

Dospěli jsme k závěru, že rivalita je bezesporu součástí sourozeneckých vztahů, avšak má různé podoby, projevuje se v různé intenzitě, a to izolovaně nebo ve více oblastech. Domníváme se, že na vzniku a projevech rivality se podílí celá řada faktorů. Za velmi významný z hlediska sociální pedagogiky považujeme vliv rodičovské výchovy, svou roli ale jistě hraje i společenské klima. Z pohledu psychologie pak nemůžeme opomenout charakterové vlastnosti jednotlivců.

Závěrem bychom rádi zmínili, že rivalitu nehodnotíme jako jednoznačně pozitivní ani negativní. Může mít jak výrazný motivační potenciál, tak destruktivní dopad na sourozenecký vztah.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY**BIBLIOGRAFIE:**

- [1] ADLER, Alfréd, 1999. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. Praha: Aurora. ISBN 80-85974-76-2.
- [2] ATKINSON, L. RITA et.al., 2003. *Psychologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 752 s. ISBN 80-7178-640-3.
- [3] DREIKURSOVÁ – FERGUSONOVÁ, Eva, 2005. *Adlerovská teória*. Bratislava: Slovenská adlerovská spoločnosť. ISBN 80-9692-64-7-0.
- [4] FABER, Adele a Elaine MAZLISH, 2009. *Sourozenci bez rivality*. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-2312-6.
- [5] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ, 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 776 s. ISBN 80-7178-303-X.
- [6] HELUS, Zdeněk, 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 288 s. ISBN 978-80-247-1168-3.
- [7] ISACSON, Cliff a Kris RADISH, 2006. *Pořadí narození: kdo doopravdy jsme*. Bratislava: Eugenika. ISBN 80-89227-31-7.
- [8] JANOŠOVÁ, Pavlína, 2008. *DÍVČÍ A CHLAPECKÁ IDENTITA: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 288 s. ISBN 978-80-247-2284-9.
- [9] KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [10] KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ et.al., 2001. *ČLOVĚK - PROSTŘEDÍ – VÝCHOVA: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
- [11] LEMAN, Kevin, 2006. *Sourozenecké konstelace*. Vyd. 3. Praha: Portál, 223 s. ISBN 80-7367-194-8.
- [12] MATĚJČEK, Zdeněk, 2000. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 3. Praha: Portál, 143 s. ISBN 80-7178-494-X.
- [13] MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH, 2002. *KRIZOVÉ SITUACE V RODINĚ OČIMA DÍTĚTE*. Praha: Grada, 128 s. ISBN 80-247-0332-7.
- [14] McDOWEL, Josh, 1998. *VÍCE NEŽ TESAŘ*. Praha: Luxpress. ISBN 80-7130-076-4.
- [15] MIOVSKÝ, Michal, 2006. *KVALITATIVNÍ PŘÍSTUP A METODY V PSYCHOLOGICKÉM VÝZKUMU*. Praha: Grada, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.

- [16] MOŽNÝ, Ivo, 2011. *Rodina a společnost*. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-86429-87-8.
- [17] NOVÁK, Tomáš, 2007. *SOUROZENECKÉ VZTAHY*. Praha: Grada, 124 s. ISBN 978-80-247-2057-3.
- [18] PLAŇAVA, Ivo, 2000. *Manželství a rodiny*. Brno: Doplněk, 296 s. ISBN 80-7239-039-2.
- [19] PREKOPOVÁ, Jiřina, 2009. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Vyd. 2. Praha: Portál, 160 s. ISBN 978-80-7367-516-5.
- [20] RUFO, Marcel, 2009. *Pusť mě, ale neopouštěj! : utváření zdravé vazby mezi rodiči a dětmi*. Praha: Portál, 144 s. ISBN 978-80-7367-616-2.
- [21] SOBOTKOVÁ, Irena, 2001. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 176 s. ISBN 80-7178-559-8.

ČASOPISECKÉ ZDROJE:

- [22] TĚTHALOVÁ, Marie. Žárlivost rivalita. *Psychologie dnes*. Praha: Portál, 1995, 7, 60. ISSN 1212-9607

INTERNETOVÉ ZDROJE:

- [23] KLIMEŠ, Jeroným. Zamyšlení nad sourozeneckou rivalitou [online]. 2000 [cit. 4.9.012]. Dostupné z: <http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/sourozenci.htm>

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1. – Typy pořadí podle Lemana	21
Tabulka č. 2. – Schéma dvou fází osobnosti podle Prekopové.....	28
Tabulka č. 3. – Věkové rozpětí respondentů	38
Tabulka č. 4. – Souhrnný přehled projevů rivality.....	103

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI: KATEGORIZACE OTÁZEK PRO INTERVIEW

Příloha PII: INTERPRETACE KATEGORIE 1.1

Příloha PIII: UKÁZKA PŘEPSANÝCH ROZHovorŮ RESPONDENTŮ

PŘÍLOHA PI: KATEGORIZACE OTÁZEK PRO INTERVIEW

VZTAHY V RODINĚ

Jaký byl v dětství váš vztah k matce?

Jaký byl v dětství váš vztah k otci?

Jak jste vnímal/a výchovné přístupy matky k vám?

Jak jste vnímal/a výchovné přístupy otce k vám?

Stal se některý s rodičů vaším vzorem? V čem?

Myslíte si, že se stal některý s rodičů vzorem pro vašeho sourozence? Popřípadě v čem?

Jak jste cítil/a nebo vnímal/a vaši pozici v rodině po narození vašeho sourozence?

(starší sourozenec)

Jak jste vnímal/a sebe v pozici mladšího sourozence? (mladší sourozenec)

Jaký si myslíte, že měl váš sourozenec vztah k matce?

Jaký si myslíte, že měl váš sourozenec vztah k otci?

Pozoroval/a jste rozdílný přístup ve výchově u vás a vašeho sourozence? Pokud ano, jaký?

Čeho si myslíte, že si na vás vaši rodiče nejvíce cení?

Čeho si myslíte, že si rodiče nejvíce cení u vašeho sourozence?

Popřemýšlejte, které povahové vlastnosti máte u svého sourozence rád a které naopak rád nemáte?

Změnil se nějak váš vztah se sourozencem po opuštění rodného domu? Popřípadě jak, v čem?

Co byste svému sourozenci určitě neodpustil a co si myslíte, že by naopak on neodpustil vám?

Pamatujete si na nějakou křivdu ze svého dětství v souvislosti s vaším sourozencem?

Jak byste zhodnotil celkovou atmosféru ve vaší původní rodině?

Co si představíte pod pojmem dětství?

STUDIA A PROFESE

Kdo vás nejvíce ovlivnil při výběru povolání?

Kdo si myslíte, že nejvíce ovlivnil ve výběru povolání vašeho sourozence?

Našel/a byste nějakou souvislost mezi výběrem svého povolání a volbou povolání u vašeho sourozence? Jakou?

Jste spokojený s výběrem svého povolání?

Myslíte si, že je spokojený s výběrem profese váš sourozenec? Pokud ano, ne, proč?

Jaký je váš názor na jeho profesi?

Jakým jste byl studentem? Kolik času jste věnoval přípravě do školy?

Jakým studentem byl váš sourozenec? Kolik času věnoval on k přípravě do školy?

Jak vnímali rodiče vaše školní výsledky?

Ovlivnilo vás nějak ve výběru povolání profese vašich rodičů? Ovlivnilo to nějak vašeho sourozence?

ZÁJMY A KONÍČKY

Jakými talenty podle vás disponuje váš sourozenec?

V čem si myslíte, že je vaše síla?

Měli jste nějaké společné zájmy? Jaké?

Zůstaly vám nějaké společné zájmy i v současnosti?

Provozujete nějaké koníčky nebo zájmy společně?

Je nějaká oblast vašeho zájmu, do které byste nechtěl/a, aby váš sourozenec jakkoliv vstoupil? A proč?

PŘÁTELSTVÍ A OSOBNÍ VZTAHY

Měli jste se sourozencem společně kamarády?

Jak jste vycházel/a s přáteli svého sourozence?

Jaký vztah máte k životnímu partnerovi svého sourozence?

Měl/a jste nebo máte hodně přátel, kamarádů? A váš sourozenec?

V čem si myslíte, že se nejvíce lišíte a co naopak máte společného?

Jak často se v dnešní době se svým sourozencem stýkáte?

PŘÍLOHA PII: INTERPRETACE KATEGORIE 1.1

1.1 Kategorie: nemůžu být stejný, to jako bych nebyl (vliv rodičů)

Podle kódů - (M23): rebel; (M25): zásek; (M26-27): charakter; (M41): upřednostňování; (M58): náladovost; (T59): provokace; (T60): vířit stojaté vody; (T62): nechtěl jsem být stejný; (T90-92), (M41-42): křivda.

Respondent Michal (starší bratr)

Respondent Michal posuzuje svého bratra jako rebela, říká o něm (M23): *“...brácha byl vzpurný, takže si myslím, že byl takový, takový bojovnější a vzpurnější ...“*, (M25) *„...byl takový zaseknutý, to je přesný výraz...“*. Při otázce, proč si to myslí tvrdil (M26-27): *„...to já nevím, nemám ponětí... protože to byla jeho vlastnost,...ano myslím si, že to byla jeho charakterová vlastnost...“*, čímž si vůbec nepřipouští myšlenku, že by to mohlo pramenit například z nedostatečného zájmu o bratra, přikládá to spíše jeho temperamentu. On nikdy netrpěl pocitem nedostatečného zájmu o svou osobu, na což i odpověděl: *„že by se mi nevěnovali...ne ne takový pocit jsem neměl vůbec nebo si nevzpomínám, že bych takový pocit měl...“* Také tvrdil, že necítil od rodičů žádnou křivdu a ani neměl pocit, že by rodiče jednoho nebo druhého nějak upřednostňovali. Vyjádřil to takhle (M41), (M41-42): *...ne ne, že určitě nemám v sobě žádnou křivdu, že by dělali něco špatně... Ne ne ne neměl jsem pocit, že by jeden z nás byl upřednostňovaný...“* Při přemýšlení nad vlastnostmi, které mu u svého sourozence vadí, označil za negativní náladovost. Říká (M58): *„...negativní sem tam náladovost...“* Pokud vycházíme z poznatků, že náladovost je naučená emocionální reakce na určité podněty, je otázkou, co tyto stimuly u jeho bratra vyvolává.

Respondent Tomáš (mladší bratr)

Respondent Tomáš posuzuje svého bratra jako toho, kdo nezlobí a koho mají rodiče radši než ho. Při otázce jestli pozoroval u rodičů rozdílný přístup ve výchově, přímo říká (T90-92): *„...na něho byli hodnější...bral jsem to, že ho mají radši, i vím, že jsem měl často pocit křivdy, ale vždycky jsem si uvědomoval, za co to bylo...on prostě nezlobil...jo to mi dost vadilo, že on nikdy neudělal nic špatného...“* Respondent Tomáš také tvrdí, že musel provokovat a vířit stojaté vody, říká (T59), (T60): *„...já jsem musel strašně provokovat. Já jsem vždycky věděl, že budou problémy, ale měl jsem potřebu rozvířit ty stojaté vody prostě...“*, protože měl pocit, že kdyby na sebe neupozorňoval, rodiče by si ho dostatečně nevšíмали, splynul by s bratrem. Nechtěl být stejný jako bratr, chtěl být jiný, výjimečný

aspoň v něčem, tak si vybral zlobení, protože to bratr nedělal a byla to oblast, kde mu nemohl nebo nechtěl konkurovat. Necítil však, že by ho rodiče neměli rádi, ale spíše ho hnala touha v něčem vyniknout, být v něčem jiný, zajímavý. K tomu říká (T62): „...*já nevím asi jsem chtěl, aby si mě víc všímali, i když oni mě měli rádi, ale asi jsem nechtěl být tak hodný jak brácha, ten by nic takového v životě neudělal...*“

Shrnutí 1.1 kategorie

Kategorie s názvem **nemůžu být stejný, to jako bych nebyl**, nám vypovídá o rodičovském přístupu k dětem a jeho vlivu na soupeření mezi sourozenci. Starší bratr opět je ten, kdo nemá potřebu upozorňovat rodiče na svou existenci, ani nemusí. On byl první, nastavil laťku, ta se osvědčila, tak není potřeba nějaké změny. Mladšího bratra vnímá spíše jako nositele problémů, který provokuje rodiče z důvodu své náladovosti, nepřipouští si možnost, nějaké nespravedlnosti nebo nedostatečného zájmu, což ale mladší bratr vnímal právě naopak. Cítil potřebu soupeřit se svým bratrem, kdy nešlo tak ani o pozornost rodičů jako takovou, ale spíš dostat se na úroveň svého bratra z pohledu výjimečnosti. Být v něčem dobrý (byť by to bylo zlobení) a zajímavý, čímž by se to řešilo a on cítil určitou nadřazenost vůči bratrovi. Touto kategorií, si můžeme z části zodpovědět hlavní výzkumnou otázku, v jakých oblastech života dvou sourozenců stejného pohlaví se rivalita může objevit. My odpovídáme, že u těchto dvou sourozenců je tím aspektem touha po zviditelnění.

PŘÍLOHA PIII: UKÁZKA PŘEPSANÝCH ROZHOVORŮ RESPONDENTŮ

Více přepsaných rozhovorů získáte u autora bakalářské práce.

Přepis rozhovoru Zuzana, 27 let, mladší sestra

Vztahy v rodině:

Jak bys popsala svůj vztah k mamince v dětství?

1. *Nekritický, bezpečný... hm... autoritativní, myslím mamka ve vztahu ke mně. Jakože jsem ji*
2. *vnímala hodně jako autoritu, to co řekla prostě, tak to platilo, no a že jsem jako měla tu*
3. *důvěru, že v tom, co říká je pravda a že všechno ví, takže tak.*

A jak bys popsala svůj vztah k otci v dětství?

4. *Hm... takový nejistý...*

A v čem nejistý?

5. *V tom smyslu, že jsem měla pocit, že o nás neprojevuje jako kdyby zájem, ne jako, že by si*
6. *nás nevšímal, ale že dárky nám vždycky kupovala mamka k narozeninám, jakože to nedělal*
7. *on, a že neřešil vlastně, jakože s náma žádné problémy nebo starosti, já nevím nakupování,*
8. *tak to je většinou věc mamky, jo, že všechno s námi zařizovala mamka, tatka byl jako kdyby*
9. *mimo, jako rodič, bych řekla...hm...*

Jak jsi vnímala výchovné přístupy mamky?

10. *Ehm,no... naši mě hodně vychovávali v takových výrazných morálních hodnotách, jako*
11. *čest a pravda, jako tady ty morální hodnoty a, co trošku bylo, že mamka je tvrdá žena a*
12. *jako kdyby si myslí, že by to tak měli mít nastavené všichni, že není nikdy pro co fňukat,*
13. *jakože to mám teď asi nastavené taky tak, ale jakože málokterý problém je skutečně*
14. *takový problém, aby jako stálo za to se v něm nějak dlouhodobě pitvat... je taková hodně*
15. *bych řekla realisticky zaměřená, tvrdá žena a myslím si, že to vedlo k tomu, že mám*
16. *k tomu tendence si klást sama sobě překážky, a že mám jako kdyby nižší sebevědomí, že*
17. *vždycky vnímám, že ta chyba je jako kdyby na mé straně, že mám z toho takový pocit...*
18. *ale naši mě vychovávali hodně jako pozitivně třeba ve vztahu k přírodě, což si jako nesu*
19. *nebo vnímám hodně dobře... Naučili mě, jak má vypadat jako kdyby vztah mezi lidma, jak*
20. *oni žili mezi sebou, jak se k sobě chovali pěkně, taky sice né úplně dokonale, ale aspoň si*
21. *dokážu představit, že manželství může jako kdyby nějak fungovat...myslím si, že hodně mi*
22. *byli příkladem, hodně, ale určitě nebylo to vedení nějaké, bych řekla bezchybné, že každý*
23. *dělá chyby, jo, že to vnímám tolerantně zpětně hodně.*

A jak si vnímala výchovné přístupy otce?

24. *Tak to si myslím, že úplně dobré nebylo, protože tatka třeba neměl trpělivost, ani nějakou*
25. *vysokou toleranci, že to asi přišlo jako tak trošku s věkem a jako třeba, když nám něco*
26. *vysvětloval, byl přísnější než mamka i kritičtější a, že jsem měla tendence snažit se mu*
27. *pořád jako nějak zavděčit nebo ukázat, že jsem prostě dobrá a on ani moc nechválil, když*
28. *to mamka vždycky ty si šikovná a ty si krásná a tak, ale tatka prostě nikdy nic takového*

29. *neříkal, ale myslím si, že je to dáno tím, že jeho rodiče byli rozvedení, že on si moc*
30. *neuvědomuje, jak působí a neumí jako ty emoce vyjadřovat ani pojmenovat. Občas přišel*
31. *a pohládl nás po hlavě a tak, ale moc jsme se nedotýkali a pořád se jako moc*
32. *nedotýkáme, ale jako čím jsem starší, tím to dokážu, jako ten jeho vztah ke mně pochopit*
33. *a vidět v něm jako tu lásku, ale jako dítě a zvlášť bych řekla, jako puberťák jsem tím, jako*
34. *myslím si, že i se sestra teda trpěla dost, že jsme měly prostě pocit, že taťka je jako*
35. *kritický a, že jsme se prostě pořád snažily něčeho dosáhnout a vlastně ta odezva tam*
36. *vlastně nebyla, i když ona tam pravděpodobně byla, že vlastně vždycky chválil přede*
37. *mnou sestru a před sestrou mě a my jsme to třeba ani nevěděly a on si to taky asi*
38. *neuvědomoval. Jemu asi nedocházelo, že to člověk musí slyšet, jo... já si vzpomínám na*
39. *rozhovor s mamkou, byla jsem mladá, začínala jsem chodit s prvníma klukama a mamka*
40. *mi řekla, že oni s taťkou si nikdy neřekli, že se milují, já vím, že pro mě to bylo úplně*
41. *nepochopitelné, protože to říkám často, ha ha ha a ráda slyším, že mě někdo miluje a oni*
42. *si to prostě nikdy neřekli a v tomhle je to pro mě prostě hrozně zvláštní, já nevím jestli je*
43. *to nějaký druh jako konzervativnosti nebo přitom oni jako k sobě mají moc pěkný vztah a*
44. *určitě se mají rádi jo, ale nemluví o tom, prostě jako kdyby.*

Stal se některý z tvých rodičů pro tebe vzorem?

45. *Já vnímám oba, jako hodně... hodně si jich vážím za to, co dokázali, co dělají, oba jsou*
46. *hodně pracovití a mají dobrou pověst, jakože jsem hrdě nosila to jejich příjmení, protože*
47. *jsem se setkávala s tím, že mi jako říkali, jó vaše maminka, váš tatínek, že jsou to jako*
48. *kdyby čestní lidé a to se mi hodně líbí, myslím, že se snaží chovat správně a nikomu*
49. *naschvál neublížovat a jako jsou pro mě vzorem v tom asi, že vedou takový nekonzumní*
50. *styl života a, že jsou poměrně skromní, bych řekla a neustále se vzdělávají, že jsou hodně*
51. *inteligentní, sledují pořád politiku, hodně čtou, jo, i v jejich letech a pořád se jako něco*
52. *učí, že bych to chtěla taky, no.... A cestují, i když asi já bych chtěla, aby cestovali víc, ale*
53. *pro ně už je to taky náročnější, takže vzorem jsou v tom a přijde mi, že hodně věcí, co*
54. *dělají, mi přijde jako dobrých, že si dokážu představit, že bych je tak dělala nebo je tak*
55. *dělám.*

A který z rodičů si myslíš, že se stal vzorem pro tvou sestru?

56. *Myslím si, že spíš ne, že asi žádný.*

Proč si to myslíš?

57. *Myslím si, že nebo někdy z nich mám takový pocit, já jim dokážu ...bych řekla, sama o*
58. *sobě, že se na ně dívám, tak laskavě, že dokážu ty jejich chyby pochopit a ani jim je*
59. *nevyčítám, ale K. si myslím, že někdy k nim jako... že jim dává za vinu, něco, co se děje jí*
60. *nebo i to jak se ona chová a co cítí, jo.... To já si třeba nemyslím, že by to byla... možná*
61. *je, ale jsou to taky jen lidi, jo si myslím, že jsem tolerantnější vůči nim, určitě.*

Jak ses cítila v pozici mladšího sourozence?

62. *No dobré je to, že ten starší proráží, jakože on si něco vydobude, pro toho mladšího je*
63. *pak jako snazší jít vlastně, tím podobným směrem a to je vlastně ta nevýhoda, že člověk*
64. *jako, bych řekla, někdy postrádá trochu originalitu. Že jsem často dělala nebo i pořád*
65. *vlastně dělám hodně věcí, co dělá moje sestra, že jako začala ona a mně se to líbilo, tak*

66. *to dělám taky. Nevím, jestli je to úplně i naopak, že by si třeba ona... Asi jsem to v něčem*
67. *měla jednodušší, nemůžu třeba říct konkrétně v čem, ale myslím si, že jsem byla*
68. *z mamčiny strany jako nejmladší v rodině, že jsem byla jako vždycky ta malá P. a myslím*
69. *si, že z toho šlo i docela těžít, jako i sestřenice, že jsem byla taková roztomilá, ona byla*
70. *zrovna ve věku patnácti let, kdy já jsem se narodila, ona mě měla jako miminko, takže ke*
71. *mně měla jiný vztah než k sestře, kterou vnímá jako víc jako rovnocennou partnerku a mě*
72. *víc tak jako mateřsky. Se mnou bylo snazší vyjít než se sestrou protože já jsem víc*
73. *vyznávala jejich hodnoty. Naši sestru považovali asi za takovou jakoby i hloupější, když*
74. *to řeknu tak jako hodně expresivně. Tak, že jako jim někdy přijde, že dělá hlouposti,*
75. *pořád jo jakože, třeba, co se týče porodu, je pro ně taková nevypočitatelnější a huř se*
76. *jim odhaduje a vesměs to nechápou. Já jsem asi víc jako oni.*

Jaký si myslíš, že měla tvá sestra vztah k mamince v dětství?

77. *Tak nad tímhle sem asi nikdy nepřemýšlela... Předpokládala bych, že podobný jako já.*
78. *Jako nevím, z čeho bych to tak mohla... nikdy jsme se o tom ani s K. nebavily.... Myslím*
79. *si, že s mamkou asi vycházela také líp než s otcem, s tátou, když jsme byly menší, až teď je*
80. *to možná naopak, ale myslím si, že měly pěkný vztah, jo ale nemůžu to tvrdit s jistotou,*
81. *jo, že si to tak odvozuju, ale nemůžu, nejsem asi schopná to zhodnotit.*

A jaký si myslíš, že měla vztah k tátovi?

82. *Tak tam si myslím, že to bylo hodně podobné, jak jsem to měla já... jakože se snažila,*
83. *možná ještě víc, protože já už jsem se poučila z jejích chyb, jako ve smyslu toho, že třeba,*
84. *když psala K. bakalářku, tak to dávala taťkovi číst a on to nějakým způsobem kritizoval,*
85. *tak to hrozně jako prožívala, takže já už jsem mu to číst nedávala cha cha cha.... Takže*
86. *si myslím, že ona taky.... Jako asi bych zápasila trošku jako, kde toho taťku má, jestli ji*
87. *ten taťka bere vážně, a jestli jako ji vnímá jako plnohodnotnou bytost a jestli si na ní*
88. *něčeho váží...*

Pozorovala jsi někdy rozdílný přístup ve výchově u tebe a tvé sestry od rodičů?

89. *Hm hm... no já mám pocit, že jsem byla asi trošku víc protěžována, ale myslím si, že to*
90. *bylo dáno i jako kdyby mou povahou, že jsem dost snadno svedla na K.... K. se neuměla*
91. *bránit a vždycky se rozbrečela, takže to bylo jako přiznání viny cha cha cha...ale, že*
92. *v tomhle jsem byla taková asi jako mazanější nebo jako taková škodolibější... že K. byla*
93. *vždycky taková citlivější, jako hodně a jako myslím si, myslím si, že ona řekne, že jsem*
94. *byla protěžovaná já. Možná trochu jo, ale nevzpomínám si na žádnou konkrétní situaci,*
95. *ve které bych řekla... a i, že já osobně cítím, že mám myslím si nebo měla jsem i dřív*
96. *s mamkou bližší vztah než ona s K. ...než K. s mamkou.*

Přepis rozhovoru Kateřina, 30 let, starší sestra, VŠ

Vztahy v rodině:

Jak byste popsala svůj vztah k mamince v dětství?

1. *Hm ... tak já si myslím, že takový klasický, jakože maminka, no podle toho, co vy vnímáte*
2. *já jsem byla hodné dítě a potom možná trošičku jako nějaký, jak se tomu říká, revolta a*
3. *vůči ní trošku se vymezit, ale neměla jsem nějakou moc divokou pubertu, takže spíš tak*
4. *jako adorace, ale myslím si, že na to člověk přijde, až jako začne vidět ty chyby na těch*
5. *rodičích, předtím mu přijdou dokonalí a pak se to jako posune.*

A jak byste popsala svůj vztah k otci v dětství?

6. *No tak to... tatka moc doma nebýval, ale jako myslím si, že takový normální klasický, tak*
7. *on byl vždycky takový ten zlejší z těch dvou, jako přísnější, větší autorita, když jako on něco*
8. *se zlobil nebo jako, protože jsme byly víc s maminkou, že jako ona byla ta hodná, tak jako*
9. *v uvozovkách, tak tatínek byl jako větší autorita, ale byla s ním zase sranda hrozně a tak*
10. *jako jak byl vzácnější, tak člověk si ho tak jako víc vážil té přítomnosti jeho a on*
11. *s nama vždycky podnikal hrozně moc výletů a jako když měl čas, tak se nám fakt, jako*
12. *věnoval, jako dobrý bych řekla, jakože ne nějak...*

Jak jste vnímala výchovné přístupy maminky k vám?

13. *Hm, tak tenkrát bych řekla, že jsem to moc nějak neřešila, ale určitě tam bylo, že jsem*
14. *jako musela poslouchat, že to asi všechny děti ha ha... a hm... .. no nevím nechce se mi*
15. *ji moc kritizovat, protože to asi není úplně jednoduché v tu chvíli, ale myslím si, že trošku*
16. *byla chyba, že jsme obě byly takové hodné hodné děti, jakože jsme byly takové poslušné,*
17. *což je potom nevýhoda v tom, že člověk je zvyklý poslouchat, těžko pak má nějaký vlastní*
18. *názor nebo jako cokoliv jsme se snažily naplnovat, tak jak řekli, no pak už v té pubertě*
19. *jsme se snažily, teda sestra asi víc než já, jít vlastní cestou, jít vlastní hlavou. **Proč si***
20. *myslíte, že sestra šla víc vlastní cestou než vy? Já si myslím, že ona to měla trochu těžší,*
21. *to období, ale já asi z toho pohledu té starší sestry, to tak vnímám, že to bylo těžší, pro ni,*
22. *jakože bych řekla, že já jsem splňovala ty požadavky rodičů jednoduše, takovéto dobře*
23. *jsem se učila, šla jsem na gympl a tady toto. Tak si to asi přáli, tak si mysleli, že to má být*
24. *a já jsem měla jakoby takový kladnější vztah k té škole, jakože mě to prostě bavilo,*
25. *protože jsem měla dobrou učitelku, takže jsem k tomu asi měla jiný přístup než sestra a*
26. *naši, to bylo těžké, oni jsou oba dva hrozně chytří, jakože oba dva prostě, táta má červený*
27. *diplom z výšky, oba vysokoškoláci a zároveň prostě jedničkáři, což mi jsme ani jedna*
28. *nebyly. Tatka si myslím, že má hodně široký rozhled, ale mamka si myslím, že si to docela*
29. *vydřela. Její otec byl učitel a teď když to vidím zpětně, tak ona se taky hodně trápila, i*
30. *výšce, že zjistila v prváku, že to nechce dělat, jenže u nich nebylo možné z toho nějak*
31. *vycouvat a ona studovala matiku, takže se tan trápila a žaludeční potíže z toho, jakože*
32. *státnice napodruhé a myslím si, že by to jako nedělala, ale zas na druhou stranu nás za*
33. *známky nikdy netrestali, jo jako já nevím, trojky na vysvědčení nebo tak, že bysme musely*
34. *něco dělat, oni teda řekli, že nadšení z toho nejsou, že by ale byly nějaké tresty, to ne.*

A jak jste vnímala výchovné přístupy otce?

35. Tak já nevím, otce, jak on to vlastně, on to neřešil. On byl takový jako taky, že v podstatě
36. ... eee ... on vyžadoval, aby člověk dělal, co řekne. Mě trochu jakoby vadilo, že nikdy
37. nic není úplně dobré, jako úplně dokonalé, jak by to mělo být a někdy mu ulítly nervy, on
38. byl trošičku větší, teď je to jako lepší, ale býval cholerik, takže prostě, když jsme nějak
39. zlobily tak, třeba pamatuji se, jak honil sestru po bytě ha ha ha, anebo když jsme lezly na
40. topení, tak on se samozřejmě lekl, tak nám třeba uvalil, ale nebylo to nějak dramatické, to
41. si nevybavuju, že bysme byly nějak hrozně trestaný. A možná někdy by to zasloužilo víc
42. jako důvěry no ha ha ha, že jako to zvládnou sama nebo mně přišlo, že nás tak jako vedli
43. za ručičku někdy a to je lepší no jen trochu no....

Stal se některý z vašich rodičů pro vás vzorem?

44. Tak já si teď rodiče řeším docela intenzivně jako teď, možná tím, že jsem rodič... nejsem
45. si jistá, jestli jsou pro mě vzorem, já mám teď takové negativnější období, že mně spíš víc
46. věcí vadí a tak než to, ale teď se to jako tak otáčí, bylo to ještě horší, ale tak oba dva jsou
47. dost pracovití a nikdy nefňukají moc, to se mi jako líbí a myslím si, že oba dva jsou prostě
48. jako poctiví lidi, starají se prostě, mamka o svoje rodiče a myslím si, že nám dali
49. maximum, co jako byli schopní a tak v některých věcech jo, v některých je obdivuju, třeba
50. je obdivuju za to, že tu práci zvládají, tak jak ji zvládají, protože já bych to asi tak
51. dlouhodobý tlak neustála, oni to mají jako náročné a taky jsem ráda, že jsou jako spolu, i
52. když jsme jakoby obě dvě z hnízda, tak spolu nějakým způsobem vychází, myslím si, že
53. víceméně dobře na to, že jsou spolu přes třicet let a rádi, jezdí spolu na dovolenou a rádi
54. a mně to přijde, že je to dobrý.
55.

A myslíte si, že jsou pro vás vzorem i tím jaké mají partnerství?

56. To asi ne, to úplně ne, protože mě přijde, že zvnějšku jako dcera nevím, ale
57. tak mamka se mě, že jo víc svěřuje, možná, že tím dcerám se tak jako má blíž, no oni
58. spolu moc nemluví nějak hluboko, taťka nerad věci řeší, rozebírá a mně přijde, že dnešní
59. kluci jsou trochu jiní nebo možná ten můj muž je takový, že s ním můžu mluvit o čemkoliv,
60. kdežto mamka, když chce něco probírat tak taťka jako ne, nerad se v něčem rýpá, jako
61. v nějakých problémech, když se ho to moc dotýká tak, on to řeší až když to fakt jako hoří.
62. Asi je to pozůstalost z té doby, kdy se nic neřešilo a já pořád něco řeším, i mamka mi to
63. říká, že pořád něco řeším... ale mně to pomáhá ha ha ha. Mně se něco děje v životě a
64. všechno je to hodně z té rodiny, a já na tom pracuji i s pomocí nějakého léčitele nebo jak
65. bych to nazvala a oni tohle moc neuznávají, ale myslím si, že zrovna mamce to asi chybí,
66. že se to neřeší... Na mamce je vidět, že je nevypovídáná a mi jsme tak jako kamarádky teď
67. a ona mi to i řekne.... S taťkou to někdy není jednoduché...

A který z rodičů si myslíte, že se stal vzorem pro tvou sestru?

68. Já nevím, ale taťka to asi úplně není a mamka možná něčím jo... myslím si, že se jako teď
69. víc sblížily, a že já si myslím, že jsem k mamce taková kritičtější a sestra se jí víc jako
70. zastává a možná má pro ni víc jakoby pochopení, takže v něčem bych řekla, že mamka.

Jak jste se cítila nebo vnímala v pozici staršího sourozence?

71. Já musím říct, že tak jako se to i traduje v naší rodině, že já jsem z toho neměla nějaké
72. trauma, když se narodila sestra, jo nebo nějaký pocit, že jsem méněcenná nebo sesazená
73. z trůnu... fakt si to nevybavuji, že bych to řešila jako jo, i mamka říkala, že to proběhlo
74. normálně v pohodě, ani nějaké scény nebo tak nebyly... nebo si to nepamatuju, no my
75. jsme o dva a půl roku, tak to si to dítě asi nic neuvědomuje... ale později to samozřejmě
76. přišlo, takováto jako mladší sestra, že takovéto, co mě nebylo dovoleno a jí najednou je...
77. že dělá všechno jak já, že se opičí a jakože něco začnu a tak, že ke mně byli přísnější než
78. Udělala, prosím prosím a dostala, co chtěla, ale i si myslím, že jsme si pozděj docela
79. v něčem vadilo, že se po mě opičila, ale zase někdy jsem na to byla i hrdá... chodila jsem
80. do nějakého kroužku na hvězdárnu a ona taky začala chodit, asi jsem ji tam většinou
81. přitáhla...

A máte to tak i teď, že třeba něco vymyslíte a sestra se přidá?

82. Já myslím, že už to tak úplně není, že se to víc vyrovnalo, že já na ni taky někdy koukám,
83. jak jako vyrostla a člověk zjišťuje, že je v něčem prostě jinde nebo dál než já, jakože už
84. nejsem tak silná, že ona už má vlastní hlavu, že se s ní nedá tak jako manipulovat, ale
85. zase teď jak mám tu rodinu, tak ona se dívá, jak to všechno dělám a přemýšlí asi jestli to
86. tak bude dělat nebo nebude, ona taky říká, ty si to vyzkoušíš a já pak zjistím jestli touhle
87. cestou jako jít nebo ne. Je fakt, že jsem jako prvorozená, ale někdy mám pocit, že se to
88. jakoby někdy točí...

Jaký si myslíte, že měla vaše sestra vztah k mamince v dětství?

89. Myslím si, že moje ségra měla pocit, že ji máma nerozumí. Asi kvůli té škole, kterou
90. sestra moc neuznávala a mamka se jí snažila doučovat, popostrkávat, což sestra
91. nechtěla. Jinak si myslím, že mamku měla opravdu ráda jako vesměs každé dítě.

A jaký si myslíte, že měla vztah k tátovi?

92. Tátovi se podle mě snažila vymezit, trochu s ním více bojovala než já. Taky ho dokázala
93. pěkně vytočit, tatka neměl trpělivost na doučování. Ale s tatkou uměla i pěkně laškovat,
94. hrát si.

Pozorovala jste někdy rozdílný přístup ve výchově vás a vaší sestry od rodičů?

95. Nepozorovala jsem nějaký zásadní rozdíl. Myslím, že věkem, časem a zkušenostmi rodiče
96. trochu otupí. Tzn., že sestra některé věci mohla dělat dříve než já. Neřeknu konkrétně co,
97. jen si pamatuji, jak říkám: „ale mně jste to nedovolili...“. Říkám si někdy teď, že sestru
98. zařadili jako tu, které škola nejde, že je ta co s ní bojuje, tedy jako horší než já... a tím ji
99. pak zaškatulkovali do té role.